

• Gheorghe Diaconu – *Dezmembrarea* (1999)

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri din expoziția *Saloanele Moldovei – 30 de ani*, găzduită de Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău (Foto: Victor Eugen Mihai – VEM)

Adrian JICU

Grădina Paradisului – o utopie răsturnată

pagina 3

Marius MANTA

Infernul sau cărțile interzise

pagina 7

Dan PETRUȘCĂ

BLASFEMII. Ecouri din contemporaneitate

paginile 14 – 15

Nicoleta POPA BLANARIU

Despre omul interior: nici (post)structuralism, nici distant reading

pagina 31

Fragmentarium

CENTENAR LA ÎNĂLȚIME. Singura unitate de aviație din Moldova, Baza 95 Aeriană „Erou căpitan aviator Alexandru Serbănescu” Bacău, și-a celebrat în iunie centenarul. Este prima din țară care rotunjește un secol de existență. Într-un zbor special, aeronavele au lansat flori deasupra spitalelor COVID-19 din Botoșani, Suceava, Iași și Focșani.

PAUL, ACASĂ. RRC și-a propus ca în a treia săptămână din iulie să difuzeze în reluare interviuri cu personalități românești. Două dintre acestea aparțin Bacăului: Solomon Marcus și Paul Grigoriu. „Vorba de cultură” a fost mai mult decât în ediția de început. Maria Smădu a recunoscut în dialogul fratelui ei cu Attila Vizauer (care, la angajarea în SRR, a dat el un interviu lui Paul Grigoriu) secvențe inedite. „L-am simțit acasă pe Paul săptămâna asta”, ne-a spus doamna profesoară, urându-ne „o inimă mai bună”.

O ALT FEL DE DURERE. „Măine sunt 18 săptămâni de când Biblioteca Academiei este închisă”, ni s-a plâns istoricul literar Nicolae Scurtu pe 17 iulie. „Ce fac doctoranzii, cercetătorii?” Nu avem răspuns.

RUBRICI NOI. Universitarul bucureștean Liviu Franga a îmbogățit peisajul revuistic cu două casete publicistice de mare rafinament intelectual. Una se numește „Detector. Suferințele limbii române” (în săptămânalul „Observator cultural”), iar cealaltă, „Vade mecum” (în „Ateneu”), pledând pentru „sănătatea și integritatea limbii române”, respectiv pentru salvarea frumuseții din noi.

ANTICIPARE. Parcă în acord cu ceea ce va fi fiind conținutul însemnărilor dlui Liviu Franga din numărul de față (p. 22), Constantin Urcu publica acum doi ani poezia „Numărul numelui” (*România literară*, 23 nov. 2018).

AD MULTOS ANNOS! La 70 de ani, Lucian Strochi ne oferă un jurământ al scriitorului. Merită citit.

DE TREI ORI 10. Tudor Pascu Mihail are 10 ani, este elev la Școala Gimnazială Nr. 10 Bacău și publică un interviu de nota 10, cu actorul Constantin Cașcaval. Cheia: este membru al Cercului de jurnalism de la Palatul Copiilor din Bacău.

DUPLEX IAȘI-BACĂU. Ediția de la mijlocul lui iulie a „Acoladelor literare” (RRC) și-a centrat atenția pe revistele din două județe vecine. De la Iași a fost etalat radiofonic numărul de vară al publicației „Poezia”, girată de Cassian Maria Spiridon, iar de la Bacău au fost parcurse paginile dedicate de „Ateneu” sărbătoririi lui Constantin Călin la 80 de ani. Constantin-Cristian Bleotu a extras pasaje semnificative dintr-o posibilă laudatio semnată de Ileana Mălăncioiu.

IN MEMORIAM. *Constantin V. Toma* (28 oct. 1933, Agăș – 14 iul. 2020, Bacău) – activistul luminat; prietenul său, *Alexandru Ionescu*, un om de atitudine; *Gheorghe Verman* – etalon de jurnalism radio; *Vlad Pohlă*, românul cărturar.

AI. IOANID

La Centrul de Cultură „George Apostu”

Saloanele Moldovei - expoziție aniversară

Sub genericul „Artă, cultură, tradiție – călătorii spre eternitate”, menit a marca trei decenii de la înființarea Centrului de Cultură „George Apostu”, sala Muzeului de Artă Contemporană a reunit lucrările artiștilor premiați de instituția din Strada Crângului între anii 1990 și 2020. A fost prilejul ca managerul Centrului, Gheorghe Popa, și echipa sa să organizeze o manifestare complexă, în Grădina cu statui.

L-am ascultat pe Alin-Sebastian Popa evocându-l pe Ștefan cel Mare și rostind bune îndemnuri („Să aveți credință și să cultivați memoria înaintașilor!”), apoi pe Virgil-Stefan Nițulescu, directorul general al Muzeului Național al Țăranului Român, măhnit că „poezia patriotică azi e desuetă”, și pe Petru Bejan, autorul unei incursiuni în istoria saloanelor românești. *Spectacolul cărții* l-a adus în prim-plan pe Doru

Faur (alias Daniel-Stefan Pocovnicu), al cărui volum de versuri „Poet caut muză” (București, Editura „Tracus Arte”, 2020) a fost prezentat publicului de Constantin Călin. Întreg parcursul a fost agrementat cu muzica oferită de Cvartetul *Avantgarde*. Într-un an special, îndemnul lui Gheorghe Popa, „Să revenim la energiile creatoare!” dorim să aibă efectul scontat.

Ioan DĂNILĂ

• revista revistelor • revista revistelor •

Vitraliu

XXVIII, nr. 52, iunie 2020

Periodicul Centrului de Cultură „George Apostu” se află la „un nou început”. Este realizat în format electronic (se află pe site-ul Centrului), are un colectiv redacțional nou (director, Gheorghe Geo Popa; redactori, Alin-Sebastian Popa și Maia Ignătescu; secretar general de redacție, Victor Eugen Mihai-VEM; foto, Anca Mihăilă și Mari Bucur), dar își menține programul editorial dictat de calitatea superioară a articolelor și de ținuta grafică cu care ne-a obișnuit. Despre „Trianon 100” scrie doctorul în istorie Alin-Sebastian Popa (care semnează și alte articole), pe Alexandru Boboc îl portretizează, în memoriam, prietenul său Ion Fercu, iar despre viața lui C. D. Zeletin se spune, pe drept, că a fost „trăită cu tentația purificării prin Cuvânt”. Sunt publicate textele conferințelor lui C. Călin și Varujan Vosganian, cronici ale evenimentelor tutelate de Centru, poezie (Maria Pal), eseuri etc., semnate de Nicoleta Popa Blaniariu, Dinu Grigorescu, Dan Petrușcă, Ionel Savitescu, Mircea M. Ionescu, Maia Ignătescu. Ilustrațiile sunt extrase din albumul Nicolae Fleisig, *Reîntâlnire*. De acord cu observația redacției că într-un univers carceral, „cultura, după cum ne-au demonstrat antecesorii, este singura soluție”. (D. Ioan)

Ziarisții băcăuani,
tot mai vizibili

Filiala „Marius Mircu” Bacău-Neamt a Uniunii Ziarisților Profesioniști din România a demonstrat eficacitate în promovarea intensă, în anul 2019, a Centenarului U.Z.P.R. în presa scrisă, online, la radio și televiziune. Acesta a fost criteriul pentru acordarea Premiilor U.Z.P.R. pentru anul încheiat. La prima secțiune, *Publicații-reviste-carte*, trei dintre cei cinci laureați sunt băcăuani: Corneli Cepariu, Ștefan Radu și Victor-Eugen Mihai (VEM). Ei au primit distincția „Centenarul U.Z.P.R. – Acta, non verba” (*Fapte, nu vorbe!*) pentru reușita proiectelor asumate în numele idealurilor gazetărești. Felicitări! (I. D.)

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •
• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •
• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •
• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •
• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Actul I Scena 1

Două lumi

(Iași, mai 1847. Casa bătrânului vornic Vasile Alecsandri, tatăl poetului. Vornicul – în haine la modă grecească, în salon cu fiica, dna Catinca Rolla, în rochie europenească. Apare tânărul Basile, în halat de casă.)

CATINCA: Ti tot pândim di ieri și ti trezăști... Ci pând iești... Te-o stors călătoria ăsta... Și dăp-o iarm-ășă di gre...

BASILE: Nu mă simt prea bine...

CATINCA: Cum o fost vrémea pe-acólu, cî pe-aici ne-o acoperit omătu și géro... Săftă! Adî niscăiva cafeli... Și alăturea, șerbăt di chitrî... cu apă di trandafir.

BASILE: Sărmana maica noastră! Era specialitatea ei... Și dulceața de cireșe amare.

CATINCA: Băgi sâmi, Săftă, și ni li prezănt frumós, c-o vinît conășu din lúmea „cu manieri”. Așază felegeănurii pi tipsii di argint... Nu uită și peșchíru cel vargát...

VORNICUL: Di măi trăie băbuța, pisămni cî ar fi scos tăfi argintăria și ar fi înșărat pi măsî căti și mai căti „măncări cu cheltuiáli”, ci doări o vinît acási fíu răsăpitór. C-ășa vă zácé e.

CATINCA: Da', mă rog, vórnucu ci pohțéști? Niscăiva (Gest) narghíle?

VORNICUL: Ei, ásta și știi... Acú deodátí, niscăiva ciubúci. (Spre Basile) Da', Vasáli, pohțéști a ni spúni pi úndi ai umblát... Nu măi știm nimica di pi când ierái la Venetáia... (Ci meréu vă zácém: „Scriúť tătâni-tu măi des, cî băbuța mult și jărtfésťi... Nu crúť cheltuiáli péntru voi!”)

BASILE: De astă-vară, tot pe drumuri; și cu bune, și cu rele. Doar știți: am plecat discret, la o lună după Elena și pe altă rută – pe mare, nu prin Galiția... Ne-am întâlnit la Veneția, orașul de canale pe care plutesc gondole... Ai ce vedea – și dumneata știi, tată –, acolo istoria e vie. Am închiriat un apartament cu balcon în Palatul Benzon, de pe Marele Canal... Ei, am petrecut acolo două luni de ferice... cât alții într-o viață... (Cu emoție vădită) pe care... Dar tocmai când credeam că pe lume eram doar „ea și eu”, Elena a început să se simtă rău (avea accese de túsă dureroasă). Disperați, am plecat la Paris, cu mare nădejde, la un doctor vestit... Dar călătoria a epuizat-o. Gândiți-vă: trei săptămâni la dus, schimbând pe rând gondola, vaporul, trenul și poștali-

Cecilia MOLDOVAN

Primăverile Elenei

(Fragment)

Cecilia Moldovan – poetă, traducătoare, eseistă – are mai vechi preocupări de scriere dramatică (publicate în volumele „Nonvirtual”, Bacău, Ed. „Psyhelp”, 2007, și „Piruetă după cursuri”, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2009). De-a lungul carierei didactice a animat câteva cluburi de teatru pentru elevi și tineret și a inițiat și implementat proiecte teatrale.

Într-un an comemorativ Vasile Alecsandri (14 iun. 1818, Bacău – 22 aug. 1890, Mircești, jud. Iași), am propus idila secretă a poetului cu Elena Negri, cu titlul „Dragoste și moarte” – teme fundamentale ale poeziei romantice și, în același timp, dramă existențială a unui carismatic scriitor și om politic român. Piesa în trei acte urmărește trăirile lui Basile în cei mai romantici trei ani ai vieții sale, alături de Elena, până când, bolnavă fiind, îi moare în brațe pe un vapor, în drum spre casă. De fapt, suvenirul lui de ferice și tristete! Piesa respectă adevărul istoric (perioada 1844 – mai '47), ca background de love story. De asemenea, se face uz de informațiile de viață personală pe care ni le-a lăsat poetul, bogata sa corespondență cuprinzând peste 2.000 de scrisori, precum și „Jurnalul venețian”. Așadar, s-au folosit și citat cuvinte ale lui Alecsandri și

foarte puține dintre cuvintele Elenei. Lipsa acestora – la fel ca în cazul celorlalte șapte personaje – a fost suplinită, desigur, prin ficționalizare, dar tot în limitele povestii reale. Momentele importante ale idilei sunt ficționalizate modern, ca intertext, prin procedeele de „piesă (ori scenă filmată) în piesă”. „Veselusul Alecsandri” – cum i-a fixat efigia în literatură marele Eminescu – a trăit o dramă profundă, care merită cunoscută și ca *romance*, nu numai sublimată artistic de poetul îndrăgostit (în ciclul de poezii „Lăcrămiore”).

N. red.: Pentru a evidenția fonetismele moldovenești, am utilizat accentul pe vocala dintr-o silabă accentuată, mai puțin pe cuvintele monosilabice, precum și pe *ă* și *â*. Pentru vocalele *i* și *î*, am folosit același semn: *i*.

onul, într-un sfârșit de noiembrie ploios. El ne-a recomandat pentru iarnă clima caldă a Siciliei. Zis și făcut! Alte trei săptămâni la întors, într-un decembrie frigos: sus în tren, jos pe vas, apoi cu diligența. *Enfin!* Am închiriat o vilă veche pe malul mării, la marginea orașului Palermo, într-o livadă de portocali...

IANCU (Întră, în uniformă militară. Se îmbrățișează.): *Sois le bienvenu, mon frère...* Ai sosit odată cu primăvara. Rezerva de soare ți-ai luat-o din mările Bosforului sau direct din Sicilia?

BASILE: Iancule, mitul ăsta cu soarele Italiei pe timp de iarnă îmi trezește proasta dispoziție, după cele întâmplare. De fapt, ziua era vară, noaptea – iarnă. Vă spun că în cele aproape două luni de Palermo numai câteva zile au fost însorite... Și atunci Elena înfloră precum portocalii. Nu-i vorbă, că ne-am străduit noi s-o înveselim. Zic noi, că a fost și Nicu Bălcescu, care s-a nimerit prin Italia... Încerca și el să-și amelioreze acolo aceeași boală de piept.

IANCU: Să înțeleg un *mariage à trois, mon frère?*

BASILE: De fapt „tustrei, în intimă frățietate”, am tot așteptat soarele și briza caldă a mării. Ca să treacă timpul și Elena să mai uite suferința,

fiecare dintre noi aducea partea sa de inteligentă, seri poetice... Rădeam împreună... Când Bălcescu „ne cetea un pasagiu din *Istoria românilor...*, la care el lucrează, *con amore*, de mai multi ani, Nișița ne încuraja cu o zămbire grațioasă. Alteori, ne corigea cu acel tact fin și delicat care distinge naturele alese”. Eu am compus și un vodevil, *Plata din casă*, și un vadeș, când un acces de tuse i-a fost le scape de mânăstire... *Enfin...*

Erau aproape cinci luni de când nu avusese aproape nici o zi fără durere și atunci ne-am decis să se întoarcă acasă pentru a-și petrece vara. În plus, călătoria pe vapor, aerul mării speram să-i facă bine. Ne-am imbarcat de la Neapole spre Constantinopol, pentru legătura cu Galațiul. Slăbise mult... Respira tot mai greu și, în noaptea de 4 mai, spre dimineață, o țineam în brațe, când un acces de tuse i-a fost fatal. Ah, ultima ei privire...

• Vladimir Cantor – Danilă Prepeleac (2012)

Eram în dreptul Cornului de Aur... că... ce-a urmat... (Clătî-nând din cap)... Și-am îngropat-o în curtea bisericii grecești din Pera. A fost de față și fratele ei, Costachi, care se afla la Istanbul. După ce s-a gravat lespede de „marmoră”, simplu: „Elena Negri – 4 mai 1847”, ne-am și imbarcat spre casă.

CATINCA: Dumnezău s-o ierti! (Își face cruce. Ceialți se ridică tăcuti.) Hai, tătă, să-l lăsăm și si hodinească.

VORNICUL (Zăbovind): Of, of, afurisăți boală ăsta... Nu și măi sături di vieț... Nenorocita le-o luat și pi soră-ării voăstri în floarea vieți. Voi, băieți, ne-aștă fost mai vânjós ca sororii.

BASILE: *À-propos* de molime... La Galați am scăpat la mustață, că tocmai se instala carantina împotriva holerei. Un nou cadou turcesc abia sosit cu un vas.

VORNICUL: Iării?! Saráci di noi! Nici nu ne-am uitat ghini mórți și lazarétili cu „boala lipicioasă”, la ciúma din '29. Apăi la numa trăi ani o vinît holéra. (Iesind) Voi, copchii, erăt tăt sub únșpi ani... O murit mii di iesáni... Cî tot așa am dus-o noi, moldovéni: iării răzbói, iării mólmi, adúsi ba di óștili turcéști, ba di céli rusăști. Cî o nenorocíru nu vîni niciodátí síngurí.

IANCU: Și ce ai de gând să faci acum, Basile?

BASILE: Sunt atâtea de făcut pentru țară... „Abia mi-am regăsit masa de lucru și aștept muza.” Am și planurile mele cu scrisul. Reiau creațiile poporului: doine, bocete, balade... Știi cât am mai colindat satele, bordeiele. Cu flinta, ca un haiduc, și cu creionul am cutreierat munții, poposind pe la stâni. Ei, a venit vremea să le rânduiesc. În plus, vreau să le îndreptesc. Apoi, vreau să le traduc și să le public la Paris, să afle lumea de noi. Și că acest popor latin din Orient a creat ceva în scurtele lui pauze de la munca istovitoare... Dar toate astea le voi face cu sporit elan și la îndemnul Elenei. Pe când unii mă ironizau din cauza interesului meu pentru „poezia de colibă”, ea mă încuraja.

ELENA (Ca o nălucă în alb sau numai voce): „Cel mai frumos titlu de glorie la care un poet trebuie să năzuiască este acela de poet național și popular. Continuă!... și vei avea lauri!”

BASILE (Vine în față.): Oh, mon dieu, „dacă n-aș fi avut nenorocul s-o pierd, aș fi creat capodopere...” Nu-i ciudat, Iancule? Primăvara mi-a adus-o... și tot primăvara mi-a luat-o...

Compus din 32 de capitole pe care autoarea Nicoleta Dabija le numește „cânturi”, trimiterea la poemul biblic „Cântarea cântărilor” fiind evidentă, volumul „A doua viață” (Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2019) este dificil de încadrat ca gen literar. E multă poezie în această lungă și dureroasă confesiune despre boala și moartea surorii mai mici, iar visele alternează cu secvențele de un realism feroce. Desigur, nu e prima oară când un scriitor vorbește despre pierderea unei persoane apropiate; din literatura română contemporană îmi vin acum rapid în minte trei cărți de poezii cu care „A doua viață” se aseamănă tematic: cea a lui Vasile-George Dăncu, „Universul Mama”, cea a lui Radu Vancu, „Frânghia înflorită”, și îndeosebi cartea Ilenei Mălăncioiu, „Sora mea de dincolo” (cu același subiect: dispariția prematură a surorii). Despre „Sora mea de dincolo” însăși poeta Ileana Mălăncioiu a afirmat că este „un exercițiu de vindecare”. Subliniez însă că „A doua viață” este scrisă în altă manieră, experiența personală fiind diferită de la un caz la altul, chiar dacă, așa cum ne spune titlul unui volum de poezie semnat de Viorica Răduță, „Cam toți murim”. Nicoleta Dabija, eseistă, poetă și traducătoare, a ales de data aceasta să se exprime în proză, iar cele 32 de povestiri (sau schițe autobiografice) sunt piesele de puzzle ale unui roman memorialistic, încărcat de lirism, dar bogat și în relatări epice. Autoarea optează pentru o formulă concentrată, cartea nedepășind 130 de pagini. Rețeta aceasta minimalistă se dovedește o reușită, pentru că autoarea merge la esențe, exprimându-se nu de puține ori aforistic. Tema morții este preponderentă: „O mângâiere întârziată este totuși o neuitare”; „După uitare vine iubirea, dragostea curată de eternitatea celui pierdut”; „Moartea singură are sens. În măruntaiele ei stă rostul lumii”; „Anonimatul poate fi seducător, dar să fii copia palidă a altcuiva este umilitor”; „Moartea nu este dorită, dar este sigură, și atunci de ce să mă revolt, de ce să strig?”; „Moartea nu e atât de îngrozitoare, nu ni-i ia de tot pe cei iubiți, de noi depinde să nu-i părăsim uitându-i”. Poetizarea se realizează și prin frângerea discursului narativ cu propoziții foarte scurte, tăioase. Astfel, rezultatul e un roman dens, de o rară sensibilitate.

Poate ceea ce frapează la Nicoleta Dabija sunt metoda de autoanaliză, sondarea propriei conștiințe, obiectivitatea scrupuloasă cu care prezintă propriul mod de viață raportat la două perioade: *înainte* și *după* moartea surorii. Evaluează cu un ochi sever propria putere de sacrificiu. După pierderea unei persoane iubite, anumite întâmplări care în mod

cartea din colet

Violeta SAVU

Agonia despărțirii

obișnuit ar fi fost ignorate se redimensionează, căpătând o importanță deosebită, în mod implicit sentimentul vinovăției se amplifică adesea nejustificat.

Stările calme alternează cu melancolii profunde, mirajele autoinduse în scop tranșilizant nu vor reuși anihilarea sentimentului de incompletitudine: „Când îți moare o soră sau un frate e ca și cum din trunchiul unui copac cu două ramuri pe una ar frânge-o și ar duce-o vântul. Pe cealaltă ramură, rămasă singură, nu o va dura? Nu se va înfiora oare copacul întreg? Își va reveni, va continua să crească, însă ciuntit și abătut. Așa cum a rămas sufletul meu, mutilat, cu privirea coborâtă”. Ideile filozofice despre nemurire sunt umanizate de iluzia regăsirii sufletelor în tărâmul *de dincolo*, speranță în care subit infuzează amintirea luminoasă a unei călătorii fizice: „Niciodată n-am s-o mai văd. Un crud și mincinos «nicio-dată». De parcă eu aș fi nemuritoare. De parcă fiecare supraviețuitor ar fi nemuritor. Mai mult decât conștiința de moarte, suntem animalele acelea care uită că vor muri într-o zi. Ne vom regăsi cândva. Trebuie să existe un drum comun al sufletelor de dincolo. Se zvoneste că, în agonie, de fiecare om este întâmpinat de un om drag. Pe mine mă va

primi Mariana? Aș vrea să fie ea, să mă ia de mână și să fim vesele precum în dimineața aceea, în aeroport, când așteptam avionul spre Paris și radeam ca două nebune”. Mariana este numele surorii mai mici care se îmbolnăvește de cancer și după o suferință de aproximativ trei ani, va trece la cele veșnice. În evocările pe care le face, cu toate că se manifestă empatic, autoarea are curajul de a compune din detalii un portret obiectiv al Mariane, cu calități și defecte. În arhitectura romanului nu primează caracterele celor două eroine, ci meditațiile despre moarte. Moartea le-a despărțit pe cele două surori, dar deopotrivă a generat apropierea dintre cele două suflete, până la contopirea în spirit. În plus, sora Mariane se trezește subit că trebuie să-și asume un rol pe care nu și l-a dorit și pentru care nu se simte pregătită: cel de mamă. Exigentă cu ea însăși, se luptă cu spaima de a nu reuși să fie la înălțimea acestei misiuni. Ceea ce nu intră în contradicție cu dragostea și compasiunea pentru copilul rămas orfan la o vârstă fragedă: „Ce-o fi înțeles copilul acela, de 7 ani, atunci? Probabil nu destul. Cu timpul, de dor, de multă singurătate, a măsurat golul pe care i-l dăruie moartea la pas, de la fiecare om este întâmpinat de un om drag, dar niciodată și

nimic n-a mai reușit să-l umple”. Cartea îi este dedicată nepotului Alex, căci prin el se continuă viața mamei lui. El reprezintă o nouă viață, iată unul dintre sensurile de profunzime care pot fi asociate titlului „A doua viață”. Un alt sens este cel creștin al mântuirii după moartea trupească, credința în Înviere și viața veșnică, sens întărit și de multiplele referințe religioase. O explicație a titlului pe care ne-o oferă Vianu Mureșan este aceea că Mariana trăiește *a doua viață* rămânând vie în memorie: „Nicoleta Dabija citește moartea în destinul surorii ei, dar înțelege că ceva de dor, de multă singurătate, încă rămâne, că există ceva în urma acțiunii morții, o altă viață sau o a doua viață care nu are nimic de-a face cu o presupusă lume *de dincolo*. O a doua

viață *aici* a Mariane, care se produce prin *transfer*, prin dezvoltarea unor momente, situații, evenimente și stări trăite în sensibilitatea și memoria surorii, care le ordonează și le fixează într-o narațiune pentru a le păstra vii”.

Câteva simetrii duale amplifică tensiunea, dezvăluind frământările personajului narator: viață/ moarte; terestru/ celest; eros/ thanatos; păcat/ virtute; intoleranță/ indulgență; sacru/ profan; răzvrătire/ resemnare; maturitate/ copilărie; despărțire/ regăsire; lumina/ întuneric. Iar cânturile, acaparante prin fluctuația vis-reality, deși au un fond profund melancolic, nu sunt monotone. Pe lângă vocea narativă care este aceeași cu vocea autoarei, în planurile secundare auzim și alte voci: ale părinților, a Mariane pe mai multe registre (reală, din timpul vieții; imaginată, vocea *de dincolo*), a copilului Alex. Autoarea evidențiază prin albine fragmentele onirice sau/ și lirice. În general, visele sunt soluții pentru ieșirea din traumă, dar sunt și câteva excepții când intruziuni viscerale le transformă în coșmaruri. Există o anumită senzualitate a morții, care ne seduce prin mister. Eros și Thanatos sunt cele două instincte pe care Freud le considera fundamentale în psihicul uman.

Nicoleta Dabija caută și găsește în tainele funebrului caracteristici de frumusețe, noblețe și purificare. Sigur că aceste cânturi, semnificativ în număr de 32 (vârsta la care Mariana a trecut la cele veșnice, dar și apropierea tangențială de vârsta cristică), au rol de catharsis. Faptul că i s-a dăruit harul de a se putea exprima prin literatură o face pe autoare să se considere privilegiată. Trăirea fără echi-voc a extazului și agoniei despărțirii aparține însă celor a căror artă rămâne suferința în unicitatea ei: „Unii au norocul să scrie, să picteze, să compună, iar astfel de ieșiri trag văluri catifelte peste amintiri. Dar ce se întâmplă în sufletele celor fără har? Poate trăirea adevărată este a lor. Totuși, confesiunea este o eliberare temporară, nesatisfăcătoare. În schimb, creația te potolește, ca o datorie împlinită. Arta, în orice formă, este o luare de grijă, o punte care te petrece până pasul îți devine din nou ușor și sigur. Altminteri e mult mai greu, trebuie să cari în brațe mortul până-l uiți natural. Și cum să uiți tocmai ceea ce duci în brațe?”

„A doua viață” e o carte tristă, dar încântătoare; un roman atașant despre fragilitatea umană. Remarcabilă este și ținuta grafică, plasticianul Laurențiu Mivdichi realizând designul copertei. Pe coperta IV, scriitorul și filosoful Vianu Mureșan recomandă cartea, oferind și câteva chei de lectură.

• Irina Lavrente (Filip) - Compoziție (2004)

Fără doar și poate, Constantin Severin nu este un necunoscut pentru lumea literară. Dimpotrivă! Și totuși, consider că pentru o mai fericită relaționare cu materia epică a ultimei sale cărți, e de folos să reamintim că, printre altele, activitatea sa cunoaște mai multe paliere, fiind interesată de interdisciplinaritate. Absolvent al cursului de ficțiune din cadrul Universității din Iova, dar și membru al Asociației de Artă din Ottawa, este semnatul mai multor cărți de poezie, proză, eseuri, la toată această activitate alăturându-se cele peste 800 de articole scrise în presa culturală, în *Artdaily*, *World Literature Today*, *Contemporanul*, *Vatra*, *Glare Magazine*, *Dance and Media Japan*, *Pro Saeculum* etc.

Ultimul roman publicat la „Cartea Românească” – „Bibliotecarul infernului” – reprezintă, peste toate, atașamentul total față de conceptul de carte, întreg discursul forțând intertextualitatea și dezvoltând *in vivo* o formulă nu des întâlnită în epica noastră, aceea a metaromanului. De fapt, aș risca să constat că nu avem, poate paradoxal, de-a face cu o arhitectură deosebită, însă o astfel de realitate nu scade cu nimic valoarea volumului! Deși itele textului pot părea neclar conturate unui cititor grăbit, vocile narative urmează paliere bine definite, care dimpreună nu fac altceva decât să istorisească o poveste cu rol de ființare în și dinspre mister. Se poate vorbi implicit despre un „bildungsroman alegoric”: în spatele tuturor vocilor narative e de ghicit un autor-personaj cu o cultură eclatantă. Personajul e de bunăvoie (de)prins cu magia insulei Ada Kaleh, un topos cu rol (aproape!) de suprapersonaj, în același timp un spațiu de

cronofiabile

Marius MANTA

Infernul sau cărțile interzise

legătură, o axă pentru lumea nu atât de cuprinzătoare a inițiativilor. La suprafață, loc al mentalităților diferite, pre-înțuție a legendelor și magicului.

Marcat de o retorică de tip confesiv, întreg materialul cărții devoalează până la un punct taine ale universului inconjurător. În marginaliile sale, am putea distinge și câteva zone de tangență cu „Sărmanul Dionis” ori, în fine, cu imaginea înțeleptului, așa cum apare în diferitele-i avatururi la Eminescu. Totuși, aici, maniera nu este nici pe departe de sorginte (neo)romantică, ci mai degrabă undeva la intersecția unor procedee de factură expresionistă, în fața jocului asumat al postmodernității. Dacă tot suntem la acest microcapitol al „filițiilor”, recunoscut că am parcurs cartea amintindu-mi de celebrul roman al lui Umberto Eco. Polifonia vocilor narative antrenează registre grave ale resorturilor simbolice: în spatele acestui excurs eminent cultural nu stau evenimente propriu-zise, cât înțelesuri alegorice dintre cele mai profunde. Vorbim despre spații unde timpul nu există, iar durata îngâduie efuziuni subiective. Implicit, una dintre întrebările obligatorii se leagă de funcția lecturii: „... îți pot spune [...] că m-am convins că acel incunabil îți oferă arta de a

intra, în anumite momente privilegiate, într-o stare de grație în care te identifice practic cu Dumnezeu”. Sigur, până la experiența totală, aflăm că o operă valoroasă ar trebui să determine o transformare evidentă, să schimbe ideile, senzațiile, poate chiar sensibilitatea, să (te) conducă implicit către iubirea necrutată. Însă toate acestea presupun – cum altfel? – prezența unui drum ascensional: e drumul nevoițelor, un drum parcurs în solitudine, care certifică asumarea unei condiții cu totul aparte, e căutare „a unui loc dincolo de frică, dincolo de durere, de iubire și de ne iubire, dincolo de pierdere și de găisire, dincolo de eroism și de lașitate,

de loial și de trădător, unde nu mai există noțiunea de sus și jos și toate formele la care ne închinăm viața dispar”. Sigur, drumul acesta se leagă de imaginație, fiind pretextul unei *imago mundi* aflată continuu sub semnul tainei alchimice. Același drum presupune totodată efort, un asumat pact faustian cu subiectele și chiar volumele dămate: bibliotecarul în discuție îngrijește volume „puse la index”, căutate de Inchiziție ori alte „foruri” ce și-ar fi putut exercita dorința de cenzură. De-a lungul paginilor cărții, Constantin Severin „tocmește” și o listă bibliografică, ce conține cărțile cu adevărat mari ale umanității: dacă o carte citită de Caravaggio („Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul”) nu e decât prilej de a începe înșurubirea operelor fascinante, cărți precum „Code Gigas”, „Cartea lui Thoth” ori scrierile semnate de Averroes, Avicenna, Plotin, Pico della Mirandola, Giordano Bruno, Marsilio Ficino etc. devin trepte de-a lungul acestui parcurs inițiativ.

„Bibliotecarul infernului” dezvoltă conotații referitoare la o realitate ezoterică, ce pune în acord microuniversul cu ceea ce se află în înalt: „Există unii gânditori care susțin că de fapt întreaga realitate exterioară este tot o formă de conștiință, tot o lume lăuntrică, stranie, greu de

descifrat. Încep să fiu tot mai convins că între cele două lumi există multiple legături, pe mai multe niveluri, iar pânza spațio-temporală nu poate exista fără conștiință”. Dintre toate vocile, poate cea care are rezonanța cea mai amplă și care se leagă indisolubil de oglindirea autorului rămâne a lui Giovanni Esposito, omul-carte: „Te naști pe lume cu lințolul cuvintelor pe gură și pe chip, nu vei putea niciodată să scapi de urzeala lor, să le uiți zumzetul continuu. Omul-carte e o realitate incontestabilă, de mii de ani. Poate că întreaga realitate este o Carte. Cred că nici lumea nu este independentă de gândire și de limbaj. Totul este gândire, totul este limbaj, iar memoria nu conține numai câmpul a ceea ce este cunoscut, ci există o memorie a inconștientului...” Iar textul merge mai departe, deschizând porți și către psihanaliza lui C. G. Jung.

Constantin Severin convinge (încă o dată!) prin fraza bogată volutele pe care le adaugă neconținut și care conferă un soi de culoar hipnotic. Apoi, e disponibilitatea de a privi femeia în toată frumusețea ei, fără a-i eluda carnalitatea. Amintind de *coincidentia oppositorum*, masculinul e interesat de perechea potrivită sub toate aspectele, astfel încât jocul iubirii e adus în scenă sub semnul unei frivolități debordante. Dar această galerie de personaje merită inventariată cu toată atenția, întrucât printre ele se regăsească figuri emblematiche. Singurul care are acces la toate acestea, alături de bibliotecarul infernului, e însuși cititorul, devenit între timp suma consecințelor actului de cunoaștere.

Generos și persuasiv până la înobilare – Traian Diaconescu

Maxima reverentia egregio magistro

Profesorul era președintele de onoare al comisiei de evaluare din care făceam parte. O statură impunătoare, o figură de zeu olimpic, care confirma supranumele „Zeus”, dat de studenții săi.

La festivitatea de deschidere a Olimpiadei, am prezentat numărul de atunci al revistei *ITINERA*, revista de cultură clasică pe care o fondasem cu câțiva ani în urmă, cu scopul de a oferi un *instrumentum studii* tuturor celor interesați de limbile clasice și de cultura Antichității greco-romane. A fost surprins plăcut să aflu că exista o asemenea revistă, în care semnau articole de specialitate reputați profesori latiniști și eleniști din învățământul universitar și preuniversitar, precum și olimpici naționali și internaționali sau studenți la filologie. Mi s-a adresat după încheierea festivității, cucerindu-mă din prima clipă cu naturalitatea și spontaneitatea sa, cu tonul său jovial. Am vorbit, printre altele, despre fosta mea elevă olimpică (dintre care unele deveniseră studențele sale), despre soarta limbilor latină și elină, despre conținutul următorului număr al revistei *ITINERA*. Și-a exprimat dorința să publice traducerea în limba latină a bine-cunoscutei ode alecsan-

driene *Cântecul gîntei latine/ Carmen gentis Latinae*, pentru care i se decernase premiul „De Petrarca Certamen Poeticum 1979”, de către Centrul Internațional de Studii „Petrarca” (Fontaine de Vaucluse, Franța).

Ceea ce mi-a atras atenția, în mod deosebit, a fost privirea sa scrutătoare – o privire care pătrundea până în străfundul celui din fața sa, cuprinzându-i, parcă, adâncimile. M-a întrebat direct de ce nu am făcut un doctorat până la acel moment. Mai mult, a încercat să mă convingă că un asemenea efort este îndreptățit. „Trebuie să faceți aceasta, în primul rând, pentru dumneavoastră!” Au fost cuvintele sale care, reluate în ulterioare discuții telefonice, m-au determinat să iau o hotărâre în acest sens, când nu mai credeam că este posibil.

Nu a fost să fie la Iași școala pentru studiile mele doctorale și nu a fost să fie nici Domnia Sa conducătorul științific al doctoratului meu, care s-a desfășurat la Universitatea din București, a cărei secție de limbi clasice o absolvise cu mulți ani în urmă. Dar aceasta nu mai contează; contează doar că inițiativa acestui demers științific i-a aparținut, în exclusivitate, profesorului Traian

Diaconescu. Dincolo de toate celelalte amănunte, un lucru este cert: am înțeles, o dată în plus, ce înseamnă vocația de magistru, de profesor deplin, ce înseamnă generozitatea umană și intelectuală, forța de a mobiliza, de a transforma neșansa în șansă. *Maximas gratias, carissime Magister!*

Și poate că nu întâmplător am rezonat amândoi, deopotrivă, cu sensibilitate la suferința poetului latin Ovidius, exilat de către împăratul Octavian Augustus, la țărmul Pontului Euxin, în anul 8 p.Ch. Traian Diaconescu rafinează această suferință cu concizie și gravitate în ultimul său volum de poezii, *Ovidiana Ars Moriendi* sau *Surghiun la Tomis*. La rândul meu, m-am ocupat, în teza de doctorat, de stilistica poeziei exilului ovidian, încercând să demonstrez că Ovidius rămâne, până la sfârșitul vieții, un maestru al versului latin, anticipând prin numeroasele procedee omofonice și figuri de repetiție utilizate creația poetilor moderni.

Acum, când profesorul Traian Diaconescu nu mai este fizic printre noi și când doar cărțile, studiile sau volumele de poezii iau chipul celui care le-a zămislit, îmi plec pios fruntea pentru cel care rămâne una dintre figurile luminoase ale filologiei clasice românești, modelul omului clasic, *bonus et benevolus, honestus et iustus*.

Maxima reverentia, carissime magister!

Cristina POPESCU

dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria SPIRIDON

adunată
ființă

în glorie
te coboară
tu
adunată ființă
în tija lămurită între flăcări
sub plapuma cenușii

fiară muribundă
ca ora la amiază
cînd umbra
nu mai are trup
să te cuprindă

deasupra stau zeei
în iluzoria lor pace
păstrează tăcere
zguduitoare

la rugi
care străpung blindaje

ei au cerul
împărăție foșnitoare
ca lacurile Lunii
unde
își au repaus

lacrimile toate

conexiuni

Ștefan RADU

Cine îl urăște
pe Eminescu?

Societatea percepe breasla ziaristilor ca pe o comunitate plină de orgolii personale. Și așa este și firesc: jurnalistul trebuie să-și ducă singur crucea „pe căi trudnice și înguste”, după cum spunea Victor Hugo. Însă orice comunitate și orice regim ar fi bine să nu uite că fără presă – indiferent cum este ea evaluată la un moment dat – nu există democrație. Si atunci – mă întreb – de ce atâta opoziție la ideea de oficializare a Zilei Ziaristului Român? Parlamentarii noștri, după seculare dezbateri care tin de mai bine de cinci ani (ca să-l parafrazez pe Caragiale), n-au îngăduit instituirea acestei sărbători profesionale.

Eu cred că nu ideea în sine este respinsă, ci data care a fost solicitată de Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România: **28 iunie**. Este ziua în care Eminescu ziaristul a fost crucificat pe altarul intereselor obscure și antinaționale. În aceea zi a anului 1883, a fost reținut de forțele guvernamentale și apoi internat, împotriva voinței lui, într-un ospiciu. Este ziua în care a apărut ultimul articol al lui Eminescu: „**Pentru libertatea presei și a jurnalistului**” (în „Timpul”, din 28 iunie). Premonitoriu titlu! „Presă, pentru omnipotentul nostru regim, cu strigătele ei, prin scârțâitul ei strident, dă crăspături nervoase” – scria, în acel editorial, cel care astăzi reprezintă simbolul jurnalismului românesc, devotat intereselor nației, loial neamului său.

Eminescu a fost un ghimpe atât pentru puterea din vremurile sale, cât și în timpul regimului comunist, așa cum este, pare-se, și astăzi. Mai actual cu fiecare zi ce trece, Eminescu ne arată cum trebuie să fie un adevărat jurnalist care nu acceptă să schimbe interesele țării sale pe niște efemere promisiuni străine. Într-un alt text de-al său, Eminescu spunea: „Principii greșite pe mâna unor oameni onești sunt mai folositoare decât principii foarte bune în mâinile unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă pe atâta în idei, pe cât în caracter și sămăbul moral; seriozitatea de caracter și de aspirațiune formează adevărată greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărți”. Ultimul său editorial este textul de întemeiere a breslei jurnaliștilor români. De aceea ziua în care a apărut, 28 iunie, va fi mereu celebrată de către UZPR, cu sau fără zăpis de la stăpânire. Guvernele, parlamentele și regimurile politice trec (sau sunt spulberate!); Eminescu rămâne!

B

(Unii zic că ar fi
prima despre care s-a scris
cu mult înainte de DSM-5 și CIM-10.)

*

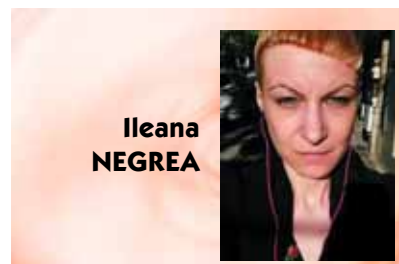
Spune-mi pe nume
Cu B de la blues
Cu B de la boală.

*

Beată de fericire.
Balaur cu șapte capete.
Borș cu legume.
Blondă cu părul scurt.
Biseptol pentru orice căcat (când eram mică).
Bizară (când nu pot să privesc
ochi în ochi pe nimeni).
Bine (mingea pe care o urmărim,
în echipă, medicii mei și cu mine).
Diagnostic diferențial,
Borderline, aBandon,
(dracu' știe)
(sau) Balaurul cu șapte capete,
Beată de fericire.

Locul meu
de veci

Te aștept cuminte și țeș
Versuri lungi pe războiul de 100 de ani
Tu ești pe frontul de acasă
Unde lupti cu ea pentru mine
Încerci să o împaci
Îi pregătești cada
Eu îmi torn sare pe rană singură
Nu pot dormi și decid să-mi prăjesc sentimentele
Să le transform în cartofi
Am un sac
Pe care îl tot târăsc după mine
Îi visez pe Vlad
Conexiunea e proastă
Și se transformă pe rând în alte psiholoage
Nevoia mea de procesare
Îmi beau cafeaua singură
Ascult Stela Enache
Diminețile mele sunt albe
O vino iar pe maracana noastră mică
Șlagăre ieftine mi se amestecă în cap
Cu poeziile tale
Un shake hiperproteic
Arsenic benzen beriliu
Și alte 66 de substanțe cancerigene
Îmi inundă plămâni
Tu vei deveni vegan eu nefumătoare
O să-mi faci un copil într-o zi
Un copil sau o carte – ți-am zis
Pentru tine m-aș diviza prin fisiune binară
Ca o bacterie
Pentru tine un fiu
Pe care să-l cresc bine
Lumea asta are nevoie de bărbați buni
Crescuți de mame ridicale
Sau poate la vârsta mea
O sarcină gemelă
Cartea ar fi primul tău copil literar
Ar ieși urlând apgar 10
Ar lua toate premiile și s-ar traduce
În telugu marathi paștună
L-ai privi cu lacrimi în ochi
Prin geamul despărțitor al cărtureștiului
Precum ieri când mi-ai povestit de tine
De accidentul care ți-a detonat viața

Ileana
NEGREA

De internările de care eu mă tem foarte tare
Suntem vecini pe alea diagnosticului
Eu ți-am povestit de mama
Și de furia mea de atunci
Ți-am trimis ce scriam la 20 de ani
Vreau să mă cunoști ab initio
E dulce de pe mal să vezi pe altul
Spune Lucretius
Aș vrea să fim scutiți și noi de rele
Să nu trăim în timpurile astea
De parcă au fost vreodată unele mai bune
Nu pentru cineva ca mine
Și iar o dau pe politici identitare
Ai zis că vrei să înveți de la mine
Tu un fost cadru MAI
Eu toată ziua cu ACAB în gură
Dacă ne-am fi întâlnit înainte de Poeme
Te-aș fi detestat poate
Mi-ai pătruns în creier poezie după poezie
Ai intrat progresiv în mine
Și din ce în ce mai tare
Te simt și când stai liniștit
Totul în tine e mișcare
Avem același tempo
Eu îmi fac prezența tu-mi faci diferența
Poate vom dansa într-o zi pe Prințesa de aur
Singura pe care nu aș decapita-o
Sunt sincretică
Mulțumesc și pentru Nirvana
Cutia mea în formă de inimioară
Adăpostește cercei deocamdată
Niciodată o verighetă
Ți-am zis că nu cred în asta
Instituții perimate opresive
Totul e fluid mi-ai spus
Și
Îmi plac fluidele tale
N-am coborât din pat vreme de 3 zile
Lespedea n-a fost dată deoparte
Era săptămâna patimilor
Și nu a dispărut nimeni
Corpul tău nu a fost furat de fane discipoli
A plecat singur
Dumnezeul meu locuiește în Bragadiru
Și nu cred în el și nu cred în tine
E prea devreme ți-am spus
Și tu – e prea târziu să ne fie frică
Avem o singură viață
Una
O să mi-o petrec la război
Ca o zapatistă cu arma pe umăr
O să fim camarazi într-o zi
O să ne educăm unul pe alta
Vei citi Alexandra Kollontai și Jeanette Winterson
Mă voi pierde în Amantul colivăresei
Voi petrece o noapte cu Llosa
O să creștem sinaptic împreună
În timp ce staturile ni se micșorează
Vom săpa împreună pământul
Vom planta în ciuda climei turbate
Flori și sicrie
O să te aștept atât cât este nevoie
Locul meu de veci
E în tine

**Gela
ENEA**

**lumea
care contează**

azi-noapte a nins
se văd urme de pantofi
bărbătești
poate s-a întors tata să-mi spună ceva
ce n-a apucat
a luat zăpadă pe tălpi/ s-o ducă dincolo
să vadă și ceilalți cât de greu este mersul
între o ninsoare și alta
câinele
l-o fi lătrat ca pe străini
mirosul de înviat din morți pe câini
îi înnebunește
o fi ieșit pe cauțiune/ sau cu vreo declarație
pe propria răspundere
câte nu se pot întâmpla și pe-acolo
singurul martor
mașina grenă/ stă de un timp în fața casei
poate și niște vrăbii gălăgioase
care-și ciugulesc umbra de pe parbriz
privesc știrile
la capitolul recensământ
craiova stă bine
fanii apocalipsei cu pâinea și sarea/ sub masă
în rest
spărturi ale memoriei/ prin care
bate vântul

**despre giratorii stelare
faruri și stopuri**

există lecții ce nu pot fi predate
arta prostituției la pinguinii-femelă /... /
suicidul printre șerpi
și dragostea la prima vedere

toți am ucis măcar o inimă/ asta
nu ne-a făcut învingători

ultimul spectacol pe care l-am văzut
împreună
era despre libertate și boli

cinematograful/ divizat geometric
ne-a pus pe fiecare în pătrățica lui/ cu
punga lui de popcorn
la tine-n mâini foșnea ostentativ
ca o sugrumare (mi-am zis)
așa ar trosni și gâtul meu/ dacă...

brusc
punga ta a devenit blând resemnată
ți-am făcut bouche a bouche
aveai gust de floricele arse
și urme de sare pe degete
filmul s-a rupt

***
de-atunci orașul a tot îmbătrânit
i se aude gâfăitul prin stații/ călătorii
coboară cu ochii lipiți de vârful pantofilor

***
între pereți de aer
irespirabil
a crescut natalitatea sh-urilor
astăzi
e ofertă pentru vorbe-n vânt

***
săli de cinema
își dorm somnul de veci în albume
ca într-un oracol/ vocea
balabustei

***
pentru a-mi cinsti memoria
mai fac câte-un selfie/ purtând
vălul invizibil
de viață trăită rar și din obligație

***
ieși din carcasă/ strig către suflet
care
(fie vorba-ntr-o noi)
pute-a moarte
fii și tu nebanatic/ asimptomatic
fă ceva
i-ne-dit
adu-ți aminte
suntem latino-lovers
dă jos un soldat de pe columnă
iubește-l
alege pe unul despre care
să crezi că e-n stare să primească dragoste
dar vezi s-o poată duce
urmărește-l din ochi
cum coboară de pe liniștea pietrei
copleșit de importanța momentului
arată-i că te descurci când vine vorba
de giratorii stelare
faruri și stopuri

(N.B.: Sh = second hand)

**țin o cârțiță
în memorie**

nu sunt hotărâtă/ dacă
să-i fac de petrecanie
ori de câte ori sapă
vila mea cu 2 etaje
se chircește-ntr-o garsonieră de 3
apar de sub moloz toți tipii care m-au iubit/ cum
se iubea pe vremea aia

cu o savarină
cu săruturi ce-ți topeau inima/ ca un drops
n-am uitat gustul/ deși
acum
urăsc dropsurile
am inima zemoasă și coaptă
perne/ sculptate din trupul unor păsări flamingo
hamac plutind/ peste apele minții
un paj credincios (?) care flutură evantaiul
confort/ seducător

**TELEVIZIUNEA
LITERARĂ**
www.televiziuneaaliterara.ro
tvbucuresti@yahoo.com
0722.410.597
0740.370.865

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

**„Impostoarea“
Elisabeta I**

Dacă te nimerеști, de 1 mai, prin Bisley, un sătuc englez pitoresc și străvechi, aflat la vreo 40 de km de Londra, vei fi martor la o procesiune stranie: un băiețel de aproximativ zece ani este îmbrăcat în veșminte elisabetane de fată și, cu o coroană de flori pe cap, este pus să intruchipeze suava primăvară. Ceremonialul respectat cu seriozitate de secole a fost inventat în timpul domniei lui Henric al VIII-lea – fapt semnificativ, pentru că povestea pe care se întemeiază nu are în prim-plan vreo comunitate de transexuali, așa cum ne-am putea imagina în aceste vremuri de gen fluid (!), ci chiar una dintre cele mai venerate figuri regale britanice.

Totul a pornit de la un fapt istoric, consemnat în documentele epocii. În jurul anului 1543, în timpul unui episod de ciumă, Henric al VIII-lea și-a trimis la conacul de aici fiica cea mare, împreună cu câțiva servitori, pentru a o feri de aerul pestilential al Londrei. La vremea aceea, Elisabeta avea doar zece ani și se juca adesea împreună cu alți copii de vârsta ei, sub atenta supraveghere a guvernantei. Într-o bună zi, înaintea cu câteva zile de o vizită anunțată a tatălui ei, printesa s-a îmbolnăvit și, așa cum relatează fascinați până astăzi cetățenii cătunului nostru, a murit. Însăpăimântați că aveau să-și piardă capetele din pricina furiei năprasnice a lui Henric, cei din suita Elisabetei au hotărât să o înlocuiască cu o fetiță din sat. Negăsind niciuna care să-i semene în mod credibil, l-au îmbrăcat pe un băiețel (fost tovarăș de joacă al prietesei) în rochiile ei și l-au prezentat regelui care, grăbit fiind, ca întotdeauna, și cunoscându-și copiii mai degrabă din portrete făcute la comandă decât din realitate, nu a observat nimic suspect. Dus apoi la curtea regală londoneză, băiatul a reușit, se pare, să înșele vigilența tuturor și să-și ascundă toată viața teribilul secret, punându-și impresionantele calități exclusiv în slujba Angliei mărețe.

Această teorie conspirativă a traversat nestingherită secolele, până când irlandezul Bram Stoker a descoperit legenda și i-a dat o aură „oficială” dedicându-i un întreg capitol în volumul său din 1910, *Famous Impostors* („Impostori celebri”), unde le recomandă cititorilor să cerceteze cu atenție problema, deloc de neglijat în opinia lui. Asemenea cercetărilor de azi ai chestiunii, Bram Stoker s-a lăsat prins în plasa unor întrebări cu răspunsuri multiple și nesigure: de ce avea regina degete neobișnuit de lungi? De ce purta peruci? De ce își acoperea fața cu un strat gros de machiaj alb? De ce purta gulere înalte? De ce nu s-a căsătorit niciodată? De ce nu a avut copii? De ce a lăsat cu limbă de moarte să nu-i fie sub nicio formă îmbălsămat trupul după moarte? Intrebarea supremă, rostită actoricește, cu un accent subversiv (ca într-un documentar pe această temă de pe YouTube), este următoarea: ce avea Elisabeta de ascuns? Din acest moment, speculațiile sunt libere să zboare peste lume.

Tradiția populară din Bisley preferă să creadă că Elisabeta I era bărbat, lucru pe care îl bănuiau și mulți dintre contemporanii ei (însă nu dintre aceia care îi erau apropiați). Multora le era (și le este) greu să atribuie unei femei inteligența, cultura, curajul, geniul politic, diplomatic și militar de care a dat dovadă „regina virgină”. A da în vileag această mentalitate însemna să treci cu briciul lui Occam peste legenda „băiatului din Bisley” și să o spulberî. Același brici filozofic ar opera la fel de radical aducând în discuție mărturiile spionilor regelui Spaniei, conform cărora regina engleză avea menstruație și săni.

Dar postmodernitatea a preferat să găsească subterfugii care, dacă nu mai sunt chiar la fel de machiste, păcătuiesc, în schimb, prin aducerea valorii morale în poziție de subordonare față de fiziologie. Un psihiatru canadian, R. Bakan, a publicat în 1985 un studiu surprinzător despre sexualitatea Elisabetei, afectată, pare-se, de sindromul feminizării testiculelor (sau, în termeni mai sofisticăți, sindromul insensibilității complete la androgeni). Problema este de acum pe gustul prezentului: regina nu mai e nici femeie, nici bărbat, ci o ființă ambiguă, gata să se asemene cu oamenii descumpăniți care se declară în zilele noastre non-binari. Totuși, aceștia din urmă nu ar trebui să găsească în teorii de acest fel prea multă mângâiere: dacă este drept ca lor să le fie acceptată social valoarea dincolo de identitatea sexuală nedefinită, atunci și reginei ar trebui să i se ierte virginitatea și celibatul (care, foarte probabil, avea pentru ea o semnificație nu numai politică, ci, în primul rând, spirituală și religioasă). Dar mă opresc aici, înainte de a intra pe un teren ce riscă să fie scos în curând în afara legii...

Constantin GHERASIM

Șantierul

După anii '50, când prin târgul modest mai existau case și conace vechi, ridicat pe locul altora mai bătrâne decât ele, mii de tineri din satele mai apropiate sau mai îndepărtate ale județului erau chemați să pună osul la treabă pentru a ajuta la înflorirea și prosperitatea societății comuniste. Cu sau fără pregătire, sub îndrumarea unor maștri „calificați”, fiecare căuta să ajute pentru propășirea noii orânduiri. Amărăți, desprinși de lumea rurală în care se formaseră, tinerii alegeau noua perspectivă asupra vieții în dauna muncii la câmp, a turmelor de oi păscute pe câmpuri și dealuri. Doctrina promovată de noii aleși ai regimului instaurat atingea o coardă sensibilă, a reușitei fără jertfe, a succesului fără studiu.

Intrucât statul nu avea unde să-i cazeze pe junii muncitori, veniți la oraș, au fost încropite barăci fie în casele pustiite, ale celor închiși și omorâți deoarece „complotaseră” împotriva regimului, fie în construcții de lemn improvizate, însă mult mai comode decât bordeiele de chirpici. Acolo erau „găzduiți”, uneori pentru câțiva ani, toți cei ce urmau cu elan și entuziasm chemarea unicului partid. Alături de șobolanii care mișunau printre paturi, precum muștele în aerul cald al verii, căutând resturi de mâncare, țărani urbanizați își petreceau viața de zi cu zi, gândind la lucrurile frumoase pe care le împlinesc pentru țară: ce însemna sacrificiul lor, dacă copiii vor trăi fără să muncească pământul în bătaia soarelui, dacă vor avea televizor și timp să doarmă după-amiază și câte și mai câte.

Se obișnuiseră cu mizeria și sărăcia barăcilor, având mintea la promisiunea unor blocuri, a mesajelor motivaționale pe care le auzeau din gurile membrilor de partid, pleava societății, buni de gură, veniți lunar din alte zone ale țării, să-i stimuleze fie prin cuvinte de laudă, fie printr-o masă mai bogată în carne sau medalii ori diplome de merit.

În acest univers care devenea o lume ideală, puțini erau cei care știau să citească ori aveau pasiunea lecturii. Cartea nu era considerată nici hrană pentru suflet, nici sursă de îmbogățire. Iar cei care mai cochetau cu această formă de a fi s-au lăsat păgubași, în câteva săptămâni de muncă pe șantier văzând importanța și valoarea materială a unei meserii bine plătite, precum cea de zidar, de exemplu.

Majoritatea aveau patru clase, făcute la școala din satul natal. Patru clase care însemnau destul de mult sub

aspectul educației, ținând cont de calitatea învățătorilor, formați în anii perioadei interbelice, când spiritul discernământului, dimensiunea reală a credinței și a bunului-simț erau suficiente pentru a-i face oameni. Ce-i drept, erau și ascultători, și cuminiți, preluând fără frământări prea intense „mesajul” gândirii „luminate” impuse de noua ordine.

Între tinerii chemați să slujească noul sistem era și Ioan Constantin, adus dintr-un sat uitat de lume, situat la marginea județului. Însă, spre deosebire de ceilalți tovarăși de baracă, unde fu cazat la sosire, băiatul avea o pasiune aparte pentru cărți și lectură, probabil moștenită de la bunicul său, învățător ucis în timpul războiului, despre care nu știa mare lucru. Era o fire iute, dar și melancolică, ale cărui frământări se puteau citi în privirea atentă la toate detaliile din jurul său. Bunicul, a cărui fotografie o purta cu el, a fost un om citit, gospodăr, trăitor o vreme la oraș, unde avu o crăsmă, apoi s-a retras la țară. Atât i-a spus mama când era copil, singurul băiat al familiei, și voia să afle câte ceva despre înaintașii săi. Acum, venit la muncă, nu avea în geamantanul de lemn, moștenire de la tatăl său, dispărut pe frontul din Răsărit, decât trei cărți: una de poezii, de Eminescu, o alta de proză, a lui Vlahuță, și una de eseuri, semnată

Emil Cioran. Ioan era o fire melancolică. Visa să facă un lucru mareț cu propria viață, iar chemarea lui de către partid aici, în oraș, o simțea ca fiind rânduită de Sus.

Ruinele hanului au fost descoperite când excavatoarele au început să sape pe lângă strada Mihai Eminescu, pentru a face loc fundației viitoarelor blocuri cu zece etaje. Sunt construcțiile de un cenușiu deprimant și dezolant, care astăzi se înfățișează ca niște catedrale occidentale, expuse într-un muzeu în aer liber. Mai respiră aerul vetust al unui trecut forțat, al unei lumi care se inchipuia a deveni viitorul perfect.

Hanul despre care vorbim fu descoperit după primele cupe ale excavatorului. Întâi ieși la lumină un șir de cărămizi roșii precum soarele la apus, pe care nimeni nu le băgă în seamă. După aceea, unul dintre muncitori observă că numărul lor începu să crească. Apoi, un altul mai isteț văzu cum ies bucăți de marmură. Deși fără pregătire de specialitate, băieții pripepură că acolo, sub pământ, acela negru și uscat, se află ceva.

La patru metri sub pământ, pe o suprafață destul de întinsă, de-a lungul străzii pavate cu piatră de râu, se iviră ruinele unei construcții. Curioși, muncitorii se adunară toți ca niște gură-cască. În afară de betoanele din oraș și de chirpiciul caselor de la țară, nu aveau habar de cărămidă și de astfel de zidiri.

De sub cupa tractorului, ieși la lumină, de lângă viitorul bulevard, un mic labirint. Între primii care coborâră, curios și

dornic de a vedea mai de aproape noua lume ce se dezvăluia, se afla și Ioan. Când simți tăcerea tractoarelor, sări fără teamă direct în groapă. Se vâri printre pereții păstrați aproape intacti, căutând să deslușească misterul noii descoperiri. Imaginea unei biblioteci, de fapt a unui perete acoperit cu cărți vechi, nealterat de vreme, îl atrase atât de puternic, încât îl țintui ca un magnet. Se propti drept ca un soldat în fața generalului, căutând să deslușească slovele de pe cotoarele de piele.

„Tovarășii... Să ne mișcăm repede! Aici a fost casa unui dușman al poporului. Am distrus-o după război pentru că erau niște ticăloși, care asupreau masele. Dar uite că avea și subsol. Haideți! Să turnăm betonul cât mai iute și să astupăm aceste mizerii!”

Ioan auzi ca prin ceață cuvântul hotărât al șefului de șantier. Însă țipetele celorlalți îl treziră repede. Se dezmetică ca dintr-un vis. Instinctual, puse mâna pe o carte, o vâri sub salopetă și ieși. După câteva minute, betonul înghiți totul.

Seara, revenit în baracă, Ioan se prăbuși pe patul de paie. Era obosit după o zi ciudată și grea. În chițcăiul agresiv al șobolanilor care se învârteau în jurul geamantanului de lemn, simțind parcă mirosul de piele al cărții, o scoase atent din haină. O atingea cu atâta sensibilitate, ca și când s-ar fi temut să nu cadă foile ori să se rupă. Luă încet pagină cu pagină. Toate erau de-un galben închis, precum ceara amestecată cu funinginea. Era legată bine.

Primele rânduri erau greu lizibile, literele șterse, de parcă ar fi picurat peste ele și cineva ar fi încercat să le usuce cu toarelor, sări fără teamă direct în groapă. Se vâri printre pereții păstrați aproape intacti, căutând să deslușească misterul noii descoperiri. Imaginea unei biblioteci, de fapt a unui perete acoperit cu cărți vechi, nealterat de vreme, îl atrase atât de puternic, încât îl țintui ca un magnet. Se propti drept ca un soldat în fața generalului, căutând să deslușească slovele de pe cotoarele de piele.

Primele rânduri deslușite îi descopereau tainele unui om. „E o lună sălbatică, aruncată parcă-ntr-o stele, să dea naștere unui edificiu al minții. E unul fără legi preasfinte, dar cu noblețe sufletească. Mi-e gândul la cele dinlăuntru, unde să mă ascund și, în nevrodnicia mea, să pot pofti fără măsură cele ce-mi doresc de la ospăț. Mă pecetluiesc la cuvânt, hărțuindu-mi pornirile ticăloase și viclene. Și acum, privind tabăra tainică a vrăjmașului, nu pot tăgădui răzvrătirea ce mă-ncearcă în netrebnicia ființei mele...”

Tânărul nostru se opri din lectură, încercând să înțeleagă sensul acestor cuvinte. I se păreau ciudate. S-a prins repede că se află în fața unui jurnal. Și ce e mai fascinant decât o astfel de scriere?

Reluă lectura: „Unii capitu-lează repede în fața propriei firi, bolnave și nepotolite de răskoale, alții duc lupte crâncene cu ei înșiși, încredințati fiind că valorile lumii pot fi trecute, cu puțină asprime, în gânduri și-n rostiri. Dar peste toate aceste teorii, scrise și rescrise de înțelepți, noblețea

• Ecaterina Aider – *Baladă cu îngeri II* (2017)

Mir BĂLAN

Un manuscris proaspăt

trăirii și căutarea adevărului pășesc nestrucate pe calea lină a sufletului zdrobit de lacrimile iubirii“.

Cuvintele curgeau pe buzele muncitorului nostru, întepenit la marginea patului, lângă geamul barăcii. Citea în șoaptă, murmurând cu sfîntenie fiecare literă, ca și când și-ar fi imaginat că nu e singurul treaz din încăperea. Trăia convins că, de-a dreptul lui, cineva îl ascultă cu aceeași pasiune cu care el sorbea farmecul ascuns dincolo de text. Se oprea din când în când pentru a admira, cât era cu puțință, la lumina lunii, frumusețea scriiturii, alături de profunzimea gândurilor ce-i păreau deopotrivă: și grele, și ușoare.

Era curios să vadă ce-i mai spune acea cărtușie stranie, ce părea scrisă pentru el. Nu el cel de acum, muncitor pe șantier, cu câteva clase făcute după multe rugăminți și insistențe, ci el, cel ce se vedea în visurile sale.

„E rost nerostit privind la nemernicia ființei mele, căci toate cele ce sunt cucerite în juru-mi de gânduri și fapte arată zădărnicia celor ce se străduiesc să răzbată întru demnitate și-n virtute. Ce amăgire! Nimeni nu poate cere necerutului să facă semn valoros din nimic, pentru ca, mai apoi, nimicul să capete valoare. Doar omul dă valoare cui și la ce a vrea. Acum, nu-mi reproșez nici răzvrătirea împotriva sinelui, nici îngrădirea gândurilor mărunte, care-mi prăpădesc clipele de reverență. Atâtia vrăjmași la hotarele inimii și atâtia înfruntare-a tristetii, vânăta de prăpădul nefericirii ce mă paște! Nu știu dacă mai e vreme de a scrie, fiind captiv al sărăciei pe care-o întrevăd dincolo de zorii noului veac. Ce-are a face cuvântul scris și drag mie cu lumea ce-asteaptă să sufocoe oamenii care-i vor rămâne în picioare?“

Simțea cum textul se adâncește, cum el însuși se scufundă într-o lume stranie, necunoscută, în care nu apar nici muncitori, nici șantieri, nici blocuri sau betoane. Cum oare poți trăi fără toate acestea? Cum să gândești o lume fără realizări palpabile, materiale? Ioan își puna întrebări, era frământat pentru că idealul comunismului, care i se părea firesc, nu corespundea cu cel al gândurilor descoperite în această carte ce-i mărturisea o anumită trăire. Deși nu o înțelegea întru totul, o simțea ca fiind adevărată.

Dădu câteva pagini, mai sări, curios să vadă finalul. Pentru că finalul contează! Sau cel puțin așa își închipui el. Atunci își aminti vorbele bunicii lui, care răsunară ca o profeție: „Viața e vis, Ioan, nu uita... viața e Visul!“

Sonia stă la masa de scris de ceasuri bune, se întreabă cum o fi ceasul rău, o fi obraznic într-un fel copilăresc, năzbătios, cum e și stăpânul cuvintelor care știe că adevărul și minciuna sunt două măști ale aceluiși chip, două costume, unul mai strămt, de vară, deci puțin incomod, altul cu o idee mai larg, de iarnă, *ce bine vă vine costumul acesta, parcă a fost croit pe dumneavoastră*, cam așa sună ultima frază din romanul Soniei și iată-o cum pune punct, punctul final din acest manuscris. Dacă e să fim sinceri (vocea pe care o auziți în cutia cu propriii ochi, pe când citiți aceste rânduri, aparțin unui povestitor care se dă mare, poartă costumul de iarnă, da, da, eu le știu pe toate, un fel de dumnezeu, care o privește pe Sonia de undeva de deasupra, s-ar bate cu pumnii în piept, dar cum e așezat pe raftul de sus al bibliotecii, își menține cu greu echilibrul, ca să nu mai vorbim de ușoara senzație de vertij dată de cei cinci metri deasupra Pământului la care stau, vă dați seama celălalt dumnezeu, care locuiește cu vreo cincizeci de kilometri mai sus, ce simte când ne privește), revenind, dacă e să fim sinceri, punctul acesta a mai fost așezat de cel puțin o sută de ori la sfârșitul ultimei propoziții, Sonia având obiceiul de-a modifica la infinit cuvintele, *vărgat*, *nu, târcat* mai bine, sau poate mai poetic, *tigrat* (de

o Simion Zamșa – Epistolele I și II (2002)

parcă n-am face parte cu toții din regnul animal, dungile, sau punctele, sau pătrățelele fiind motive decorative de ultimă relevanță), scriitoarea este extrem de nehotărâtă, trăind mereu cu impresia că ar fi putut descrie mai bine, mai fidel acea trăire, pentru a-i fi livrată cititorului într-o formă cât mai ușor digerabilă, astfel încât efortul *mestecării* să fie redus la minimum. Iar răgăitul de final ar aduce în sfârșit confirmarea ce bună a fost, ce delicioasă – iammml! –, să mai faci! Sonia nu pricepe că a descrie o stare este ca și cum ai urca pe vârful unui suflet sau ai coborî în abisul lui, ai face acolo o fotografie cu respirația tăiată de încântare sau de groază și apoi ai da fuga, cu fotografia în dinți, să le explici celorlalți cum se taie respirația cu încântarea sau cu groaza, ce dimensiuni are lama, lungime, grosime, ascuțime. Nu știu ce se întâmplă cu dumnezeul acestui text, o fi ghid turistic de ne plimbă sus-jos, stînga-dreapta prin deșisul interminabil al acestor detalii. Dar să revenim (a câta oară?), Sonia a pus punct. Închide documentul Word *Un manuscris proaspăt* și pe desktop apare fotografia scriitoarei Nora Iuga, iată că a sosit momentul optim pentru a dezvălui că eroina acestei povestiri e superstițioasă din fire (crede în numerologie, zodiac până va ajunge, inevitabil, la Prozac) și scrie cu cel puțin un idol la vedere. În general, când Sonia nu găsește cuvântul potrivit, pagina Word coboară temătoare în bara de jos, pe ecran apare chipul Norei, nu, nu zămbește, e serioasă, scriitorii nu zămbesc în fotografii, Soniei îi vine în gând că ficțiunea poate fi periculoasă pentru că distrage atenția, sau chiar mai rău, induce în eroare, dar această secvență lexicală nu-i e de niciun ajutor, cuvântul căutat tot nu se arată, așa că de la capătul răbdării îi trage monitorului un pumn, Sonia, cu sete, ca unui bun prieten, căruia îi spui în sfârșit ce gândești cu-adevărat, semnalul își revine (luase o scurtă pauză pentru că de ore bune fata asta ține cablurile încinse, cine naiba ne-a pus să-i băgăm net nelimitat, dracu' știe la ce prostii se uită, stinge lumina aia odată, că mâine te duci la școală, strigă mama, calculatorul oricărei mame are un soft moștenit, cu replici standard, amănunt nefericit în posesia căruia fetele vor intra când nu vor mai fi doar fiice, vor fi și mame), și cuvântul apare cu fețișoara lui inocentă, ca și cum habar n-avea că e căutat de când lumea, prin aer, pe sub pământ și prin apă, interpolul cerebral nu dă greș niciodată. Abia acum punct cu-adevărat. Punctul de final, cum spuneam.

Sonia știe că după ultimul punct începe coșmarul. Trebuie să se ridice de la masa de scris, să pună manuscrisul într-o mapă, mapa în gențuța și, voioasă nevoie mare, să iasă pe ușă, să coboare scările și să bată la ușa editurii de renume național, aflată la parterul blocului. Nu se poate stabili cu precizie dacă poziționarea scriitoarei și a faimoasei editurii în același spațiu de locuit ține de noroc, de providență sau e pură întâmplare. Cert este că Sonia, fiind foarte emotivă din fire, prima dată își imaginează tot acest parcurs, intru pe ușa editurii, bună ziua, domnule editor, bună ziua!, cu cine am onoarea?, mă numesc Sonia Inger și am în gențuța asta *Un manuscris proaspăt*, îl scoate din

mapă, îl duce spre nas adulmecându-l, apoi i-l întinde domnului peste birou, simțiți parfumul?, brad sau în orice caz pădure verde la început de iunie, o briză ușoară traversează camera, îmi pare rău domnișoară (în viața editorilor nu există doamne), dar eu nu știu cine sunteți, nu vă cunosc, n-am văzut în viața mea o pădure la început de iunie, eu merg în concediu doar în august, la mare. Ei bine, domnul editor nu știe că nu te naști cu toate informațiile, de unele afli când le rostesc ființele din fața ta, pentru ca ulterior să înțelegi că ai avut parte de-o întâlnire providențială. Sonia Inger nu se lasă cu una cu două și așază manuscrisul pe masă, cu fața în sus, poate, poate, prima pagină (măcar de era o copertă colorată) va trezi vreo amintire plăcută sau neplăcută în mintea editorului, orice, orice, spaima unui refuz se luptă corp la corp cu raza de speranță, ce raport inegal de forte, văzând că n-o scoate la capăt, editorul, ușor iritat, bine domnișoară, eu nu vă cunosc, dar poate vă cunoaște Altceineva? Sonia e destul de încurcată de întrebare, înțelege că Altceineva nu e mama, nu e tata, nici vânzătorul de la magazin, până și acesta, dacă s-ar fi plimbat prin încăperea, s-ar fi dezechilibrat pentru că întrebarea, fiind incomodă, i-ar fi pus în mod sigur piedică, Sonia se gândește la un fel de dumnezeu care stă pe raftul de sus al bibliotecii, dar știe că nu-l poate folosi ca referință, nu l-a văzut niciodată coborând de acolo, e pentru prima dată când *oare cum trăiește asta fără apă, fără mâncare, unde-și face nevoile, dumnezeule!!*, deci ar fi absurd să speră că-l poate convinge să coboare cele cinci rafturi ale bibliotecii și apoi cele patru șiruri de scări pentru a ajunge la ușa editurii, nu ar avea energia necesară, gândul îi fuge apoi la Nora Iuga, dar aceasta locuiește într-un fișier pe desktop și dublul click n-ar reuși s-o aducă la viață (dovadă clară, dacă mai era nevoie să demonstrăm, că imaginile nu vorbesc de la sine). Iată-o ajunsă într-o încurcătură și mai mare decât domnul de la birou, broboane reci de sudoare îi invadează fruntea, dar să nu uităm că e doar o repetiție, așa că Sonia își scutură ușurel umerii, dubla unu, bună ziua, domnule!, nu vă supărați, aveți cumva rahat, mama vrea să facă iar fursecuri, da, cum să nu, răspunde cu amabilitate vânzătorul căruia nu-i vine să creadă că apare din nou în această povestire, își minimizează rolul ca de obicei. Tensiunea crește văzând cu ochii, ar cam fi timpul pentru o scurtă pauză, dar editorul nu, nu, încă puțin, și ridicându-și privirea încununată de-o revelație (în sfârșit – revelația!), ce zodie sunteți dumneavoastră, domnișoară?, păi sunt fecioară, ei vedeți, aici era răspunsul corect. Luați loc, vă rog.

În opinia mea un articol omagial nu trebuie să cuprindă, în special, titluri sau prezentări ale lucrărilor persoanei sărbătorite. Se presupune că ele sunt cunoscute deja. Altfel materialul nu ar avea niciun sens. Cred că rostul acestuia este să scoată în evidență faptul că acea persoană, cărăia îi este dedicat, nu este un om obișnuit, ci cu totul deosebit, ieșit din comun. Cred că valoarea lui ca om, ca suflet, ca intelect trebuie realizată pentru a servi ca model pentru cei ce citesc acele rânduri. De aceea, poate, acest material nu va intra în canoanele obișnuite, el nefiind decât povestea unei prietenii care a început odată cu venirea Sandei la Institutul de Etnologie și Folclor, unde eram cercetător științific, în cadrul sectorului literar.

• Sanda Golopenția-Eretescu

Cred că era prin anul 1961. Sanda venise la biblioteca Institutului ca ajutor de bibliotecar, ea care terminase prima pe țară și care avea dreptul deci să intre prima la repartiție. Nu exista nici un post în București însă! De fapt, o mare minciună! Era „pedepsită”, fiind fiica marelui sociolog român Anton Golopenția, mort la 40 de ani în închisorile comuniste și a cărui operă a fost editată de Sanda după 1989. Posturile din București au apărut îndată ce ea a ieșit de la comisia de repartiție!!! Profesorul Mihai Pop, directorul Institutului nostru, prieten de familie, a propus această alternativă. Era singurul post liber. După un timp a apărut un post de documentarist și atunci am putut să o luăm în biroul în care lucram cu Tony Brill, specialistă noastră în legende. Au fost doi ani minunați. Atunci am cunoscut-o mai bine pe Sanda. În ciuda apariției sale delicate, este un caracter foarte puternic, pătrunzător, foarte ferm și deschis și și apără cu tărie ideile și convingerile. Privirea ei era uneori ca un magnet. Te privea fix, fără intenția de a te captiva, ci doar de a face mai directă comunicarea. Îmi plăcea să o ascult și să-i privesc părul minunat blond-cenușiu, care-i cădea greu pe umeri. Tot în această perioadă am cunoscut-o și pe doamna Golopenția, un om deosebit, extraordinar profesor de română, a cărei amintire a rămas în sufletele elevilor ei, precum și pe Dan, fratele Sandei, care a plecat apoi în SUA cu o bursă în domeniul fizicii.

După Institut, deseori ne plimbam pe străzi vechi ale Bucureștiului sau la Sosea, unde m-au fermecat totdeauna luminile tremurânde ale frunzelor. Și foarte curând Sânducea mea nu mai era singură, ci cu soțul ei, Constantin Eretescu (Coca), astăzi mare etnolog și scriitor. Dar Sanda nu știa de învoiala dintre acad. Al. Rosetti și prof. Mihai Pop: îndată ce apare un post în cercetare la Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectologice, Sanda va fi transferată acolo. Deci „peste noapte” a fost mutată de la Institutul nostru la Centrul con-

Ligia BÂRGU-GEORGESCU

Sanda*, prietena mea

să-l taie, dar au nevoie de o casă, de foc etc. Mă înfiora de fiecare dată salutul lor: „Lăudat fie Iisus!” Iar tu trebuia să răspunzi: „În veci. Amin!” Aproape nimeni nu trecea pe lângă tine fără să-ți adreseze o întrebare: „Unde vă place a mere, domnucă?” Cred că fiecare dintre noi aveam un nume dat de ei, de colectivitate. Fiecare era „botezat” a doua oară, integrându-ne astfel în comunitatea lor. (Eu eram „Gălbănuța”, fiindcă eram blondă.) Sanda era în extaz ascultându-i și observându-i. S-a întors în satul Breb, care a fost centrul cercetării noastre, chiar și după '89, pentru a-și revedea prietenii. În timpul cercetărilor, ea și soțul ei locuiau la Anuța Ciombului, iar eu la vecina ei, Măria lui Mihai. Ajunseserăm un fel de locuitori ai Brebului și eram luați ca atare. Nu bucuram când ne întorceam în sat și ne interesam de cunoștințele noastre. Eram acum prietenii noștri.

Din păcate lucrurile frumoase nu durează mult, se spune. Politica „marelui conducător Ceaușescu” s-a înșprâț, granițele științifice s-au închis și mai mult, iar numeroasele invitații la diverse congrese de specialitate, permise de Sanda, n-au mai putut fi onorate. Pentru un om de știință aceasta era o pierdere. Congresele, conferințele, colocviile la cea dată erau foarte importante pentru transmiterea de idei, neexistând internet sau alte mijloace tehnice ca cele actuale. Cu greu, după o perioadă destul de lungă, Sanda și Coca au decis să plece din țară. La acea vreme o asemenea hotărâre nu se mărturisea nimănui. Dacă era posibil, nici măcar părinților. Îmi amintesc cum am primit această veste. Traversam bulevardul la „Eva” împreună cu fostul meu soț, compozitorul Corneliu-Dan Georgescu, mergând la stația de autobuz. La mijlocul bulevardului, Cornel spune: „Știi? Sanda pleacă în America”. O secundă am crezut că este o plecare similară cu cele anterioare, dar apoi am realizat imediat că tonul lui Cornel anunța o altfel de plecare. M-am oprit în mijlocul bulevardului și m-am blocat. Cornel m-a condus pe partea cealaltă și mi-a explicat că secretarul nostru de partid, cu care eram buni prieteni, îi dăduse această informație, cunoscând prietenia mea cu Sanda. A urmat o perioadă extrem de ciudată: ei știu că noi știm de plecarea lor, iar noi știm că ei știu că noi știm. Era ca un joc, dar unul extrem de trist. Și așa a durat până să-și

anunțat oficial. Abia atunci am putut vorbi despre plecarea lor. Apoi, ne-am întâlnit mai des: ne-am plimbat, am mers împreună prin pădure la Cernica, am discutat despre ce va fi etc. Aveam nevoie de cât mai multe amintiri, sigură fiind că nu ne vom mai întâlni niciodată. În fiecare dimineață la ora 7, înainte de Institut, ne întâlneam un grup de prieteni să-i ajutăm să-și trimită cărțile în America, la adresa fratelui Sandei, căruia statul român îi făcuse somație să se întoarcă în țară, înaintea de a-și încheia teza de doctorat, deși era în regulă cu vizele și aprobările. (A fost judecat și condamnat în lipsă într-un proces care nu a durat mai mult de un sfert de oră.) Fiecare pachet cu cărți nu trebuia să depășească 3 kg, dar noi am fost încăpățânați și perseverenți și am învins.

Se făceau planuri de expediție a manuscriselor părinților Sandei și-mi amintesc de o seară la ei acasă, împreună cu un cuplu american cu care se trata tocmai acest subiect. Deodată Coca se ridică și cu pași înceți dar siguri se apropie de telefon și îl pune între două perne, zicând: „Ei, să-l culcăm și pe acesta, că i-o fi somni!” Sigur telefoanele erau ascultate atunci, în special când niște „dușmani ai poporului” făceau pact cu „capitalismul american”. Acești „trădători” trebuiau „judecați în fața poporului”. Așa s-a întâmplat și cu ei. În sala de ședințe, cu un reprezentant de la sectorul de partid și toți membrii de partid ai Institutului, au început discuțiile. Secretarul de partid, directorul de la acea vreme (profesorul Pop se pensionase) și alte persoane au început prin a elogia capacitatea științifică și intelectuală a celor doi „vinovați”, regretând pierderea pe care o va suferi Institutul în urma plecării unor oameni deosebiți ca ei. Discuțiile porniseră civilizată și calm și te puteai gândi că o seamănă cu o primire, nu o excludere din partid. Dar... „ochiul partidului nu doarme”. Tovarășul de la sector, indignat că nimeni nu-i acuză, nimeni nu-i blamează, a izbucnit furios: „Ce-i asta, tovarăși? Poate vreți să și plângem după ei? Ei, aflați că vom uita și numele lor. Nu ne vom mai aminti nici în ce birou au lucrat și ce au lucrat”. (Fapt imposibil, având în vedere bogata lor activitate științifică). Stăteam lângă Sanda și o preeam când voia să răspundă atacurilor aberante ale tovarășului de la sector. Ar fi fost inutil: el avea „un număr” de făcut. „Specta-

colul” odată încheiat, au început pregătirile de plecare. S-au făcut bagajele, s-au triat lucrurile, iar Sanda a vrut să mai verifice o dată locuința. Am însoțit-o fără să vorbim prea mult. Camerele erau goale și aveau ecou. Înainte de a părăsi apartamentul, am avut îmbrățișat și am plâns amândouă un timp. Eram sigure că nu ne vom mai vedea niciodată. Le promiseseam că îi vom duce noi cu mașina la Aeroport. Am plecat deci spre Otopeni. În mașină era o stare de încordare care întrecea limitele. Cuvintele rostite păreau fără rost. Se simțea că limbajul nu reda gândurile adevărate. Când am ajuns la pădurea Băneasa, Cornel a cotit brusca la dreapta și a intrat în pădure. A fost o binecuvântare cerească. Am coborât din mașină și ne-am plimbat puțin pe cărările umbrite, pe care pete de lumină făceau să strălucească pietrișul alb. Ne-am destins cu toții atât cât se putea în acele momente, iar ei au plecat cu această ultimă imagine a pădurii Băneasa în ultima lor zi din România.

Nu ne-am scris, dar indirect am avut știri despre ei. În primăvara anului 1989, eram la Paris, la niște foarte buni prieteni comuni: Françoise și Frank Alvarez-Pereyre. Într-o dină zile, Frank m-a întrebat: „Nu vrei să vorbești cu Sanda și Coca?” „Cum să nu vreau?” Și după aproape zece ani ne-am auzit reciproc vocile, fără speranța de a ne întâlni totuși. Dar... a venit decembrie '89 și în anul următor au sosit în România. Împreună cu niște prieteni, ne-am pregătit să-i primim. Existau două variante: un apartament în care puteau să locuiască singuri, fără să-i deranjeze nimeni, sau „la mine. Sanda a decis imediat: „La tine”. De atunci, timp de 30 de ani, în fiecare an ne-am întâlnit „la mine”, așa cum a decis ea. Venirea lor este o sărbătoare, o bucurie dublă: revvederea unor oameni foarte dragi pe care nu mai sperai să-i mai vezi și întărirea de fiecare dată a siguranței că acea perioadă întârecută nu se va repeta niciodată și că nimic și nimeni nu ne va putea interzice să ne întâlnim, să vorbim, să visăm.

Când a plecat de la Institut la Centru, Ov. Bârlea i-a spus Sandei: „Ai trădat folclorul!” Sanda nu a trădat niciodată folclorul și asta s-a văzut în lucrările sale. Este un om enciclopedic, care nu se poate limita la un domeniu, iar dovezile se găsesc în opera sa complexă. Ea este lingvist, dar și etnolog, și sociolog, și eseist și toate se îmbină într-o armonie perfectă. Și-acum: „La mulți ani!” Sândunea mea! Este timpul să vă întorceanți acasă. Experiența Americii a durat suficient. Aici suntem noi, prietenii voștri, care vă asteaptă cu drag, pentru totdeauna.

* Sanda Golopenția-Eretescu (n. 1940)

Carmen MIHALACHE

Florin, o amintire tandră și luminoasă

Eram la redacție în dimineața când Ionică Dănilă, mereu bine informat, la curent cu toate noutățile zilei din presa scrisă și din cea vorbită, mi-a dat trista veste a plecării dintre noi a lui Florin Faifer. Iar eu chiar vorbisem cu el doar cu câteva seri în urmă; mă sunase destul de târziu, ca să-mi spună că scria ceva despre mine și despre cartea mea, *Hublou*. Am stat de vorbă mult, cum făceam de fiecare dată, dar am răs mai puțin ca de obicei. Florin părea confuz, sârea de la una la alta și nu prea am înțeles ce voia, de fapt, să-mi spună. Îmi povestea cum nu ieșise din casă de luni de zile și cum îl ajuta un anume domn, în care avea deplină încredere, apoi pomenea despre niște articole pe care trebuia să le termine, ca să le trimită la „Expres cultural”, revista unde colabora de ceva timp. Avea rubrica lui, „Cutia de scrisori”, pe care o așteptam cu nerăbdare, ca să mă delectez cu încântătorul său scris: rafinat, plin de subtilități, de ornamente și arome dintre cele mai diverse și alese. Acum am în față numărul din iulie al revistei (Florin îl prețuia mult pe directorul acesteia, inimosul Nicolae Panaite) și citesc

grupajul *In memoriam*, unde Eugen Munteanu, Nichita Danilov, Adina Barțaș, Grigore Iliesi, Adrian-Radu Petrescu îl evocă pe cunoscutul istoric și critic literar și teatral Florin Faifer, unul dintre ultimii delicat ai acestor tulburi vremuri. Rândurile fiecărui semnatar sunt emoționante; le-am citit cu mare atenție și m-am bucurat enorm văzând cât de mult a fost îndrăgit omul, cât de respectat criticul, profesorul Faifer – un solid reper în lumea culturii ieșene. Am zăbovit mai mult la savurosul portret pe care îl creionează Nichita Danilov (cei doi s-au cunoscut bine, fiind și colegi de secretariat literar la *Naționalul* ieșean), din care reproduc excelentul final:

„Așa a fost Florin Faifer. Un om pe cât de discret, pe atât de bizar. Disparația lui e o mare pierdere pentru lumea culturală ieșeană. Aflat azi în eternitate și privindu-ne de undeva de sus, înarmat cu ochelari și un zâmbet caracteristic, am impresia că Florin Faifer a început să scrie la romanul său teatral aici, într-un cerc intim, trimțând din când în când colegilor săi de breaslă, dar și actorilor, și mai ales acțrițelor, răvașe amuzante din eter”.

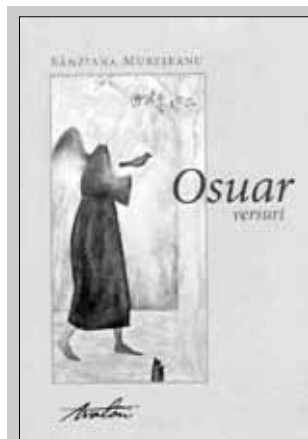
Și pentru mine a avut un astfel de răvaș, publicat în *Expres cultural*, care menționează că e unul dintre ultimele texte trimise de el la revistă, ceea ce m-a mișcat profund. Am fost buni prieteni, având afinități și un gust pronunțat pentru ludic. Ne vedeam la festivalurile de teatru și în clipele libere ne lansam în tot felul de discuții, din care nu lipsea niciodată partea de haz. Florin avea o agreabilă ironie benignă și mult umor, unul special, subțire, intelectual, cel pe care l-am prizat, dintotdeauna. La un moment dat, am plănuțit să să fac un doctorat condus de el, dar asta-i o istorie aparte,

pe care o voi spune altă dată. Am parcurs toate etapele și m-am oprit la predarea tezei propriu-zise (Costache Paiu, Ștefan Oprea și Bogdan Ulmu m-au dojenit mult timp pentru asta), pe care nu am avut nicio tragere de inimă să o fac, excedată de tipicul academic al acesteia, cu abundența de referințe bibliografice și alte încorsetări care nu se potrivesc deloc cu stilul meu liber. Dar au mai fost și alte motive atunci, în vara lui 2010, când s-au năpustit asupra noastră măsurile de austeritate, tăieri de salarii, de sporuri etc. Îmi dispăruse o motivație importantă pentru mine, într-o perioadă dificilă din viața mea, pentru că numai de titluri academice nu aveam eu atunci nevoie. Oricum, m-am bucurat din plin, în acei ani, de orice întâlnire cu Florin (care m-a lăsat mereu în voia mea; nu mi-a impus nimic, nefiind tipul de profesor sever, exigent), fiecare fiind o adevărată desfătare.

A scris întotdeauna frumos despre mine și, în ultima lui scrisoare, de la rubrica din *Expres cultural*, chiar m-a copleșit, portretizându-mă (în stil trubaduresc) ca pe o „domniță stând gânditoare la fereștrucia unui castel”, fiind „tandă, catifelată, iubitoare de profunzimi”, dar și „tăioasă, dură, uneori necrutătoare, când o supără ceva”.

Îmi va lipsi mult de tot Florin (care mi-a inspirat și titlul cărții mele „Teatru la filtru”) și încă nu-mi vine să cred că nu-i voi mai auzi la telefon vocea caldă, șoptită, motănoasă, chicotelile senine, aproape copilărești. Că nu voi mai primi felicitări scrise de mână, de ziua mea, de sărbători, bilețele și mesaje telefonice, uneori încheiate cu un șugubăț „Sărut mâna și tot ce mai vrei tu”.

Cehov a spus-o – și avea multă dreptate: femeile nu-i uită ușor pe bărbații care le-au făcut să rădă. Cu Florin, am răs mult, și de aceea el rămâne pentru mine o amintire tandră și luminoasă.

Poeme reflexive, delicate

„Osuar” este o nouă carte de poezie a Sânzianei Mureșeanu, cu următorul motto: *Noi suntem martorii surdomuții/ Ai neglijenței universale...* Apărut la Editura Avalon din Cluj-Napoca, volumul este tipărit pe o hârtie specială, având un veșmânt grafic de excepție, cu o copertă și ilustrații de Sandu Marian. Prefața este semnată de Irina Petras, ale cărei lecturi însoțitoare, din anii trecuți, au pus în lumină calitățile poetei, o singuratică ținându-se departe de zgomotul și furia lumii, o fire generoasă, având darul prietenilor statornice. Și de această dată, criticul remarcă nota reflexivă, meditativă, confesivă a poemelor Sânzianei, care nu mizează pe inovație stridentă, ci pe o „cumintenie febrilă a instrumentarului”. Că-lătoare pasionată pe mai multe meridiane ale globului, poeta își transcrie impresiile, trăirile în scurte și sensibile notații, configurând un portret interior, a cărui trăsătură dominantă este căutarea de sine. Imersiunea e captivantă, dezvăluind „miezul radioactiv/ al Singurătății”. Treacănd totul prin filtrul gândului, al sentimentului și al memoriei, Sânziana Mureșeanu surprinde esențe în grațioasele ei poeme melancolice, cu o fină caligrafie. „Osuar” este o carte frumoasă, care pare acompaniată de un sunet de violoncel, cu multe versuri delicate, memorabile: „Nu mi-a fost frică/ În noiembrie./ Niciodată./ Fiindcă atunci/ Nu mai e nimic de pierdut./ Nimic de câștigat/ Decât amintirea fragilă/ A crizantemelor”. (C. M.)

„Teiul de Aur”, pentru Constantin Călin

Aflăm cu bucurie că ateistul mai vechi și mai nou a fost distins cu un răvnit premiu, acordat de Editura Geea, din cadrul Asociației Culturale Geea Botoșani. Ajunșă la a XIX-a ediție, manifestarea care poartă egida Eminescu a evidențiat resorturile de excelență în secțiunile Literatură (lui Constantin Călin i s-a acordat Premiul *Opera omnia*), Restituirii istorice și Arte vizuale. „Încă din anii '90 îi cunoaștem preocupările de istoric literar ale dlui C. Călin, iar acum am dorit să premiem un proiect excepțional – Dosarul *Bacovia*”, ne-a spus Elena Condrei, inițiatoroa manifestărilor. (D. I.)

Festivalul Județean de Folclor, în varianta online

A devenit o frumoasă obișnuință ca la mijlocul lunii iulie să-și dea întâlnire în orașul-stațiune Slănic-Moldova artiști amatori din județul Bacău și, simultan, meșteri populari din această parte de țară. S-a conchis că valorile culturale tradiționale de pe meleagurile băcăuane dispun de caracteristici care le fac adesea unice în peisajul național. Tocmai de aceea, sub semnul continuității, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, unite aflată în subordinea Consiliului Județean Bacău, a ținut ca în iulie 2020 să provoace o derulare aparte a manifestării, alcătuită într-un format special. Prin urmare, Amedeo Spătaru, specialist în producții media, a selectat momente considerate semnificative pentru personalitatea folclorului pus în scenă de artiști de toate vârstele, rezultând o retrospectivă a edițiilor

anterioare. Montajul aduce în prim-plan soliști, ansambluri/ grupuri vocal-instrumentale, formații de dansuri reprezentând toate zonele etnografice ale județului, în modalități diverse de prezentare, de la cântecul individual la cel colectiv și de la tablouri coregrafice, cu costume specifice, la șezătoarea tradițională. Pentru cei interesați, este un bun prilej de a studia dinamica fenomenului folcloric zonal. Dat fiind contextul special pe care-l traversăm cu toții, am putea considera acest „spectacol al spectacolelor”, pus pe site-ul C.J.C.P.C.T. Bacău, drept ediția a XXVIII-a. „Sperăm ca la anul să ne întâlnim în condiții normale, la o nouă ediție a Festivalului Județean de Folclor și a Târgului Mesteșugurilor Artistice Tradiționale”, a subliniat Florin Zăncescu, managerul instituției. (I. Dănilă)

Ce vrea măgarul ăsta bătrân?

Când e vorba de gândire sau de creație în general, cei care „au îndrăznit” să conteste Autoritatea reușeau în cele din urmă să înnoiască lumea. Este, spun mai toți, o atitudine care susține progresul. Acest exercițiu polemic necesar a generat mișcarea ideilor și, din fericire, ne este în fire. Dacă ținta polemicii cu trecutul (sau cu prezentul) este căutarea adevărului, merită din plin să participăm la dezbateri. Dar dacă vrem să contestăm Autoritatea doar ca să ne punem pe noi în evidență, nu mi se pare potrivit să deschidem gura. Încă din vremurile vechi a existat nevoia de a contesta și de a lovi în *modele*, iar cei care au făcut-o, uneori fără discernământ și fără știință, nu urmăreau emanciparea ideilor, ci propria notorietate, înțemeiat pe nevoia de a se face cunoscuți cu orice preț.

Îmi vine în minte, oarecum la întâmplare, o secvență din Ernst Robert Curtius, „Literatura europeană și Evul Mediu latin” (București, Editura Univers, 1970), în care marele cercetător amintește de un Ioan din Salisbury, trăitor prin secolul al XII-lea d.H., care își imagina că tinerii din vremea sa, disprețuind pe *auctores* (adică marile modele validate de istorie) și pe susținătorii acestora în procesul de învățământ, ar face-o cam cu aceste cuvinte: „Ce vrea măgarul ăsta bătrân? De ce ne vine cu maximele și faptele bătrânilor? Noi tragem știința din noi înșine; noi tinerii nu-i recunoaștem pe bătrâni” (ERC, *op. cit.*, p. 68). În același context, germanul constata cât de familiare ne sunt aceste cuvinte și cât de potrivite începutului de secol XX. Ele par familiare și primelor decenii ale secolului nostru în opinia americanului Tom Nichols, cel din „Stăruitul competenței”, atunci când sustine că din pricina Google, în sfârșit, a Wikipediei și a rețelelor de socializare, omenirea „risca să arunce la gunoii secole de cunoaștere asimilată”. Ca să fim corecți până la capăt, e vorba de milenii... Și asta pentru că lumea contemporană, majoritar mediocră, asemenea celorlalte „lumi” trecute, este incapabilă să discearnă între adevăr și fals, confundând consumul de informație cu știința. Atitudinea academică din studiile realizate cu temeinicitate plictisește pe cititorul grăbit. Astăzi, citirea exactă din altă operă este evitată adesea, încât s-ar putea crede că un „eseist” al prezentului gândește o idee în premieră. Iar dacă toțiși cineva comentează o carte abia apărută, cititorul atent și cât de cât cultivat observă uneori fie că din lucrarea comentată nu au fost citite decât primele pagini, fie că autorul comentariului nu a zăbovit în răbdare asupra operei. Și un cititor de poezie poate constata astăzi că s-a înmulțit numărul „poetilor” care nu au citit niciun vers din Homer, fiindcă – nu-i așa? – „tatăl poetilor” este un

expirat și, în consecință, nu mai este la modă. Allan Bloom, în „Criza spiritului american”, ne sugerează că nu erorile celor vechi – câte vor fi fost, fiindcă au fost – sunt dușmanul nostru. Pentru el, eroarea este „singura care ne indică adevărul și merită, așadar, respectată”. Vreau să spun că a fost un moment când am înțeles și eu acest aspect: cei vechi merită respectați și pentru erorile lor, care, la drept vorbind, ne-au dat și nouă de treabă.

Despre o carte. Ca să pornesc de undeva

Un interviu cu public, care a stârnit valuri în mass-media franceză, a devenit carte imediat după aceea. Intitulată „Explicația” și tradusă la noi de Alexandru Cisteleanu, a apărut la Editura Tact (Cluj-Napoca, 2012). Ea conține un dialog, o confruntare dură de idei între Alain Badiou și Alain Finkielkraut, doi dintre cei mai cunoscuți intelectuali francezi contemporani: un neomarxist și un conservator. Ni se dezvăluie, de la o pagină la alta, două viziuni social-politice și economice antinomice, iar cei doi, paradoxal, ratează dialogul, pentru că nu cad în niciun chip de acord pe subiecte fierbinți ale zilei, precum identitatea, alteritatea, moștenirea culturală, imigrația, diversitatea, iudaismul... Cartea s-a născut după ce o doamnă, Aude Lancelin, jurnalist la săptămânalul *Le Nouvel Observateur*, a avut ideea de a-i aduce față în față prin 2010. Cine o citește poate observa cu ușurință conținutul ei mult prea complex și generos ca să poată fi prezentat în câteva rânduri. Incompatibilitatea dintre cele două moduri de a înțelege lumea se vede în fiecare pagină. Din primul capitol, de exemplu, intitulat *Despre identitate națională și națiuni*, se vede bine că în Franța (și în Europa occidentală contemporană) există, pe lângă sechele marxiste, și un reviriment al extremei drepte, semn că mondializarea, globalizarea au creat frisoane autohtonilor, cât și o atitudine ostilă imigranților, magrebienii și arabi islamici îndeosebi. Cu tot exercițiul democratic de câteva secole, o mare parte dintre „francezii albi” nu suportă intruziunea străinilor veniți în valuri succesive. Aș putea fi de acord, de exemplu, cu ideea (de care am mai auzit, de altfel) că Occidentul s-a folosit de mâna de lucru ieftină a imigranților și că politicienii care dețin puterea sunt de multă vreme „imputerniciții capitalului”. Pot să cred, de asemenea, că Franța modernă a fost văzută de imigranți ca o fericită promisiune, prin idealurile ei de libertate, egalitate, fraternitate generate de Revoluție. În ce fel însă? Fericita promisiune a fost pecuniară, desigur. E aproape utopic să credem, asemenea lui Badiou, că imigranții au venit în Franța fascinați de ideile „Enciclopediei” lui Diderot sau vers din Homer, fiindcă – nu-i așa? – „tatăl poetilor” este un

Dan PETRUȘĂ

BLASFEMII (3). Ecouri din contemporaneitate

„Monstruosul” capital occidental le-a plătit imigranților salarii mai mici decât autohtonilor, dar mult mai mari decât în țările de origine. Niciodată și niciărei capitalului nu are vreo problemă de etică atunci când e vorba de profit. Și nici cei care se duc la muncă în Spania nu sunt băntuți de spectrul lui Cervantes, nici de cel al lui Dante în Italia și nici de cel al lui Goethe în Germania... Însă discursul identitar mai nou, observă Badiou nemulțumit, din care face parte și cel al lui Finkielkraut, îl respinge pe imigranți, deși aceștia cred încă în Franța revoluționară, cea adevărată, zice-se, aceea care nu-i consideră o amenințare pentru identitatea franceză. În consecință, conchide paradoxal Badiou, imigranții ar fi de fapt „niște patrioți”, sunt cei care iubesc Franța cu adevărat, iar nu autohtonii, „francezii albi”, care îi consideră o amenințare la adresa identității naționale. A venit vremea, crede Badiou, într-un elan universalist care amintește de Marx, să gândim dincolo de cadrul strâmt al statului-națiune, pentru că, vorba celui din urmă, „proletarii nu au patrie”. Nici capitalismul nu are patrie când e vorba de profit, așa adăuga. Ideologia politică actuală ar trebui, după Badiou, să ia în seamă acest adevăr, fiindcă schimbarea viziunii despre lume nu se face la urne (nici la școală, care e „terminată”, cum decretează Badiou, fiindcă școala nu mai răspunde nevoilor zilei), ci în stradă. Așadar, înțelegem noi, chiar prin forță... Îmi par ciudate aceste *idei categorice* care anulează parcă tot exercițiul democratic modern, cu toate defectele sistemului observate deja și de vechii greci, care l-au inventat. M-au mirat de-a lungul timpului simpatiele pentru comunism ale unor mari intelectuali occidentali contemporani, care nu au trăit nicio clipă comunismul pe pielea lor, astfel încât despre sintagma „idioti utili” – pe care, se pare, o folosea Lenin – spun cu tristețe că onora dintre ei li se potrivește pe deplin. Iar Badiou, care e convins că magrebienii și arabii islamici iubesc Franța, că sunt adevărații patrioți, pare să uite că o parte însemnată a imigranților arabi, deși trăiesc, unii, de mai multă vreme în Europa, sunt convinși că civilizația occidentală este obscenă și că o femeie fără văl este dezbrăcată. Diferența enormă o reprezintă aici rădăcinile culturale și civilizației europene, fiindcă în Grecia antică și femeile făceau sport, iar un trup frumos, hrănit cu exerciții fizice, trebuia expus. Asta și pentru că un trup frumos, cum credeau ei greșit, dar cu generozitate, era expansiunea unui suflet frumos. Poate

că Samuel P. Huntington, în cartea sa „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale”, are dreptate atunci când sustine că astăzi, după căderea comunismului, sursa principală de conflict nu va fi de natură economică, ci culturală și religioasă. În aceste doar câteva pagini ale cărții „Explicația” – pe care, ca să vorbesc despre ele, le-am selectat aproape la întâmplare –, Alain Finkielkraut are păreri cu totul opuse. El consideră că imigranții mai vechi, cei care afirmă despre ei înșiși că nu sunt imigranți, ci că aparțin „diversității franceze”, nu sunt integrați pe deplin, însă au revendicări și vor să-și impună convingerile. Mai noua temă a *diversității* prefigurează o Franță în care „originea etnică nu are drept de cetățenie decât atunci când este străină”. Sub semnul globalismului (și universalismului), minoritarul este mult mai apărut decât autohtonul majoritar. Pentru Finkielkraut – ca evreu, dacă nu mă înșel, provenit și el din imigranți, după propria mărturisire –, Franța a însemnat mai întâi limba franceză în care s-a născut, apoi o moștenire culturală care i-a fost transmisă prin școală, prin educație. Magrebienii, în sfârșit, arabii imigranți, deși au revendicări și convingeri pe care vor să și le impună, susține Finkielkraut, se comportă ca și cum nu ar avea nicio datorie sau obligație față de țara în care și-au găsit un rost și sau părinții lor... M-au neliniștit, cu câțiva ani în urmă, cuvintele unui comentator al unui meci de tenis, care afirma că li s-a sugerat jucătorilor occidentali și creștini ca atunci când câștigă un meci, să nu-și facă semnul crucii pe teren, ca nu cumva să lezeze sensibilitatea posibililor mahomedani din tribune... Democrația, înțeleasă astfel, este generator de probleme uneori insolubile.

lui Muray ar avea în vedere *inertă* unui mod de a gândi lumea, atunci „a tăia în carne vie” este o atitudine de bun augur în corectarea sau distrugerea unei/ unor prejudecăți. Se pare, după asertiunile doamnei amintite, că Philippe Muray ataca *falsele debateri* pe care le propune și le susține mass-media de zeci de ani încoace, al cărui scop nemărturisit ar fi „evaporarea sensului”. La noi, de exemplu, subiectul *corupției* generalizate s-a bagatelizat prin dezbateri la zi zilnică, dar fără rezultate notabile, chiar dacă, din păcate, corupția este o „boală” reală și greu de tratat... Pe de altă parte, se insinuează ideea că *falsele debateri* susținute de marea mașină a comunicării produc iluzia că suntem și noi părtași la luarea deciziilor. Altfel spus, hotărârile s-ar lua de fapt în centrele oculte de putere, ceea ce nu e cu totul imposibil, iar nouă ni se creează doar iluzia că am fi coparticipanți la acest proces. Pentru Finkielkraut lucrează... Aude Lancelin admite că doar „până la un punct” Muray are dreptate. O dovadă că dezbateri există în sânul societății civile occidentale ar fi și cartea editată de ea, chiar dacă acolo sunt „două viziuni radicale opuse și situate pe nervul însuși al epocii”. Consider că o gândire originală se impune până la urmă de la sine prin noutate, prin faptul că atacă tradiția posibil anchilozantă. Însă „trântirea” ei în spațiul public, fără a propune o dezbateri, așa cum sugerează Muray – chiar dacă aceasta ni se pare formală din cine știe ce pricină, fără argumente și explicații –, amintește de totalitarism. Ideea că „trebuie să tai în carne vie” abolеște democrația, care, până una-alta, reprezintă cea mai avansată și corectă etică modalitate de funcționare a societății umane.

Trebuie să tai în carne vie

Dar nu cartea aceasta și ideile ei le-am avut în vedere scriind aceste rânduri, ci „Introducere” semnată de Aude Lancelin. Ea citează, chiar la început, un fragment din cartea unui alt mare gânditor francez contemporan, dispărut subit în 2006, netradusă încă la noi. Este vorba de Philippe Muray, „Moderne contre moderne. Exorcismes spirituels IV”. Iată ce susținea acolo, simpatic, gânditorul francez abia amintit: „Ar trebui să nu dezbaterem niciodată. O gândire originală poate și trebuie trântită ca un dezacord ireductibil, ca o incompatibilitate morală. Nu trebuie să argumentezi; trebuie să tai în carne vie”. Dacă îndemnul

Ar fi oare marii intelectuali buni conducători?

Marcat de radicalismul contradictoriu al ideilor din cartea amintită mai sus, am observat că, paradoxal, fiecare dintre cei doi pare să aibă dreptate. Niciodată până acum nu am întâlnit parcă un dialog unde păreriile să se constituie în *două soliloquii* organizate antinomic, *două discursuri autistic* prin care se ignoră argumentele celuilalt, fiindcă nici Badiou, nici Finkielkraut nu cedează. Fiecare îi reproșează celuilalt că nu înțelege lumea în care trăiește. Dar intransigenta și radicalismul viziunii celor doi mari intelectuali contemporani m-au aruncat în trecut. Platon, în „Republica”,

• Alain Finkielkraut

• Alain Badiou

473 d-e, pune problema întăririi obligatorii a puterii politice cu filozofia. Acolo, Socrate i se adresează lui Glaucon, fratele lui Platon, susținând că toate relele din societate nu vor înceta decât atunci când „cei ce sunt numiți acum regi și stăpâni nu vor filosofa autentic și adecvat”. Altfel spus, conducătorul să fie filozof sau măcar să fie în stare să filozofeze. Au existat uneori în istoria lumii monarhi – puțini, ce-i drept – care, luminați de cultură și purtați de o bunăvoință sinceră, au instituit reforme în beneficiul poporului lor. Iluminismul, printre altele, a susținut această idee. Citind cartea lui Badiou și Finkielkraut și constatând incapacitatea acestor filozofi de a abdica, fie și parțial, la opiniile lor, mi-am spus că în această privință Platon nu avea dreptate. Susțin că, în locul unui filozof care se crede stăpânul adevărului și care ar putea, având puterea politică, „să taie în carne vie”, e de preferat un *politician medicru* (sintagma pare, dacă nu chiar este, pleonastică), cu ceva bun-simț și cât de cât cultivat, dar care are „școala compromisiului” politic și a răbdării de a asculta pe celălalt, chiar dacă opiniile aceluia sunt în afara convingerilor și intereselor proprii.

Incultura pentru toți

Alain Badiou afirmă că școala de azi – ca instituție, înțelegem noi – este „terminată”, însă nu explică de ce. Prin școală ar trebui totuși să fie susținută Autoritatea, cred, adică Valoarea, care, devenită reper, reprezintă Modelul demn de urmat. Asta înseamnă că școala trebuie să recupereze, pentru succesele generațiilor, istoria valorilor și respectul pentru acestea. De o vreme, tocmai universalismul unor viziuni social-politice și economice a diluat această nevoie de studiu aplicat și serios. Astăzi, „o refondare a școlii în acest sens (recentrare asupra culturii și restabilirea exigenței)” ar scoate în stradă colegienii, liceenii, sindicatele ale profesorilor și federațiile ale părinților elevilor. Incultura pentru toți este o cură de recuperare democratică asupra căreia e foarte greu de revenit”, observă Finkielkraut, cu ale cărei idei, citind cartea, m-am suprapus deseori. Și o mare doamnă, Hannah Arendt, mare simpatie a lui Finkielkraut, constata cu câteva decenii în urmă „eșecul” metodelor moderne de educație. Într-adevăr, revenirea la un învățământ teinic și la exigență pare azi imposibilă. Am cam părăsit școala și ne-am instalat pe rețelele de socia-

lizare, înlocuind știința adevărată cu informația, pentru că omul contemporan le consideră, în mod fals, sinonime. De la iluminism încoace, în sfera occidentală mai ales, ne-am obișnuit să contestăm totul, adesea fără discernământ și fără a propune ceva în loc. Sub semnul rațiunii, amprenta indiscutabilă a speciei noastre, cu un exces de orgoliu, omul istoriei moderne și contemporane îi contestă pe YHWH (lahve), pe Moise, pe Dumnezeuul creștin, pe Iisus, pe Mohammad, pe Buddha, iar în viața de toate zilele contestă autoritatea preotului, profesorului, părinților. Îi contestăm pe Homer, Dante sau Eminescu... Trăim într-o lume în care noi înșine nu facem altceva decât să ne distrugem reperele.

Blasfemi, blasfemii...

Pe cât este cu puțință, mi-am asumat tradiția culturală și creștină în care m-am născut, considerând însă că celălalt, oricine ar fi, are dreptul să se simtă confortabil în credința sa. De aceea am încercat să-l cunosc pe celălalt, nu să-l judec. Dar obiceiul onora de a lua în răs sau de a contesta, cu scopul nemărturisit de a se pune pe ei înșiși în evidență, m-a întristat adesea. „Trebuie să tai în carne vie” e una dintre modalitățile de a te face cunoscut, fără îndoială, atunci când urmărești doar starea de perplexitate a celor din jur, ca să rămâi în amintirea lor cu orice preț. Este cu neputință să adunăm la un loc nenumăratele blasfemii din ultimele sute de ani. Într-o carte care este mai degrabă artăgoasă, în unele secvențe, decât valoroasă, intitulată „Despre iubire și moarte”, autorul, Patrick Süskind, prezintă în felul său moartea și învierea lui Lazăr, orientându-se după Ioan 11, 1-44. Povestea lui Lazăr este comentată depreciativ în interiorul altui comentariu, mai amplu, al iubirii dintre Orfeu și Euridice. Opoziția dintre Orfeu și Iisus, pe care o face autorul, nu ține cont de câteva realități fundamentale, una dintre ele fiind aceea că Iisus avea o „misiune” de la Tatăl, în timp ce Orfeu se are în vedere doar pe sine și dragostea lui. Ceea ce nu e același lucru. Eseiul îi face reproșuri lui Iisus, pornind de la ideea, greșită și tendențioasă, că acesta, paradoxal, iubeste lumea, iar nu individul, uitând însă că semnificația sacrificiului său presupune răscumpărarea păcatului tuturor, iar nu numai al unora sau al unuia. În pomirea sa blasfemică, autorul amintește mai sus afirmă că tot ce face Iisus în acest episod e o punere în scenă menită să-i sporească

notorietatea: nu vine când este chemat de surorile lui Lazăr, ci peste patru zile; acestea îi amintesc de faptul că dacă ar fi venit la timp, Lazăr n-ar fi murit, ceea ce îl „enervează” pe Iisus, care le sfătuiește „să nu se mai smiorcăie” și să creadă în el (deși, corect, în Ioan 11, 38, se spune împede că Iisus, „susținând întru Sine”, este *întristat*, nu *enervat* de necredința lor, cum comentează blasfemic autorul); pe drum, Iisus varsă câteva lacrimi ipocrite, susține Patrick Süskind, pentru că privitorii să știe cât de mult l-a iubit pe defunct... Pe scurt, conchide eseiul, Iisus „încearcă să fructifice evenimentul în favoarea sa și să-l exploateze pentru a-și face șieși reclamă”. N-ar fi contat boala și suferința lui Lazăr, ci impactul maxim al învierii acestuia asupra publicului. Așadar i se impută lui Iisus ceea ce chiar eseistul face: comentând tendințele faptele, Patrick Süskind insultă divinitatea, mizând pe impactul acestui comentariu asupra cititorului mediocre, majoritar.

Nu alțeași propune uneri Michel Onfray, în „Prigoana plăcerilor”, o carte mult mai temeică, în care sexualitatea omului occidental este raportată mereu la imixtiunea iudeocreștinismului în viața indivizilor. Îi tăvălește prin noroi, nesăbuit și nu întotdeauna bine documentat, pe Origene, pe Augustin, pe Pavel, pe Iisus..., păstrând în comentariul său blasfemic, fără nuanțări, doar ce se potrivește intenției sale. Sfinții vor fi greșiți uneori în comentariul biblic din pricina iubirii „pătimașă” pentru Iisus, cum s-a mai observat, de altfel, însă Onfray nu-și pune problema că agresivitatea propriului comentariu ar putea deforma adevărul celor sustinute de el. În 2 Corinteni 12, 7, Pavel recunoaște: „Datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc”. Ideea trimite mai întâi la *trufie*, unul dintre păcatele capitale, apoi la o boală, despre care Onfray, cu sarcasm, o numește impotență sexuală. Altfel spus, incapacitatea de a onora fizic corpul femeilor i-ar fi generat sfântului o boală psihică, un complex de inferioritate care l-a făcut să le urască. Această imensă frustrare s-ar fi transformat într-un imperativ categoric al castității, influențând în rău creștinismul... În „Tratat de istorie a religiei”, în Capitolul XII, subcapitolul „Degradarea miturilor”, Mircea Eliade amintește în ce fel faptele mitice „se degradează” prin trecerea lor în legendă, epopee sau roman, fără însă a-și pierde puterea de seducție și semnificație. Viața lui Iisus, ca paradigmă, reprezintă pentru Pavel și pentru alții asemenea lui drumul către sine, prin credință. Eliade citează un comentariu al lui Søren Kierkegaard, din *Jurnalul intim* al acestuia, în care transpare o cu totul altă interpretare, cred eu corectă, a „ghimpeului” din trupul sfântului. Astfel, am început să cred că lupta cu „ghimpele” l-a transformat pe Pavel în sfânt. Kierkegaard (în contextul *Jurnalului* său intim fiind vorba de

istoria relației sale erotice cu Regine Olsen) nu-l numește pe Pavel, dar noi recunoaștem sursa biblică la care face aluzie: „Aș fi mai fericit, într-un sens finit, dacă aș putea îndepărta din mine acest spin pe care îl simt în carnea mea: dar în sens infinit, aș fi pierdut”, recunoștea filozoful danez. Gândindu-mă la „Jurnalul seducătorului” al aceleiași și la istoria relației amoroase dintre Kierkegaard și Regine Olsen, înțeleg totuși că ruperea logodnei, „în sens infinit”, i-a asigurat danezului un loc important în istoria filozofiei... Revenind la Pavel, spun că nu pentru lumea aceasta a fost lupta lui cu „ghimpele”. Dar Onfray, în acest caz, nu urmărește adevărul, ci defăimarea lui Pavel.

Despre ceea ce urmează am mai scris și în alte eseuri, precum „Câte ceva despre creatorul *Cântării cântărilor*” și „Cod teologic și cod erotic în *Cântarea cântărilor*”. Reamintesc ideea că Michel Onfray este convins, asemenea lui Schopenhauer, de faptul că iubirea nu există. Adept al unei existente *libertare* și considerând că tinta vieții este numai plăcerea, el afirmă că cei ce se iubesc în *Cântarea cântărilor* sunt *palavragii*, *voyeuristi* și *exhibitionisti*, că se „înfierbântă” sexual, dar nu trec la fapte, că, altfel spus, nu se bucură de sex. Nimic mai fals. Oare Sulamita, în *Cântarea 7, 14*, recunoaște că este încă virgină? Sau se referă acolo la altceva? E unul dintre argumentele prin care Onfray discreditează relația de iubire. Iată secvența biblică: „Mandragorele miresme varsă, și la noi acasă sunt multe fructe vechi și noi pe care, iubitul meu, pentru tine le-am păstrat”. Nu interesează acum „codul teologic” al *Cântării*, care i-a permis cândva să intre în canonul *Vecheiului Testament*, ci „codul erotic” propus de mulți de-a lungul timpului. Pe de o parte, mandragora a fost principala plantă a vrăjilor de dragoste, după Mircea Eliade și mulți alți cercetători. Pe de alta, timpul trecut al verbului din finalul versetului propune ideea că „fructele” ei sunt un fapt, nu o promisiune. Aceste cuvinte puteau fi spuse și după ce ea i s-a dăruit: toate „fructele” ei au fost păstrate doar pentru el, iar bărbatul nu numai că știe, dar a și constatat această realitate. Accentuez faptul că femeia amintește despre ceea ce bărbatul a constatat deja, anume că s-a păstrat numai pentru cel pe care-l iubeste... Și, de asemenea, mai înțelegem din întreg contextul *Cântării* că nu atât sau frații, după obicei, au oferit-o pe tânără cuiva: ne aflăm, prin întâmplările din *Cântarea cântărilor*, în afara căsătoriei. În subsidiar, există realitatea surprinzătoare că femeia aceasta a hotărât singură cui să se dăruiască, ceea ce e o nouate absolută în *Vecheul Testament* și o atitudine blasfemică în raport cu însăși tradiția biblică, cea care acorda credit femeilor doar în ipostazele de mamă, soră sau soție.

În „Cum să înțelegem *Biblia*”, semnată de André La Cocque și Paul Ricœur, aparută la Editura *Polirom* (lași, 2002), primul dintre ei, mare teolog și cunoscător,

printre multe altele, al limbii ebraice, în studiul „Crapături în zid”, în nota 69, de subzol, afirmă că în *Biblie*, „a mânca” este folosit adesea metaforic pentru relațiile trupesti. Aproape la întâmplare, iată un exemplu din *Pilde 30, 20*: „Așa este purtarea unei femei desfrânate: ea mănâncă și își șterge gura și zice: «N-am făcut stău nimic rău»”. Dacă astfel stău lucrurile înseamnă că Michel Onfray, în „Prigoana plăcerilor”, nu descifrează sau nu vrea să descifreze „codul erotic” din *Cântarea*, cu intenția de a-i defăima pe îndrăgostiți. În *Cântarea 2, 6*, iubitul își duce iubita „în casa de ospăț”, unde nu se mănâncă, ci se consumă un ritual erotic... Despre trupul ei, femeia spune că e o „grădină”, invitându-l pe bărbatul iubit, ca în *Cântarea 4, 16*, „să intre” în ea și „să mănânce” din roade. Tot astfel, Sulamita îl aseamnă pe iubitul ei cu un măr. Dincolo de simbolistica mărlui, să descifrăm ce spune femeia în *Cântarea 2, 3*: „Să stau la umbra mărluii îmi place, dulce este rodul lui în gura mea”. Dacă erotismul urmărește plăcerea, nediferențiat, iubirea se manifestă doar pentru o singură ființă. Afirm că *numai o femeie care iubeste poate să se bucurde* cu adevărat de „rodul” bărbatului ei cu aceste cuvinte. De altfel, nicăieri în *Biblie* nu vom întâlni atâtea elogii ale frumuseții trupului celui/alt cum se întâmplă în *Cântarea cântărilor*. Și asta în măsura în care nu vom ști niciodată dacă iubim pe cineva pentru că este frumos sau dacă acela este frumos pentru că îl iubim. Așa cum stău lucrurile în *Cântarea cântărilor*, susțin că Onfray nu are dreptate în comentariul său voit depreciativ și că cei ce se iubesc acolo știu mai multe despre dragoste decât crede tendențios francezul.

NOTĂ: Este uitată adesea problema „reciprocității” sentimentului, de care iubirea are nevoie pentru a se împlini. În *Cântarea cântărilor* este surprins momentul paroxistic al iubirii care se manifestă ca o sărbătoare, mai ales prin reciprocitatea darului. În *Cântarea 8, 6*, ni se spune: „Că iubirea ca moartea e de tare și ca iadul de grozav este gelozia”. Pe de o parte, putem înțelege ceea ce și oamenii obișnuiți trebuie să fi observat: iubind, omul trăiește propriu eternitatea în durată; pe de alta, gelozia, contrar gândirii comune, este cu totul străină dragostei: fidelitatea este imanență iubirii, este garantată de iubirea însăși. Reciprocitatea sentimentului este momentul de grație al iubirii. Așa cum aminteam și altă dată, consider că Ortega Y Gasset are dreptate atunci când, în „Studii despre iubire”, afirmă că această realitate ce ține de esența umanului se manifestă ca o „conlocuire de tip ontologic”. De altfel, cei care se iubesc nu se întâlnesc niciodată, fiindcă ei sunt întotdeauna împreună.

• Muntele Sion

Suntem în partea de apus a Ierusalimului, pe Muntele Sion. „Cântat cu dulceață și slăviț pre Domnul/ Care lăcuiește-n muntele Sionul”, îmi vine în minte un fragment din frumoasa operă a mitropolitului Dosoftei și a literaturii noastre vechi, așa cum am parcurs-o în volumul „Arte poetice. Renașterea”, apărut la Editura „Univers”, în anul 1986, în coordonarea Sandei Angheliescu. (A fost zâna bună a activității mele de traducător și mi se pare minunat că mă gândesc la ea aici și acum. Poate că din cer, unde este deja de zece ani, mă aude.)

Sion, muntele Cetății lui David de odinioară, s-a aflat în interiorul zidului împrejmuit al Ierusalimului în perioada Noului Testament până când, reconstruit în vremea cuceririi arabe din secolul al XVI-lea din porunca lui Soleiman Magnificul, a fost lăsat în exteriorul acestuia, greșeală plătită cu viața de arhitectii săi. Dar excluderea nu i-a afectat destinul strălucit, numele Sion devenind nu numai sinonim al Ierusalimului pământesc, ci și al celui ceresc, desemnând în sens spiritual „Biserica lui Hristos”.

Mergem în șir lung, însă nu pe o potecă de munte; ghidul ne conduce pe străzile înguste, tăiate parcă în zidurile înalte. De aceea câteva clipe zărim doar o fașie, o lamă din edificiul Catedralei Adormirea Maicii Domnului. De-abia când avem loc pentru regurpare și putem, făcând pași în dreapta și în stânga și rotindu-ne capul spre stânga și spre dreapta, să îl cuprindem cu privirea, nu și cu ochiul aparatului foto, îi realizăm monumentalitatea: este într-adevăr una dintre cele mai mari și mai mărețe biserici din Ierusalim. În urmă cu mai bine de un veac, săpăturile făcute pentru înălțarea ei au descoperit vestigiile unei bisericuțe bizantine întemeiate, se spune, de Apostoli și închinată Maicii Domnului – *Hagia Sion*. Catedrala, dorită de kaiserul Wilhelm al II-lea al Germaniei, a fost concepută de arhitectul Teodor Sandel, membru al Ordinului Templierilor aflat la apusul său, cetățean al Ierusalimului, și a fost sfințită în aprilie 1910 de patriarhul latin al Ierusalimului, Patriarhia Latină însemnând Episcopia Romano-Catolică a Ierusalimului.

Catedrala se află în grija benedictinilor, cunoscutul ordin călugăresc catolic, iar din anul 1998 poartă numele *Hagia Sofia*, însă pelerinii, turiștii, ghidurile și ilustratele continuă

să-și spună *A Adormirii*. Masivă, cu un aspect cilindric între cele patru turnuri ridicate strajă până spre jumătatea cupolei, Catedrala are o clopotniță la fel de impresionantă, până la senzația înșelătoare a două biserici, datorată și distanței neobișnuite dintre ele. Explicația constă în existența unui locaș musulman lângă biserică, arhitect, constructor și deopotrivă Ierusalim – cetatea sfântă a trei mari religii: mozaică, creștină și mahomedană – evitând umbrirea acestuia de către clopotniță. Și înăuntru avem o ușoară dezorientare: Catedrala numără mai multe altare și capele, precum și o statuie în bronz a Sfântului Cuvios Benedict de Nursia, întemeietorul ordinului, patron al Europei, împreună cu Sfinții Chiril și Metodie, și al tinerilor studioși, cinstiți de Biserica Ortodoxă pe 14 martie. Dar șirul de oameni ce coboară și urcă permanent pe cele două scări în spirală care duc la locașul subteran ne atrage și ne cuprinde și pe noi: mergem să ne rugăm la Maica Domnului adormită, în somn, închipuită ca atare, statuie, potrivit tradiției romano-catolice. Lângă ea, câțiva credincioși și preotul lor, tot din România, cântă încețitor, slăvind-o: *Maica Vieții se mută la viață/ Și de la pământ, la cer*.

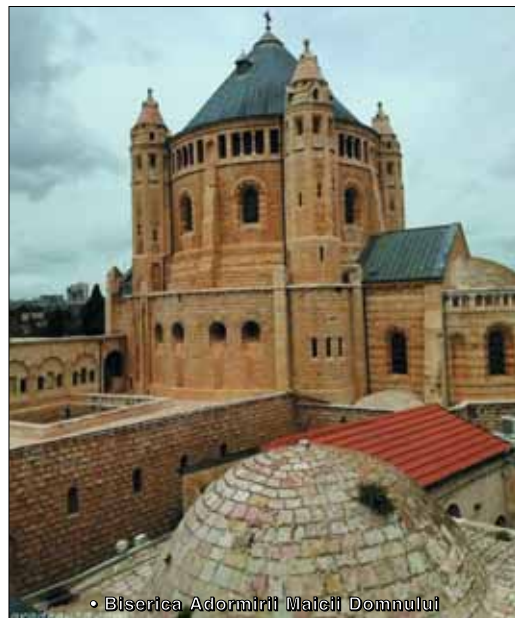
Oare așa mi-o imaginam când, copil fiind, murmuram numele Catedralei „Adormirea Maicii Domnului” din Câmpulung Moldovenesc într-o împletire cu basmul frumoasei din pădurea adormită specifică vârstei? Locașul, pentru mine, nu se distingea pe atunci prea mult de un castel, vestit de departe de frumosul acoperiș cu solzii săi multicolori de țigla smălțuită adusă de la Viena. Zidită în perioada în care orașul aparținea Imperiului Habsburgic, după planul arhitectului austriac

Doina CERNICA

Împărăteasa vieții. Adormirea și somnul

Karl Romstorfer și pe banii Fondului Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei, a fost sfințită în septembrie 1913 de mitropolitul Vladimir de Repta al Bucovinei și Dalmației și, renovată, resfințită în august 1996 de arhiepiscopul Pimen Zainea al Sucevei și Rădăuților. Dar la stingerea din viață a tatălui meu, indistincția era de-acum spulberată cât de cunoștințele de religie sporite oarecum pe cont propriu, cât de nădejdea disperată a adolescenței rămase orfane în viața de apoi. Plecată din Câmpulung, nu i-am mai trecut pragul decât pentru pomenirea colegilor din promoția 1967 a Liceului „Dragoș-Vodă”, care la întâlnirile sale periodice nu mai răspundeau prezent la strigarea catalogului, a lor și a profesorilor noștri de asemenea trecuți la cele veșnice, ca, iată, neașteptat, acum, în Tara Sfântă, cu fiecare locaș închinat Maicii Domnului în care mă rog și aprind lumânări, să am simțământul înviorător al unei minunate, alinătoare reîntâlniri: cu tata – și mama! –, colegi și profesori, cu însăși catedrala câmpulungeană a copilăriei și adolescenței. Un dar de la Împărăteasa Vieții? Pe deplin meritat?

La poalele Muntelui Măslinilor, către Valea Kidronului – Cedronului sau Iosofat –, cu pași ușori, de pe care s-a desprins și ultimul fir de țărănie, ne îndreptăm acum spre Mormântul Maicii Domnului, aproape de Grădina Ghetsimani și de Biserica Tuturor Națiunilor. Privirile îl caută peste frunzele argintii ale măslinilor, printre lumânările uriașe ale chiparoșilor, dar arcada intrării sale de piatră alburie, așa cum a fost concepută de cruciați, ne cere să ni le coborâm, coborând totodată treaptă după treaptă, patruzeci și opt în cu totul, spre noaptea zilei. La un moment dat, cam pe la jumătatea lor, de

• Biserica Adormirii Maicii Domnului

o parte și de alta se deschid și ne așteaptă două paraclise: în dreapta, Paraclisul Sfinților Părinți Ana și Ioachim; în stânga, Paraclisul Dreptului Iosif. După care continuăm coborârea. Ochiul se închid din când în când pentru acomodarea cu înserarea crescândă, dar în beznă nu ajungem niciodată, cu sute de candelă luminând ca niște stele pe bolta lăcasului. În formă de cruce, acesta își are începuturile în cel construit de împărăteasa Elena, mama lui Constantin cel Mare, ca multe altele distruse și reconstruite în câteva rânduri, cripta somnului Maicii Domnului rămânând însă neatinsă de musulmani, din respect pentru cea venerată de ei ca mamă a profetului Iisus. Din 1757, Mormântul a trecut în grija Bisericii Ortodoxe Grecești.

Locul în care ne aflăm – atunci la suprafața Muntelui Măslinilor, nu în adâncul lui ca în zilele noastre – este cel în care Maica Domnului și-a petrecut în rugăciuni zilele dintre învierea și înălțarea lui Iisus Hristos. Aici a venit după ce îngerul i-a adus o stălpare de finic împreună cu vestea adormirii și mutării la cer: „Aceasta zice Fiul tău: Vremea este a muta pe Maica Mea la Mine. Nu te teme de aceasta, ci primește cuvântul cu bucurie, de vreme ce vii la viața cea nemuritoare”. Pe drum a fost întâmpinată cu plecăciuni până la pământ de crengile pomilor și copacilor, astfel că Maica Domnului a înaintat printr-un tunel al vieții, împletit din ramuri de soare și de verdeată. S-a rugat, bucuroasă de reîntâlnirea cu Fiul, după care, întoarsă acasă, s-a întins pe pat și a intrat într-un somn etern. Acolo a găsit-o Apostolii, chemați din depărtările lumii de un tunet grozav și de o grozavă adunare de nori iscate din senin, au luat-o, au adus-o aici (la trecerea alaiului, orbilor li s-a trezit vederea și surzilor, auzul) și au înmormântat-o după datină, veghind-o trei zile și trei nopți în rugăciuni îngeresti. În lucrarea blândă a candelor și a candelabrelor, între care unul, impresionant, are luminozitatea lunii între stele, povestea susură ca venind din fisura unei taine: la trei zile după adormire, la trei zile și trei nopți în rugăciuni îngeresti. În lucrarea blândă a candelor și a candelabrelor, între care unul, impresionant, are luminozitatea lunii între stele, povestea susură ca venind din fisura unei taine: la trei zile după adormire, la trei zile și trei nopți în rugăciuni îngeresti. În lucrarea blândă a candelor și a candelabrelor, între care unul, impresionant, are luminozitatea lunii între stele, povestea susură ca venind din fisura unei taine: la trei zile după adormire, la trei zile și trei nopți în rugăciuni îngeresti.

De ce aici, lângă Ierusalim, și nu la Efes, unde ar fi dus-o Apostolul Ioan, în grija căruia o lăsase Mântuitorul? Glasul preotului trece și se risipește printre pelerini. Și acei dintre ei care au fost la Efes și s-au închinat acolo la mormântul Maicii Domnului se roagă acum cu tot atâta evlavie la mormântul de aici. Credința neclintită este mai puternică decât aceste interogații și argumente cu care le răspund, într-un fel sau altul, teologii. Nu-i interesează foarte tare nici dacă frumosul candelabru este o donație a regelui Carol I sau a Patriarhiei Bisericii noastre: important, mângâietorul este că a venit din România și sporește lumina de aici. O lumină în care se vede mai bine legenda icoană *Ierusalimita*, apărătoarea Ierusalimului.

Istoria ei umple sufletul fetiței care trecea pragul Catedralei din Câmpulung simțindu-se ca în castelul frumoasei din pădurea adormită. Acum aproape trei veacuri, la o biserică din vecinătate, cu turlele ca niște cepe de aur pe care le-am descoperit din mai multe locuri pe Muntele Măslinilor, Biserica rusă „Maria Magdalena”, monahia pictoriță Tatiana a avut un vis cu Maica Domnului, cerându-i: „Să mă zugrăvești pe lemn, precum m-a zugrăvit Sfântul Apostol Luca!” Tulburată, Tatiana a alergat la stareț să-i povestească visul. Aceasta o liniștește, câte nu visăm, apoi o conduce în chilie. Însă când îi deschid ușa, amândouă încremenesc de uimire. Gata pictată, icoana din vis le aștepta, cerându-le cu glasul Maicii Cerești să fie dusă la mormântul ei. Ceea ce s-a întâmplat numaidecât, fiind adusă aici cu o aleasă procesiune. Dar minunile de-abia au început. Cei, și mai ales cele, care îi încredințează rugăciuni și bat mătâni știu chiar mai multe decât preoții și ghizii. În ciuda greutateii deosebite a veșmântului său de aur și argint, *Ierusalimita* s-a ridicat și a închis fereastra prin care năvălea apa în biserică subterană în timpul inundațiilor suferite de Ierusalim în 1947, iar la ceasul altei încercări asemenea, în decembrie 1999, s-a ridicat deasupra apei, rămânând ferită de umezeală și determinând retragerea acesteia, când s-a întors și s-a așezat singură pe piedestal. La auzul recentei minuni, patriarhii veniți în ianuarie în Țara Sfântă

din întreaga lume (inclusiv patriarhul nostru de atunci, Teoctist) să celebreze cei 2000 de ani de la Nașterea Mântuitorului, i s-au închinat, iar Patriarhul Bulgariei a rugat să fie dusă o perioadă în Țara sa pentru ca și credincioșii de acolo care nu au posibilitatea să ajungă la Ierusalim să poată să se roage la ea. Iar de cum a sosit în Bulgaria, patru paraliitici care i s-au închinat s-au vindecat pe loc. După care a fost cerută și în Creta. Toți cei care ascultă se bucură că au ajuns în Țara Sfântă când cea mai frumoasă icoană din lume se află la ea acasă, la Mormântul Maicii Domnului, pe Muntele Măslinilor, lângă Grădina Ghetsimani. Mai ales că toți trăiesc cu convingerea că Maica Domnului este apărătoarea românilor, după cum România este Grădina Maicii Domnului.

Ajunsă iar sub lumina soarelui, sunt atinsă ca de o întârziată picătură de rouă de clipa care desparte pe fila unui album de familie fotografia mea, copil abia venit pe lume, împreună cu părinții tineri, de fotografia mea, în vârstă, împreună cu nepoții, și-i absorb cu porii obrazului dulceața amăruie. Apoi închid ochii ca să văd mai bine marea sărbătoare din august a hramului acestei biserici. Marea procesiune care, cale de un kilometru și jumătate, poartă cu evlavie și aduce aici icoana *Adormirea Maicii Domnului*, făcătoare de minuni, de la Metocul Ghetsimani, micuțul locaș al Patriarhiei Ortodoxe din partea de miazăzi a curții interioare a Bisericii Sfântului Mormânt. Coborârea icoanei la *Ierusalimita*. Pot să reparcurg drumul alături de alai, preoți, credincioși, treaptă după treaptă și pas după pas, sub cerul de candelă și candelabre al Mormântului Maicii Domnului, dar clipa în care icoanele unicat se află față în față, Maica ținându-și Pruncul la piept și Maica întinsă în somnul de dinaintea reînălțării cu Fiul, este mai presus de mine. Fiindcă există fulgere, lumini, întălniri reintregitoare, celeste, dincolo de orice închipuire.

Ne adunăm, ne numărăm, suntem toți, putem să ne continuăm călătoria. Suntem toți, dar nu la fel, de vreme ce pomi și copaci fac un pas înapoi și își deschid ramurile ca pentru o îmbrățișare. Împărăteasa Vieții ne urmărește din prag.

• Mormântul Maicii Domnului

Ionel NECULA

Omul cioranian - o ipostază post-paradiziacă

S-a scurs, anul acesta, un sfert de secol de la moartea lui Cioran și puțină lume și-a mai adus aminte de el. A fost considerat o Casandră cicălitoare, rău prevestitoare, un nihilist și un *hoinar al ideilor negre*, dar deja avem câteva semne, necunoscute de sceptic, care îi confirmă depozitiile sale oraculare. Omenirea a ajuns într-un stadiu de evoluție care o securizează, dar o și vulnerabilizează în egală măsură. Și, rețineți, încă nu s-au pus în fabricație explozibile atomele pentru purtători. Puțină răbdare însă, vor putea fi de pe piața subterană sau chiar comanda ca și Rols-ulrile. Marsul triumfal spre dezastru s-a pornit deja, iar semnele sunt mai mult decât spaimoase.

Mai întâi a fost demolarea gemenilor New York-ezi, o dovadă în plus că fundamentalismul islamic nu-i deloc o glumă, că a devenit agresiv și intolerant și că atacul de la 11 septembrie 2001 a arătat cu destulă convingere că civilizația este în mare pericol, iar lumea nu dispune de anticorpii necesari preîntâmpinării dezastrului. Ceea ce a urmat, numeroasele atentate din Franța, Germania sau Marea Britanie, n-au fost decât exerciții la scară mică pentru ceea ce urmează să se proceseze la dimensiune mapamondică.

Apoi a fost accidentul nuclear de la Fukushima, unde un cutremur de mai mare intensitate a provocat o avarie la centrala nucleară de aici, cu multe conexițe dezastruoase. Deși statul nipon s-a mobilizat exemplar pentru a neutraliza posibilitatea unei catastrofe cu consecințe mapamondice, problema nu este nici azi rezolvată în totalitate. Dar cutremure vor mai fi și nu toate statele care dețin asemenea instalații au posibilitățile Japoniei.

Colac peste pupăză, acum, în zilele noastre, a apărut *pandemia* care a schimbat radical atât statutul uman, cât și relațiile dintre oameni. Dacă până acum purtam cu toții o mască ascunsă, care să ne ascundă defectele, betesușurile, acum a devenit oficial. Străzile sunt tot aglomerate, dar oamenii par niște arătați, niște circari, niște arlecchini, gata pregătiți să se dea peste cap și să-și veselească stăpânii. Acest Covid 19 care ne-a prins total nepregătiți are funcția ciumei medievale, dar cu siguranță mai prăpăstioasă și mai greu de îndurat. A impus un nou mod de viață, de conduită și de comportament, ceea ce nu se întâmpla în vremea lui Caragea. Dacă la toate acestea adăugăm *găurile negre*, încălzirea planetei și topirea ghetarilor polari, avem o imagine deloc ademenitoare despre planeta pe care o lăsam moștenire generațiilor ce vor urma.

Cioran nu a prins toate aceste catastrofe, dar a intuit sensul, direcția, spectrul a ceea ce se va întâmpla cu planeta noastră în viitorul apropiat sau mai îndepărtat. Omenirea evoluează prin negativ, spunea Noica, dar negativismul este inofensiv câtă vreme există și antidotul neutralizării lui și numai acolo unde antidotul lipsește, răul se răsfată public, intoxică și victimizează. Numai acolo unde mijloacele de combatere lipsesc, avem o problemă cu activele răului, chiar una gravă, și nu cred că deocamdată putem întui toate consecințele derivate.

Vorbim despre omul cioranian, despre viziunea antropologică a lui Cioran, deși scepticul de la Rășinari nu a abordat această problemă în lucrări speciale. Numai punând cap la cap toate risipirile sale fragmentare, disipate prin lucrările publicate sau prin notațiile din *Caiete*, îi putem reconstitui, firește, într-o anumită aproximare, viziunea despre om în datele ei esențiale. Că ceea ce se afirmă într-un loc este repudiat în alt loc face parte din obiceiul lui Cioran de a nu lăsa nimic ca afirmat definitiv și necompromis.

Se pare că au scăpat totuși de acest tratament echivoc, ambiguu și paradoxal doar scepticismul și vitalismul – două tendințe de gândire, pentru care Cioran și-a reprimat tentația compromiterii și le-a girat ca singurele direcții demne de împărțit și urmat. Evident, opiniile sale despre om, despre menirea și destinul lui într-o lume în soluție poartă pecetea acestor încredințări.

Mai este ceva. Cioran a luat ca moment decisiv al istoriei și devenirii umane actul Căderii, când *întâia lacrimă a lui Adam a pornit istoria*, iar prima pereche a fost izgonită din tărâmul paradiziac ca pedeapsă pentru că a mușcat din fructul cunoașterii și a dobândit conștiință de sine. Nu și-a pus niciodată problema statutului paradiziac al omului și nu s-a arătat interesat de felul cum arăta omul în Paradis, în Elizeu, înainte de a dobândi conștiință și de a fi izgonit pe pământ, dar este evident că lipsit de conștiință, omul era ghidat doar de instincte și pasiuni. Aristotel disociaze bine că omul este alcătuit din cunoaștere (rațiune), afectivitate (pasiunii) și instincte, dar era evident că în timpul vieții urii

paradiziacă, în absența conștiinței (înainte de încălcarea interdicției divine), în constituția umană nu mai rămăseseră decât pasiunile și instinctele. Conștiința, adăugată prin marcotaj fondului instinctual și afectiv-pasional primar, l-a făcut pe om ipocrit, teatral, formal, i-a imprimat o anumită vulnerabilitate și i-a indus manifestări arlecchiniști. *Caut omul*, mai spunea Cioran, *care de-ar fi fost Adam, și astăzi eram în paradis* („Cartea amăgiriilor”, p. 218).

Căutare zadarnică, întrucât omul paradiziac, omul plămădit de Creator în ultima zi a Facerii, după chipul și asemănarea sa, omul care să aibă în constituția sa doar instincte și pasiuni, omul ieșit din timp, fără rațiune și fără facultatea cunoașterii, nu mai există, pentru că între timp s-a emancipat, a dobândit sagacitate, a devenit sapiens și s-a făcut responsabil față de sine și față de noul său teritoriu terestru, ce i-a fost dat în administrare. Dobândită pe cale incorectă, conștiința prisoasea omului paradiziac, unde totul era rânduie perfect și nimic de îndreptat. Într-o ontologie desăvârșită, unde toate erau așezate într-o dispunere superlativă, rațiunea umană devenea prisoșenică, inutilă și trebuia expulzată pe pământ, unde erau toate de făcut. Începea o viață nouă, iar minutarele orologului terestru anunță big-bangul istoriei și al unei noi forme de viață. Cioran avea dreptate doar parțial. Nu doar întâia lacrimă a lui Adam a urnit istoria din loc, ci și primele frământări de conștiință privind menirea și destinul lui în timp și în Lume l-au înscris într-o devenire cronologică și tumultuoasă – gloria și eșecul lui. Și Căderea n-a fost anul unu al istoriei, ci începutul numărătorii inverse, la capătul căruia omul își va putea declara propriul sfârșit – al lui și, firește, al istoriei. L-a scos pe om din groță, i-a dăruit energia electrică și superionice, dar și mijloace de distrugere.

Aceasta a fost prima mare greșală a omului – aceea de a nesocoti porunca divină –, dar n-a fost singura; a urmat nesăbuința lui Prometeu de a sustrage focul din fierul zeilor și de a-l dăruii oamenilor, pentru a conferi productivitate construcției terestre. Ieșit din groță lui primitivă, omul a năzuit permanent înspre Cer – fie prin construcții faronice, fie prin tehnologii sfidătoare care să-i amelioreze existența pământeană. Prin gestul său, Prometeu l-a scos pe om din groță, i-a dăruit energia electrică și superionice, dar și mijloacele rapide de distrugere. Întreaga civilizație, realizată prin cazne și privațiuni alvionare, poate fi anulată în câteva secunde, cum s-a și încercat în câteva rânduri. Deocamdată, nu s-a reușit decât o distrugere parțială, dar puțină răbdare și profeta lui Cioran se va împlini la scară mapamondică. *Omul*, îi explica publicistei Sylvie Jaudeau, *va pieri prin geniul său. Orice forță pe care o declanșează îi dăunează. E un animal care a trădat istoria, e pedeapsa lui. Toate evenimentele survenite din zorii timpurilor arată omniprezenta unei legi inexorabile. Chiar și binele e un rău. Un blestem urmărește orice voință prometică. Ulmitoarea clarviziune a înțelepciunii antice, care se temeă că destinul lovește în oricine cutează să sfideze zeii. Omul ar fi trebuit să se oprească, dar nu putea opri procesul măreț și dezastruos în care se angajase* („Convorbiri cu Cioran”, București, Editura „Humanitas”, 1993, pp. 199-200).

Pentru gestul său necugat, Prometeu și-a meritat pedeapsa. A meritat să fie înlăturat pe stâncă din Caucaz și corbii să-i ciugulească ficaiții.

S-a spus despre Ion al Glanetașului că ar fi un Vasile Baciu în devenire. Într-adevăr, însuși bogătanul simte această asemănare, răscolit fiind de amintiri nu prea plăcute ale tinereții, de frustrări înăbușite și de compromisiuri jenante. Dar marea diferență dintre cei doi preopinienți constă în faptul că socrul și-a iubit nevasta din recunoștință pentru că l-a scos din sărăcie, pe când ginerele este scos din sărite de Ana, de îndată ce planurile sale de seducție se apropie de sfârșit. După ce Ana nu mai găsește adăpost nicăieri, pentru că ambii bărbați o consideră la unison urzitoarea tuturor relelor abătute asupra lor, tatăl se decide să o reprimească în casa părintească și îi reproșează lui Ion: „Eu să-ți zic tate «socrule», că vad că nevastă-ta-i mai mult la mine decât la tine!” (Liviu Rebreanu, *Ion*, Editura „Cartea Românească”, 1979, p. 279; toate citatele vor fi date din această ediție) Aici am putea vedea chiar o intervenție a rolurilor jucate de cei doi pe scena romanului, dar diferențele dintre ei începuseră să apară imediat după „siluirea” fetei și silirea tatălui de a renunța la toată averea.

Prin replica de o concesivă generozitate „Mai bine să-mi zici dumneata mie că-s hoț, decât să-ți zic eu dumitale. Mai bine!” (p. 377), Ion spune doar pe jumătate adevărul și, oricum, nu are îndrituirea morală să-și judece socrul, el, care declară sus și tare că are dreptul „deplin” asupra întregului avut al acestuia. În acest din urmă (non-)sens, aduce, cu lipsa de scrupule caracteristică, un argument cinic și riziabil: socrul trebuie să-i dea toate pământurile (cele două case y *compris*), întrucât a îmbătrânit (deși încă nu are 50 de ani) și că ar fi bine să se mai odihnească și el, că destul a muncit.

Vasile Baciu nu este avar, deoarece, chiar dacă a fost forțat de împrejurări și nu a făcut vreun (contr)act, el a acceptat să le dea tinerilor căsătorii aproape jumătate din pământuri. Dacă este el avar, atunci cum se pot califica acțiunile lui Ion de a-l deposeda de toate? Țăranul ajuns avea deja trei case și intenționa, dacă lucrurile ar fi mers în direcția în care voia el, să o aibă și pe a lui George Bulbuc. Probabil că, dacă i-ar fi reușit fărădelegile până la capăt, răutăciosii din sat i-ar fi putut spune „Ion patru case”. Vasile Baciu are dreptate să se întrebe ce fel de justiție este aceea care te obligă să-i dai toate pământurile cuiva după ce ți-a batjocorit fata. Și cu averea luată, și cu onoarea rămasă „nereperată!” În afară de săracii satului (din invidie că nu pot face sau că nu au putut face și ei la fel), mai nimeni nu dezaprobă abuzurile lui Ion. Herdelele încearcă să împace aceste două rude prin mezalianță, sfătuiindu-le să împartă totul în jumătate, iar Belciug îl povătuiește pe Ion să consulte un avocat. Și naivul de George Bulbuc îl admiră, văzând în el un băiat descurcăreț, de unde era calic ca șoarecele în biserică.

Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Pământul făgăduinței (I)

Vasile Baciu este un om șovăitor, ceea ce nu s-ar putea spune și despre Ion. Congenerul Titu, hotărât și el, în sfârșit, să ia viața piepțiș, se simte mic „în fața țărânului care a mers drept înainte, trecând nepăsător peste toate piedicile, luptând neobosit, împins de o patimă mare” (p. 336). Părintele îngrijorat se decide foarte greu să meargă la George să-i ceară socoteală pentru că nu o ia odată de nevastă pe Ana, după ce ar fi necinstit-o. Este îndreptățit în pretenția sa, cu atât mai mult cu cât el și cu Toma Bulbuc hotărâseră de mult timp să se încuscrească. După lungi ezitări, iese din casă în faptul dimineții, cu intenția de a pune capăt așteptărilor, apoi își camuflează față de sine șovăiala printr-un acces de mândrie: „Eu să-l rog pe Toma să-mi ia fata? Dar mai bine să-mi smulgă limba!” (p. 178). Că doar fusese primar, este și el bogat, iar lui George i se laudase până deunăzi cu faptele sale de vitejie săvârșite în timpul războiului din Bosnia, pentru care merite l-ar fi pupat însuși împăratul (nimeni altul decât marele Franz Joseph). Șovăiala capătă o altă față în momentul în care trece prin dreptul casei familiei Bulbuc și trage cu coada ochiului pentru a vedea cât este de înstărită: „Oameni cu stare, ce mai calea-valea!” (p. 179). Indecizia și, de astă dată, complexul de inferioritate îi sunt marcate de o constatare de circumstanță, ca și când de abia acum și-ar fi dat seama cât de bogată se găsește familia.

El trece deci mai departe de gospodăria bogătanilor și, uitând parcă pentru ce plecase de acasă, își face de treabă la pământurile sale. Contemplându-și pădurea falnică și făcând o comparație cu claia de lemne din grădina familiei Bulbuc, se înfurie că s-a lăsat înfricoșat și, plin de curaj, își aduce aminte pentru ce ieșise pe poartă: „Adică mie să-mi fie rușine că n-au ei obraz? mormăi el din ce în ce mai supărat. Apoi, dacă-i așa, stai că întorc eu cocoul!” (*ibidem*). Și-l întorc, dar și George, cu un gest parcă livresc, ce ține de fondul religios cristic, își șterge mâinile ude de cioareci (asa cum și Ion își va șterge cutitul de cioareci când o va trimite pe Ana acasă la familia Glanetașului, ca să stea acolo). Urmează un dialog lămuritor, care mi se pare a fi plin de culoare locală ardelenescă la început: „— Apoi vad că nu ești om de treabă, măi băiete, auzi tu?! — Apoi de ce? zise George nemiscat./ — Apoi pentru că nu ești de treabă, auzi?” (p. 180).

Surpriza pe care o va încerca tatăl referit la dezmințirea presupuzițiilor sale se aseamănă cu aceea a vitelor care așteptau ca George să le adape (și el dorea să fie adăpat cu o știre bună, dar cumpănă fântâni a celui pe care și-l dorea ginere începu să scărtaie rău de tot): „George, foarte liniștit, ridică găleata și o răsturnă peste gheata de câteva degete ce se prinsese în ișgeabul de lângă fântână. Apa se rostogoli năvalnic, împrășcând boturile care sorbeau cumpătat și sperindu-le, așa încât toate se înălțară o clipă ca la comandă” (p. 179). Ceea ce urmează este lipsit de orice șovăială din partea deziluzionatului tată: își va bate fiica sistematic, cu o cruzime dusă spre limitele patologicului.

Șovăiala lui Vasile Baciu este pusă magistral în evidență de Liviu Rebreanu și în episodul narativ în care îl vedem hotărât să treacă toată averea pe numele lui Ion (și al Anei, dacă această precizare ar putea să aibă o cât de mică importanță în economia vieții de menaj). Asemenea fiicei sale, care voise în zadar să albească rufile la pârâu, și donatorul „de bună voie, vezi bine că de bunăvoie!” (după propria declarație în fata notarului – p. 319), merge la Jidovița îmbrăcat în cocoj alb de oaie și cu căciula de aceeași culoare, din piele de miel, îndesată pe cap (semm al posibilei limpeziri a gândurilor sale, dar și al sacrificiului de natură ovină la care se supune).

Drumul spre Jidovița este pus parcă sub semnul unei taine, știută de cititori, dar nu și de Ion, care își propune să fie cu ochii în patru. Vrăjmășia dintre cei doi este evidentă încă din start: „Se măsurară o clipă cu priviri dușmănoase. Apoi porniră vajnic ca doi oameni care se duc într-o bălăie pe viață și pe moarte. Ninoșarea aspră îi pleznește peste obraji, îi înțepa în ochi, iar vântul le săsăia în urechi,

amenințător. Mergeau alături, cu pași întinși, pândindu-se cu coada ochiului parcă s-ar fi temut unul de altul” (p. 316). Există în acest drum al celor doi asemeni cu ceea ce se întâmplă în nvela rebreniană *Ițic Strul dezertor...*, numai că aici rolurile sunt inversate, inițiatorul călătoriei fiind acela care cade victimă.

Odată pornit la drum cu Ion, lui Vasile Baciu începe să-i pară rău că a ales să-și dea de bunăvoie toată averea și, apropiindu-se de Jidovița, este frământat tot mai stăruitor de gândul că ar fi bine să facă o cale întoarsă și să lase tot în seama judecății. Ca în balada *Mesterul Manole*, dar nu în privința Anei de aici, natura pare a se împotrivi intențiilor sale: „Vântul sufla din față și-l zgâlțâia parcă înadins și-l îndemna să-și ia seama până mai e vreme” (*ibidem*). Mai mult: ajunși la „Ultima colitură de drum” (adică la capătul disputei lor pentru pământ) și văzând cancelaria comunală, unde era și casa notarului, „Vasile Baciu simți o strângere cruntă în inimă și se opri brusc. Din homul înalt, subțire, se ridica un nou de fum gros și negricios pe care nici viscolul nu-l putea împrăstia, ci trebuia să-l învârtăască mai întâi și apoi să-l trântăască, uluit, pe coasta de mesteacăn ce pornea pieziș chiar din spatele casei” (*ibidem*).

Aceleași impedimente, psihologice, sunt de înfruntat și atunci când se intră în biroul notarilor: „În coridorul larg vântul adunase un noian de omăt. La ușa cu geam Vasile se opri. Vru să ridice mâna să apese clanța și parcă mâna-i era moartă ori clanta aprinsă” (p. 317). Neavând cum să dea înapoi, „își scoase căciula și o bătu de genunchi. Se liniști și deschise totuși” (*ibidem*). Dar liniștea îl părăsește imediat când trebuie să-și justifice prezența în fata practicantului, adresând o între-

bare „cu o licărire de nădejde că poate lipsește notarul și astfel nu va mai da nimic” (p. 318). În tăcerea care cuprinse încăperea, „Vasile Baciu se muta de pe un picior pe celălalt, muncind de gândul să iasă afară, să lase toate baltă, întâmplă-se ce s-o întâmpla” (*ibidem*).

Era o tăcere de se auzea, la propriu, musca bâzâind (în fond, gândurile negre care nu-i dădeau deloc pace): „Se auzea scârțâitul chinuit al penitei practicantului și bâzâitul pei o muște mari, trezită din somnu-i de iarnă, care zbura speriată de pe un perete pe altul, negăsindu-și locul” (p. 317). Odată cu intrarea notarului în birou, se pare că musca (zbuciumul sufletesc al lui Vasile Baciu) s-a liniștit: „Musca bâzâia acum multumită, lipită pe soba caldă, ca o pată de cerneală pe o coală ministerială” (p. 318). În pata de cerneală își va pune degetul analfabetul Vasile pentru a semna coala ministerială prin care își ceda averea. În schimb, Ion, care se școlărise atât timp cât crezuse că îi este necesar lui, semnează și pentru Ana – dovadă a faptului că ea nu are, nici din punct de vedere juridic, vreo putere de decizie, chiar dacă a fost la mijlocul întregii dispute.

Notarul îi accentuează groaza de ceea ce a făcut („— Și uite-așa, ai venit aici om bogat și acum pleci cerșetor! Haha...” – p. 319). În consecință, nici după ieșirea din cancelaria comunală, Vasile Baciu nu se simte mai liniștit și sare la gâtul lui Ion, dar va fi doborât. „— Mi-ai furat pământul, hoțule! M-ai omorât, hoțule! urle Vasile furios și neputincios, tăvăindu-se pe podelele murdare” (p. 320). În fond, el este victimă a propriei neputințe, a propriei slăbiciuni, deși își afirmase ferm poziția: „— Ș-apoi cine mă poate sili să-ți dau, dacă nu vreau, ori să mă scoată din averea mea?... Hehe, Ioniță! Credeai c-ai să mă învârtești tu pe mine! Nu te-ai găsit, copile, hehe!” (p. 249) Concluzia dezvăluie jalea din sufletul lui „— Am rămas cerșetor...” (p. 320).

Când o reprimi acasă de față, alungată din casa Glanetașilor, tatăl își spuse că la mijloc este un război de uzură: „Acum e vorba de răbdare. Cine o răbda mai lung, rămâne deasupra. Iar dânsul poate aștepta oricât, că nu-l doare...” (p. 277). Cursul evenimentelor i-a dovedit, vorba lui Creangă, că a fost când Ion deasupra, când el dedesubt. Justificându-se în fața notarului Stoessel pentru că cedează absolut tot lui Ion, Vasile Baciu spunea chiar adevărul, chiar dacă nu credea în ceea ce emitea doar de ochii lumii: „— Apoi ce să facem, domnule notar? Trebuie să ne învoim, c-așa-s vremurile... [...] Amu eu am îmbătrânit și cine știe câte zile m-a mai ține Dumnezeu... Am muncit destul și m-am trudit. Amu-i rândul tineretului... Noi am isprăvit cu lumea... Nu zic bine?” (pp. 318-319). Cel care va rămâne la finalul romanului tot sărac zicea bine: timpul nu mai avea vreme, dar – se va vedea – nu cu el, ci cu neșovăitorul Ion.

• Iurie Ursatli – *Motive rurale II* (2018)

N. 26 iunie 1925, în Bacău. **Prozator, publicist, redactor.** Fiul muncitorului forestier Avram Simion și al doamnei sale, Eti (n. Rigler), casnică. Studiile elementare (1932-1936) și cele liceale (Liceul „Ferdinand I”, în prezent Colegiul Național, 1936-1945) le urmează în orașul natal, câștigându-și în același timp existența ca tâmplar la fabricuța „C. Călin” din Bacău (1941-1944). Admis la Facultatea de Drept din Iași (1945-1948), își începe colaborarea publicistică la ziarul **Luptătorul** din Bacău, al cărui redactor va fi în perioada 1946-1948. După absolvire se transferă în București, unde lucrează timp de un an ca redactor la ziarul **Liberitatea**. În 1949 e selecționat și trimis la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, ale cărui cursuri le absolvă în 1954. La întoarcere e încadrat ca instructor la Secția Știință și Cultură a Comitetului Central al Par-

• personalități băcăuane • personalități băcăuane • personalități băcăuane •

Al. Simion

tidului Muncitoresc Român (apoi P.C.R.), calitate în care va lucra până în 1971, când e transferat ca funcționar la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, de unde va ieși la pensie, în 1985. Ca prozator debutează în 1955, în ziarul **Înainte** din Bacău, unde a semnat o schiță cu pseudonimul S. Sandu, colaborând apoi frecvent la **Tânărul scriitor**, **Gazeta literară**, **România literară**, **Lucașfăruș**, **Viața românească**, **Secolul 20**, **Contemporanul** și **Ateneu**. Debutul editorial se produce în 1962, când Editura pentru Literatură din București îi publică romanul **La marginea orașului**, inspirat de mediul forestier, pe care l-a cunoscut încă din

copilăria petrecută într-o periferie muncitorească băcăuană. Succesul de critică de care s-a bucurat romanul (au scris, între alții, Dumitru Micu, Ion Dodu Bălan, Ov. S. Crohmalniceanu, Radu Enescu, Paul Georgescu, Valeriu Răpeanu) i-a adus, un an mai târziu, primirea în Uniunea Scriitorilor din România. Aceiași editură bucureșteană îi publică, în 1966, volumul de nuvele **Accident banal**, urmat de romanul **Presimțirea zăpezilor** (Editura Tineretului, 1967) și de o suită de alte nuvele romane – **Anotimpul posibil** (1971), **Sângele unei vârste** (1973), **Grăunțele de grâu când cade pe pământ** (1974), **Blocul de marmură**

(1974), **Șansa** (1977, reeditat în 1989), **Gemenii** (1983), **Orașul lunar** (1985), **Coridorul** (1988) –, publicate de Editura „Eminescu”, și **Despărțirea**, apărut, în 1981, la Editura „Cartea Românească”. Exceptând **Coridorul**, care nu a avut decât o consemnare, semnată de Valeriu Cristea în **România literară**, toate celelalte volume au beneficiat de o receptare critică impresionantă atât în țară, cât și peste hotare. **Anotimpul posibil** a fost, de altfel, tradus în limba maghiară (București, Editura „Eminescu”, 1977), **Grăunțele de grâu când cade pe pământ** a cunoscut o versiune în limba rusă (Moscova, Editura „Progress”, 1982), ca

și fragmentele broșate din **Accident banal** (prezentare, Valeriu Cristea), **Grăunțele de grâu...** (Sorin Titel) și **Blocul de marmură** (Voicu Bugariu), apărute în Biblioteca „Rumânia” (București, 1966, 1974, 1976). **Grăunțele de grâu când cade pe pământ** a fost răsplătit, de asemenea, în 1975, cu Premiul Asociației Scriitorilor din București, devenind unul dintre cele mai cunoscute romane nu doar ale autorului. Deși sertarele sale ascund încă două manuscrise – **Dori** și **Piața Pușkin** –, bulversanța tranziție postdecembristă l-a scos din circuitul editorial, îndepărtându-l astfel și de cititor. Un tribut greu, acceptat în solitudine de un prozator altfel interesant, ce ar putea fi readus în atenția publicului, fie și numai prin calitatea sa de martor al unei epoci revoluate, dar care cândva își va găsi cu siguranță exegetul.

Cornel GALBEN

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Alexandru-Ovidiu Vintilă

Transparența unui popor de foci

Carnivore din familia *Phocidae*, focile uimesc prin regimul de viață dual. Agile și agresive în apă, ele devin greoaie și pașnice pe uscat. Ce-l va fi determinat pe Alexandru-Ovidiu Vintilă să-și intituleze recentul volum **Transparența unui popor de foci** (Charmides, 2019) trebuie să fi fost posibila analogie cu existența umană, care pendulează între aceste extreme. De altminteri, mai toate poemele se circumscriu problematicii vieții și morții, urmărind alienarea individului care conștientizează inutilitatea și ireversibilitatea existenței. De aici, o anume ruptură ontologică, o abandonare care-l înstrăinează, apropiindu-l de lumea necuvântătoarelor. Căci cum altfel pot fi înțelese versurile din *privirea* („altfel cu

toții suntem bine/ ne desfășurăm în voie memoria/ urmăm disciplinați cursul istoriei”) decât ca resemnare în fața unui *fatum*? Acest teribil *altfel* oferă, de fapt, cheia pentru înțelegerea întregii cărți, fiindcă răstoarnă înțelegerea convențional-dulceagă a existenței, avertizând asupra unei autosuficiențe care ne poate împinge spre o stare vegetativă, asemănătoare celei a focilor mai sus invocate.

Există, de altfel, în versurile lui Alexandru-Ovidiu Vintilă, o luciditate nemiloasă, care ne amintește în permanență că „totul curge/ atroce de la bun început/ de la facerea lumii încoace”. Un soi de *Panta rhei* postmodern, strident, greu de suportat. Într-un univers procustian, ale cărui coordonate sunt „frigul”, „gustul de praf”, „tăcerea ascuțită” și „suferința care zace întroienită”, nu te poți salva decât prin luciditate: „când ești încredințat ca ossip mandelstam că/ iubirea mișcă totul/ și când într-adevăr trăiești într-o altă lume/ nici vie nici moartă/ imparabili concretețe a memoriei te scoate la suprafață”.

În rest, volumul demonstrează asimilarea tehnicilor postmoderne, într-un lirism încărcat de note livrești, adesea strivitoare, care confirmă spaima de neant, senzația golului și „cum poți să te scufunzi în nimic” pentru a ieși revigorat, gata să iei de la capăt calvarul ce ne-a fost dat. Aidoma unui lov sau Iona, amintim și ei ca figuri tutelare într-o parabolă a trecerii. Fiindcă la asta se reduce existența, iar Alexandru-Ovidiu Vintilă ne-o spune fără cruțare, în versuri tăioase, care vorbesc despre „...indescriptibila/ noastră/ orbire”.

Adrian JICU

Adrian Lesenciu

gEneida

Sunt puține cărți de poezie care te provoacă să le citești cu un carnet de notițe lângă tine, cu stiloul de cedru și

peniță aurită mereu pregătite să rețină idei și metafore surprinzătoare. Îți așezi argintăria pe biroul de salcâm, platoul cu fructe, îți dărâmi tâmplele în cășul palmelor și cauți sensuri.

Este extrem de plăcut să te însoțești, o bună parte din zi, cu un poem pe structură homerică dar cu un aer proaspăt, căci ADN-ul nostru stă, deopotrivă, în Adam și Lilith, în mirosul interzis și rezistibil al rodiei din Grădina Edenului și se continuă arhetipal (confirmat de genezele biblice și de psihologia abisală a lui Jung) în iubitele noastre, în prietenii noștri, în părinții și, mai ales, în pruncii noștri. „gEneida”, cea mai recentă carte a lui Adrian Lesenciu, apărută la finele anului 2019, la editura clujeană „Școala Ardeleană”, este o decriptare genetică a iubirii, o elegie a iubirii personale dar și transgeneraționale.

Iubita care-și tănuiește semnul lui Cain, semnul protecției divine, în ciuda vinovăției pe care o duce, își ascunde

zâmbetele, copilăria toată, întâmplările: „într-un fond de investiții, [...] într-o monedă convertibilă, într-un cont/ din doar patru caractere” (p. 15). Își păzește istoria personală pentru a se prezenta în condiția primordială a omenirii.

O carte luminoasă și sângerie totodată, în care cele 4 litere ale genomului uman reconstruiesc istoria personală din scrierile universale, din inscrierile vechi ale umanității retrăite de fiecare dintre noi, mai ales, prin iubire și problematizarea propriei existențe: „Am învățat poemul acela/ să știu totul despre tine/ să știu a scrie iubirea/ în patru litere/ să te apropii în zorii dragostei noastre/ și să te lipesc de retina sângerie/ printre gene” (p. 12).

O carte extrem de ingenioasă, scrisă modern, secvențial dar coerent pe fundația epopeii antice. Deși „Eneida” este o epopee romantică, regăsește în „gEneida” mai degrabă cele două opere homerice. Dincolo de orice, epopeea genetică a lui Adrian Lesenciu continuă, căci: „te iubesc, i-am zis când i-am zărit privirea/ frumoasei cu gene lungi/ cât istoria viului/ și iubirea mea i-a șters fața udă de pe apele rugăciunii/ și a înșeninat-o/ ea m-a privit lung/ fără ca genele-i pe măsură/ să-i limiteze, întrucâtva, privirea” (p. 54); dar mai ales pentru că: „genele privesc/ prin ochii fetelor mele/ spre cer/ vezi norul acela/ în formă de om?/ îl văd/ ăla e tata!” (p. 55).

La fel ca în cărțile de poezie anterioare, nu lipsește admirația pentru Borges ori Pessoa, dar poezia se upgradează la două curente umaniste extrem de actuale: epigenetica și perspectiva transgenerațională unificatoare. Prin „gEneida”, Adrian Lesenciu aduce un aer proaspăt poeziei sale fără a se decize de filonul sapiențial străvechi.

Cătălin STANCIU

Dumitru Radu POPESCU – 85

Iubirea Gertrudei sau Mireasa sinucigașă

Întrucât suntem departe de a fi epuizat universul ontoestetic baroc al teatrului derepopescian, voi recurge la procedura procedeu transversalilor din metodologia transdisciplinară, parcurgând momentele nodale ale celorlalte trei piese din volum, momente care mi se par mai de trebuință actului hermeneutic. Se va vedea cât de solidare stilistic sunt cele patru drame, arheul plămăuit și unicificator fiind Mireasa, iubire și moarte deopotrivă. Mecanismul teatral pare a fi cel clasic, în orice caz – eminescian, prin excelență: *Alte măști, aceeași piesă*. D. R. Popescu *impresoaară* baroc teme și motive universale cu inovări surprinzătoare care țin, totodată, de tehnicile teatrului. O primă turbulență este *teatrul de citit*, cum e anunțată drama *Regina fără somn sau Sinuciderea Gertrudei*. Ca în romanul Hortensiei Papadat-Bengescu, unde concertul din muzică de Bach traversează întreaga operă fără să aibă loc vreodată, decât enunțativ, unde în final, la fel spectacolul teatral cu dublă, triplă numire trece nevăzut, lăsând loc altor înscenări, dar nu pe scenă, ci pe holurile lăcașului, în fața Teatrului *Paradis*, pe Bulevardul Istoriei din Pătărlagele, în fața Bisericii vecine și în grădina teatrului, toate regizate de Felix ca scene, ca documentare filmate. Surprinzător, este scenariul din *Miorita*, unde crima de care se tem și se plâng toți nu are loc. Te miri cât de modern poate să fie folclorul.

Ideea novatoare a regizorului Felix este să joace un Shakespeare fără cuvinte, totul fiind *mimă*, dificultate enormă pe care o resimt din plin actorii selectați. Felix ar fi putut motiva soluția regizorală prin chiar textul shakespearian, acțiune refuz al priunților: *Vorbe, vorbe, vorbe*, cu precizarea finală că *restul e tăcere*. Poetica este cea eminesciană: *E ușor a scrie versuri/ Când nimic nu ai a spune/ Înșirând cuvinte goale/ Ce din coadă au să sune*. Și: „Din mii și mii de vorbe consist-a voastră lume” (*Ca o făclie...*). Eminescu anunță, în spirit shakespearian, ceea ce modernii, în frunte cu Heidegger, cu literatura absurdului, vor numi *degradarea limbajului*. Ciocnindu-mă de această patologie verbală, în anii '80, când definitivam *Eminescu – dialectica stilului*, am constatat că și autorul *Lucaferului* refuza vorbăria modernă, căutând alte limbaje, pe cele găsite eu numindu-le *sublimbajele naturii*, între altele, dar și ale *mitului* etc.

Ana, actrița, în timpul filmărilor pregătitoare, precizează: „Va fi un film fără cuvinte!...” Shakespeare – fără cuvinte! În schimb, vor fi invocate sublimbajele eminesciene ale naturii: „Vorbesc trăsnete, vânturile, valurile!” (p. 179). Și, desigur, miturile. Pe de altă parte, tăcerea din spectacolul care e anunțat că are loc în teatru este contracarată de dispozițiile verbale/ verbositate din scenele extrasценice filmate de echipa lui Felix. În acestea din urmă, sunt protagoniști niște actori cunoscuți: Dan Puric, Mihai Dinval, Coca Bloos, per-

sonaje în scenele extrasценice, dublate de actorii din *Hamlet*-ul mut. Dubla oglindă este întrupată de Dan Puric, cu prestigiul mimului genial și cu altă față de actor în *Hamlet*-ul balcanic, în care e posibil să fie antreprenor al unei profitabile afaceri de pompe funebre, în Tara Spato-logia danubiano-pontică. Aceste suprapuneri de oglinzi îl arată pe regizorul Felix a fi inițiat în ethosul transdisciplinar, văzând lumea structurată în „două niveluri de realitate, ostile” (p. 179), de fapt multiplicată în mai multe *etaje*, descifrabile *palimpsestic*. El dă exemplul religiei creștine, pe de o parte, agresivă (cruciadele, misionarismul brutal), persecutoare (arderile pe rug etc.), „Pe câtă vreme Iisus este mielul cel blând! El, da, e plin de iubire!...” (p. 181). Aici, anamorfoza constă în deformarea criminală a iubirii creștine, abateri de la punctul geometric al iubirii hristice: Calea, Adevărul și Viața. Între ele, se postează cel pe care Dostoievski l-a numit Marele Inchizitor. Nu e sigur pe cine ar condamna, pornind de la primul fraticid, ajungând până la crima lui Claudius, tratată chiasmatic. Dan: „Primul bărbat îl omoară pe al doilea, ca să-i ia patul!...” La care Coca rectifică: „Sau al doilea – îl cosorește pe primul, ca să-i ia patul!...” (p. 167). Care e primul și care e al doilea? Poate că asta nu înțelege Hamlet. Între cele două niveluri de realitate ostile, drama s-ar putea să fie a Miresei sinucigașe: regina Gertrude. D. R. Popescu are această predispoziție a cruzimii cinice care-i permite, relativ la capodopera lui Shakespeare, s-o recreeze exact de acolo de unde nu te aștepti. Recurge, altfel spus, la o nouă anamorfoză, punându-și cititorii și spectatorii la contorionată încercare. Este chiar nesomnul Gertrudei, povestea ei de iubire, nu mai puțin supusă cruzimii comparativ cu cea a Ofeliei sau a Prințului. Aceste drame se complică în realitatea profană a modernității, cuplurile străvechi Adam și Eva, Romeo și Julieta, Hamlet și Ofelia reinvie „sub acoperirea” ramolismului. Dan și Coca s-au iubit în tinerete, iar acum s-au reintâlnit la teatru „ca doi necunoscuți” ramoliți, întâlnire pusă la cale de destinul bațocorilor. Dan: „În lumea asta fără Dumnezeu, a murit și tragedia, nu mai dai de ea: în locul ei a venit la putere absurdul însuși” (p. 195), care este cea mai cumplită „nedreptate antică” (Vasile Dem. Zamfirescu), de când cu privatizarea justiției. Coca (adresându-se lui Dan): „Tu te afli printreăștia!... D-ai în locul statului nostru mort, vrei să ridici un stat nou!... În care privatizarea justiției să ajungă pe culmile

industrializării justiției privatizate de către politicieni! Da?” Personajele din teatrul lui D. R. Popescu vor renasce lumea căzută în absurd, dar totul se reduce la vorbe, sub fatalitatea apocalipsei fără finalitate. Altminteri, mai toți invocă Judecata de Apoi, dar până și aceasta pare trecută pe treapta *independentei*, a privatizării justiției. Celor cinci milioane de valahi plecați să se bucure de libertatea căpșunării, trimiși de polițienii care jură cu mâna pe Biblie le-a mai rămas doar *libertatea de a trage cu pușca* lui Geo Dumitrescu (p. 213). Până și Hamlet ezită în fața tiranului care se închină. Ana: „Ce-a făcut prințul Hamlet când, convins că unchiul său i-a ucis tatăl, s-a dus să-l omoare?...” Regizorul răspunde că s-a dus, dar l-a găsit pe ucigaș cu Biblia în mână, rugându-se, încât „nu putea ucide un ins care se ruga lui Dumnezeu, chiar dacă acesta era un criminal!...” (p. 215). Eminescu îl va numi *eretic*, în *Preot și filosof*.

*Știm a fi strănepotii acelu
vechi păcat,
Ce semînția Cain
în lume-o a creat.
De n-o-mbrăcăm în pile,
e semn c-am înțeles,
Că-n noi este credință,
ce-n alții e eres.
Căci eretic tiranul,
ce Crucii se închină
Când oardele barbare
duc moarte și ruină.
În van cu mâni uscate
se roagă, țîind strana,
Deasupra lui cu aripi întinse
stă Satana.*

Asta era valabil când încă valorile religioase nu se privatizaseră. Acum e altă tablă a legilor, îi spune Coca lui Dinval, care încă își mai amintește de cele zece porunci: „Păi ce valori ar fi... astea care nu țin cont de interesele tale materiale – și nu țin cont de unica lege care-ți aduce profit?... Astăzi... a nu minți, a nu fura, a nu... (*râde cu hohote*) Înseamnă pur și simplu a introduce în viața noastră dragă o lege a dezordinii, cu efecte ca-

tastrofale!... Ce sens ar mai avea o viață închistată în legi vechi, care exclud noile experiențe umane, noile algoritme ale fluxului civilizației contemporane?... Ce propui tu... pur și simplu ne-ar degrada inteligența și simțurile!... Vrei ca lumea să se întoarcă la naivitatea preceptelor creștine, ca orice ins să nu mai decidă liber asupra purtării sale și să nu mai aibă libertatea de... reflexie asupra propriei sale persoane?...” (p. 241).

Cinismul Cocăi este întretinut, cu argumente solide, irefutabile, de Ana, care anunță că filosofia documentarului filmat în fața Teatrului *Paradis* pornește de la Agamiță Dandanache, personaj care i-a adus lui Caragiale „cele mai mari laude”, pentru că „tot timpul și-a încordat mușchii în căutarea elixirului vieții politice veșnice – a tineretii fără bătrânețe politică!... El nu s-a îndopat cu iluzii medicamentose politicește, a ajuns la automedicație realistă, prin politică, împotriva obtuzității, a schizofreniei și a demenței senile! Politica a fost, este și va rămâne fundamentală pentru omenire!” (p. 244). Regizorul Felix întărește ideea documentarului, lăudând (antifragtic?) lupta necurmată, de la '48, a lui Dandanache pentru tineretea fără bătrânețe a politiciii: „El este prototipul omului vesnic tânăr!... Îmbătrânirea patologică nu-l atinge! Confuzia, dezorientarea, halucinațiile politice, iluziile, constipația politică, delirul?!... Nu-l atinge. Înțelege perfect oful coanei Zoița, apreciază muzica, muzica... dirijată de polițaiul Pristanda, își contestă statutul de pensionar al propriei inutilități – pus în cărcă de unii cârcotași, căci evenimentul... universul pe care-l trăiește este propria sa istorie. Prezentul și viitorul sunt la dispoziția sa – Agamemnon fiind Omul Absolut!”

Și documentarul *Pădurea de măracini* (ceea ce-a mai rămas din gura de rai Șapte Păduri, din prima piesă) se întregește cu ideea centrală că laimotivul filmului este sindromul bunăstării, care este „îresponsabilitatea iubirii! E o... societate erotică în care contează doar memoria trupului – orgasmul!...” (p. 245). Și tot Felix anunță că vor mai fi în fața teatrului o scenă din *Sinuciderea Gertrudei*, pentru jurnalul de actualități. Dar, mai întâi, vrea să afle ce cred spectatorii înainte de a intra în sală, iar, în particular, îl va întreba pe Dan (cel care acceptă orice întrebare) ce părere are despre „independentă și suveranitatea sfintei justiții”, ceea care onorează cu „irefutabila eleganță a cătușelor” (p. 252, 255), cu atât mai mult cu cât celebrul actor recunoaște că se va prezenta la Judecata de Apoi

„ca un porc ieșit din noroiul cel de toate zilele” (p. 254). Întrebat și despre spectacolul *Sinuciderea Gertrudei*, Dan decriptează: „Pentru Gertruda totul a fost iubire – până și crima!... N-a înțeles niciodată că politica n-are nimic a face cu dragostea – că este nu un sentiment, iar, nu, ci o materie... terorizantă, din care nu înveți nimic decât prin înfrângere!...” Altfel spus, n-a avut genul lui Claudius și al lui Dandanache, anamorfoza strămoșului shakespearian. Cu atât mai mult, cu cât Tătănele Ceresc a hotărât să-l lase pe Cain nepedepisit, „ca nimeni să nu se atingă de Cain”, să rămână așa până la sfârșitul veacurilor, condamându-l, zice Ana, „să trăiască... ani fără număr”, să trăiască „în gât... cu crima de frate!...” (p. 260). Mai mult de atât, Cainul de azi nu putrezește nici după moarte, ajutat de invazia chimicalelor, când și viermii „fug de morți, ca să nu devină și ei nemuritori!...”, încât singura șansă ca să mai rămână ceva neîntinat în urma oamenilor este să putrezească de vii, „Ca să fie fericiți în paradis! Lucru pentru care oamenii se străduiesc din răsputeri – ca să putrezească în bogăție și fapte năroade!” (p. 263). Până și domnul Dan, zice Ana, „e un îmbogățit al statului de drept devenit o realitate istorică, plină de ridicol!”

Regina fără somn sau Sinuciderea Gertrudei are șapte capitole, marcate ca atare, șapte capitole ca șapte peceti ale Apocalipsei după Ioan, care marchează, spre final, în capitole șapte, o filmare „fulminantă – și tragică, de ce nu? – o schimbare de atitudine” a unei regine în fața noului Teatru *Paradis* și-n fața vechii mânășirii închinată Fecioarei Maria. Anei, regizorul Felix (fericitul, desigur) i-a impus actriței Ana rolul Gertrudei, încredințat că noua „scumpă regină” va mărturisii și va face ceea ce Shakespeare a uitat să ne spună (p. 265). Gertruda, soția viteazului rigă al Danemarcei, cu studii universitare în Germania, devenită amantă a lui Claudius, apoi soția lui, o determină pe Ana să-și pună întrebarea: „Care este adevărul despre viața Gertrudei?” Îi răspunde Coca: *sinuciderea*, ca în cazul lui Iuda. Ana, actrița, devenind Gertruda, își dă seama cu ce tragedie sexuală s-a complicat, ca dușman al lui Dumnezeu și al *Bibliiei*. „Privesc, da, cum fiul meu, Hamlet, va fi ucis de o sabie otrăvită, într-un duel trucat – și n-am curajul să urlu și să-l arăt pe asasinul rigă Hamlet, cel ce-a pus la cale uciderea unicului meu copil (*doi inși se duelează sub privirile unui rege ce se tot uită într-o oglinioară și se scarpină într-o ureche*) Mie mi-e rușine de viața

mea! Nu mai pot îndrepta nimic, nu mai am decât o șansă ca să plătesc pentru rușinea mea, bând paharul cu otravă, aflat aici, pe masă, pus de Claudius, ca să-l bea prințul – și să moară neapărat!... Ca el, Claudius, să pară că n-a fost amestecat în nimic!... Ca întotdeauna!... Și ca să se întindă, cu mine, pe mai departe, în patul regal, plin de iubire!" (p. 266).

Asadar, peste drama shakespeariană se suprapune cea a contemporanului nostru, dar, de fapt, nu a autorului, ci a actorilor în goană după autor, ca în teatrul lui Pirandello, răscolit de D. R. Popescu cu o nouă anamorfoză. Și pentru ca „actualizarea” abuzivă a regizorilor revoluționari să se arate, paharul cu otravă al sinucigașei este înlocuit cu un pistol. Și coautoratul actriței se dezvoltă: „Da, va muri apoi și Laertes... Și Claudius va fi un rege curat la suflet în fața lui Dumnezeu!... El a născocit – de ce nu? – libertatea de a ucide pe oricine, începând cu fratele său, ca să devină rege de drept, într-un stat de drept!...” (p. 267). Și concluzia optimist-cinică a răsului Anei, devenită „solidară” cu crimele lui Claudius: „Siguri... pe misterul crimelor ce ne leagă, vom deschide *Biblia* și ne vom ruga lui Dumnezeu... Ca să ne vadă... danezii!... Și astfel în Danemarca noastră sfântă creștinismul va... prospera!... O, chiar e la modă, azi!... Am putea posta pe pagina noastră – regală! – de Facebook mesaje de Anul Nou, urându-le... poporenilor... «La mulți ani!» Și de Crăciun, dorindu-le «Paste fericit!» Pardon! «Crăciun fericit!» (pp. 267-268).

În raționalismul ei care precedă identificarea scenică, Ana se trezește solidară cu Gertruda: l-a iubit pe Claudius fiindcă „Riga Hamlet era mereu... plecat în războaie... Nu uita că l-a ucis și pe tatăl lui Fortinbras, norvegul!...” (p. 269). Iată cum brusc lucrurile se complică. Revine în scenă *lex talionis*, criza sacrificială perpetuă: riga Hamlet însuși era un asasin, constată repede Coca. Regele plecat, iar ea, Gertruda, rămasă în preajma iubirii lui Claudius. Sinuciderea ei nu devine mai tragică decât asasinarea rigii Hamlet? Comedia independenței justiției reîncepe. Dan vorbește acum de „marea libertate a iubirii”, de „marea libertate a femeii” (p. 270). Regina Gertruda e un avatar al Miresei valahe în interpretarea Anei, o poveste de dragoste contemporană „în haine regale”. Mireasa vaga-

boandă, descultă, mântuită, prin sinucidere, de toate lășitățile în care a trăit. Coca, despre iubirea Gertrudei: „Care, odată împlinită, nu este altceva decât o totală negare a libertății de a te mai culca, în voie, cu oricine!...” (p. 271).

Disputa se rotește în jurul superiorității teatrului (rolul jucat de Ana) față de filmările lui Felix din fața teatrului. Ana: „Totuși, totuși, aici e vorba despre tragedia unei regine... a iubirii!” (p. 271). Dan: „A iubirii pocite!... Porcești!”, în sensul că „Acceptă totul cu... indiferența și cruzimea iubirii!” Ana: „Un cuplărai în haine regale!”, de felul celui de la Galați supralicitat de presa liberă și independentă, „care și-a recăstăgat, ca și justiția, țara!...” (p. 272). Dan: „Mai ales că azi căsătoria... fidelă... a ajuns ceva stupid, tradițional, o îngrijire a libertății sexuale!...” Și de ce regizorul a ales să se filmeze în fața teatrului și a bisericilor, întreabă Coca, în loc să se joace spectacolul pe scenă? E un experiment, explică Felix, prin care „noi vrem să rădem de idiții care nu mai dau doi franci pe Shakespeare, jucându-i piesele... fără cuvinte, în pielea goală!... Ei, da, da, rădem și noi – și de arta noastră... care a devenit comercială și stupidă!...” (p. 272).

Dacă Ana crede că secretul istoriei este iubirea, Felix atenționează că nimeni astăzi nu mai crede în iubire. E și diferența dintre iubirea Ofeliei și cea a Gertrudei, spune el: „Ei, da, Ofelia nu trebuie să audă glasul Stafiei!... Adevărul ei înnebunise... Dragostea ei își pierduse mințile! Așa că moare plutind printre flori, cuprinsă de o iubire-fecire ce înnebunise! Cu Gertruda e altceva, draga mea... Ea și-a dus viața între iubire și sinucidere... Până într-o zi, când n-a mai putut duce sinuciderea în spinare...” (p. 282). Ana trebuie să joace fără cuvinte, cerând permisiunea să recite măcar versuri din Eminescu. Prima piesă se încheie cu sonetul lui Shakespeare, iar aceasta, cu versuri din Eminescu (din *Memento mori* și *Mai am un singur dor*). Este solidaritatea ontoestetică, plasmatică, dintre cele două genii, răzbatând și în esecistica din *Corul morilor de vânt*. „Cine poate trăi în România fără să-l iubească pe Eminescu este un om liber, foarte puternic, fiindcă el poate trăi și fără *Biblia* numită Shakespeare!”²

Theodor CODREANU

1. Este vorba despre cel mai recent volum de teatru al lui D. R. Popescu, *Mireasa vagoabandă* (București, Editura „Curtea Veche”, 2017), care cuprinde patru piese: *Mireasa vagoabandă* sau *Mireasa descultă* sau *Mireasa valahă*; *Regina fără somn* sau *Sinuciderea Gertrudei*; *Oradea, cam pe la amiază* sau *Mireasa cu ochelari de soare*; *Cortina*. Textul de față este un capitol din Theodor Codreanu, *Dumitru Radu Popescu – istoria absurdoidă*, în curs de apariție la Editura „Tipo Moldova” din Iași.
2. Dumitru Radu Popescu, *Corul morilor de vânt*, Focșani, Editura „Pallas Athena”, 2015, p. 226

cinema

Marian-Sorin RĂDULESCU

Revoluții și involuții (6)

• Alexandru Solomon

Înainte de a fi autor (și producător) de filme documentare, Alexandru Solomon a participat, în calitate de cameraman, la realizarea câtorva filme reprezentative din anii '90 (*Stare de fapt*, *Privește înainte cu mânie*) și la câteva din deceniul următor (*În fiecare zi Dumnezeu ne sărută pe gură*, *Examen*). A colaborat fructuos cu regizorul de animație Radu Igazság. Ca documentarist, l-a apreciat cel mai just Tudor Giurgiu: „Cred că documentariștii buni sunt oameni precum Alecu Solomon, foarte profunzi, foarte implicați într-un anume tip de demers, fie social, fie politic, oameni care gândesc foarte mult și sunt preocupați de anumite teme”. Temele abordate până acum de Alexandru Solomon au fost: reconstituirea unei reconstituiri de la sfârșitul anilor '50 și substratul ei ideologic tănuțit atunci (*Marele jaf comunist*, cu trimiteri la povestea *Reconstituirii* lui Virgil Calotescu, din 1960), fenomenul „Europa liberă”, postul de radio clandestin cel mai ascultat de români înainte de 1990 (*Război pe calea undelor*), fața nevăzută a câtorva dintre cei mai de succes oameni de afaceri și politicieni sau mogulii media români (*Kapitalism – rețeta noastră secretă*). Narațiunea din documentarele lui Alexandru Solomon este presărată adesea cu fragmente de animație, cu sugestive mizanscene nonverbale ce le conferă o personală dimensiune poetică. *Ouăle lui Tarzan* – proiect scris îndelung și foarte amănunțit înainte de a intra în producție – te duce cu gândul la lumea descrisă de Svetlana Aleksievici în *Vremuri second-hand* (o carte ce surprinde degingolada morală, socială și politică din țările fostei URSS, după dezintegrarea acesteia, la începutul anilor '90) și *Soldatii de zinc* (un volum dedicat ostașilor sovietici căzuți sau răniți în războiul din Afganistan), dar și la episodul despre mankurți din *O zi mai lungă decât veacul*, de Gînghiz Aitmatov.

Crulic – drumul spre dincolo (în regia Ancăi Damian) este un film greu încadrabil într-un gen cinematografic. Dar poate că asta e și miza lui. Ceea ce contează nu e atât reprezentarea *tale quale* a unei „morți anunțate”, cât discursul filmic extrem de modern, de insolit, de incitant.

Ceea ce uimește (acesta e cuvântul!) e tocmai forma sa neobișnuită, poetică sa, diversitatea modalităților de expresie: docudramă, animație, grafică pe calculator, colaje de fotografii, inserții de imagini cinematografice, concepția coloanei sonore. „Reconstituirea” vieții lui Claudiu Crulic și a drumului său „spre dincolo” (dincolo de granițele țării, dincolo de granițele vieții) are suflet, umor și ritm.

La începutul anului 1990, proaspăt întors de la Paris (unde se ocupase de un atelier video pentru tineret), regizorul Mircea Veroiu părea destul de sceptic în privința posibilităților de salvare a cinematografului de artă autohton: „Nu putem face nimic. Atâta timp cât filmul e supus vânzării, el trebuie să-l satisfacă pe cel care a plătit biletul”². Cu două luni înainte de a pleca la cele veșnice, în octombrie 1997, Mircea Veroiu își lua adio de la cinematografia românească printr-un „rămas-bun” pe care l-a comunicat biroului de presă al Studioului România-Film. A fost o despărțire impusă de mai mulți factori – „destin, forța de a rezista împrejurărilor potrivnice, impertinența cotidiană a debutanților”. La care se adăuga boala necruțătoare pe care o ducea pe picioare încă din vremea exilului său francez, început în 1986. Agățându-se „cu disperare și nepuțință de ultimele trepte ale civilizației”, România lui Veroiu renunța la „primele trepte ale civilizației și culturii”. Într-o „prea tânără bătrânețe”, el divorța de film, convins că „deșertul cultural e în față și nu în urmă, cum scriu atâția (cel puțin în cinematografie)”. Că profetia lui avea să fie nu doar neîmplinită, ci chiar contrazisă de fenomenul Noul Cinema Românesc, o demonstrează cu prisosință recunoașterea internațională de care – după anul 2000 – se bucură, în întreaga lume, filmele românești de autor.

1. „Orgolii mari, industrie mică”, în „*Noul val în cinematografia românească*, op. cit., p. 135.
2. „Arta este produsă de o elită”, *Noul Cinema* (5, 1990); Mircea Veroiu, în dialog cu Dana Duma.

• Anca Damian

M-am născut în Craiova. Trăiesc în Craiova. Mi-am dat seama că-mi iubesc orașul când a trebuit să schimb peisajul pentru câteva luni și să locuiesc într-o zonă de munte. Credeam că muntele se află în vârful „lanțului trofic”. Am fost surprinsă de dorul profund, de sentimentul de înstrăinare, de chemarea câmpului din sufletul meu. De atunci, orice s-ar spune despre Craiova, în general peiorativ, așa cum am auzit vorbind niște tineri timișoreni în trenul de București, nimic nu contează pentru că e și orașul meu. Îmi plac străzile lui serpuitoare, total aiurea pentru o minte clară, lumina după-amiezilor, țiganii de pe Strada Unirii care își beau cafeaua imperturbabili. Îmi plac fotografiile în care orașul e un personaj, ba surprins, ba surprinzător. Astfel că albumul „Craiova de ieri – 1927-1947” (apărut în ultimele zile ale lunii mai 2020, la Editura „Argonaut” din Cluj-Napoca, din inițiativa lui Mircea Georgescu, Mihai Murărețu și Lucian Purcaru, cu o prefață a istoricului Nicolae Mihai, tradusă în limba engleză de Andreea Bratu) este un cadou pentru aniversarea a 545 de ani de la atestarea documentară a orașului, de pe 1 iunie. Nicolae Mihai redactează un preambul în care fotografia apare ca modalitate de cunoaștere a

Ana-Daniela PARASCHIVESCU

Craiova mea

specificității zonei urbane alese, o reinterpretare din tabloului, în care omul, clădirea, obiectul sunt investite cu sens. Fotografia nu immortalizează și atât, ci creează o lume care transgresează timpul și se re-crează la orice nouă privire/ nou privitor. Un album realizat la un înalt nivel grafic, în care se scrie în imagini o istorie reală pe care, de obicei, o idilizăm, o diminuăm, o inventăm sau o uităm aduce în prim-plan povești mai mult sau mai puțin regizate, în care viața este prizonieră imuabilă. Doi ingineri: Mircea Georgescu și Lucian

Purcaru, împreună cu cameramanul Mihai Murărețu sunt cei trei îndrăzneți care au scotocit prin arhivele Craiovei, au apelat la albumele vechi ale cunoștințelor și la propriile colecții de fotografie veche pentru a găsi în intervalul de douăzeci de ani coerență și „lizibilitate” vizuală. Susținuți de cunoștințele temeinice ale istoricului Nicolae Mihai, au ajuns la o lucrare în care unesc seriozitatea, calitatea, originalitatea și acel ceva care trezește curiozitatea și interesul oricui. Dacă ești craiovean, încerci să descoperi străzile, clădirile, citești cu

interes explicațiile, îți dorești să fie mai multe, încerci să mărești imaginea, dar nu cum se întâmplă pe gadgeturile cu touch, ci vrei să o extinzi, să vezi ce este după colțul străzii, iar la ultima filă ești un copil care strigă „mai vreau”. Dacă nu ești craiovean, cred că este captivant să găsești informații despre cel mai mare oraș al Olteniei, un târg în care, respectând tradiția românească, coexistau străzile modernizate, cu mașini parcate lângă trotuar și un caldarâm ud după ploaie, în care se reflectă monumentalele coloane ale Universității de azi, ale

Palatului Justiției de atunci, cu pitorescul carelor cu boi stationate în nămolul produs de vremea rea doar puțin mai încolo. Piața Marșeu, principala piață a orașului multă vreme, este inepuizabilă la același capitol: pitorescul. Oalele de lut așezate în coloane înalte, aproape artistic, îți dau certitudinea că erau obiecte perisabile, se spărgeau cu ușurință și trebuiau înlocuite imediat, ceea ce nu reprezenta un inconvenient pentru olarii din zonă. Mese cu scaune, coșuri de răchită, obiecte de uz casnic, în prim-planul fotografiei de la pagina 132, sunt străjuite de trei oameni și un copil (a se avea în vedere că în Oltenia copilul este băiat, chiar și azi în anumite zone, așa cum bărbatul este om), așezate pe scaunele, cu alți trei curioși în spate, care stau în picioare. Unul dintre bărbății care stau își tine în mână pălăria: se pare că fotografia îi trezește un mare respect, pe care ni-l transmite peste ani. Tot el este și cel mai timid, pe când ceilalți doi, cu pălăriile pe cap și mâinile pe genunchi, cunosc mai bine valoarea momentului. Două femei își fac de lucru printre oale. Una stă în genunchi, dar privește spre fotograf, alta analizează, foarte atentă, o farfurie, stând *ciucită*, zicem noi. Câte nu se remarcă din această poziționare a personajelor! Unul dintre bărbății care stau în picioare poartă un șorț alb, murdar, fiind probabil măcelar în hala din apropiere. Stă cu mâinile la spate într-o postură relaxată, dacă tot e prin preajmă. Alături, tot în picioare, un alt bărbat cântă din fluiier sau doar se pfeace. De ce, nu putem ști. Probabil face reclamă obiectelor de vânzare, neavând sens să înțrețină atmosfera. În planul îndepărtat, piața este animată cu negustori și cumpărători, cu oameni așezați sau în picioare. Printre altele, în stânga sunt troițele pentru morți, care și astăzi arată la fel. Si este o singură fotografie, despre care se mai pot spune atât de multe lucruri! Albumul zidește un culoar sigur în care timpul nu se infiltrează decât ca să protejeze trecutul cu mijloacele prezentului. Imaginile rămân primul alfabet al omeniilor la care ne întorcem azi cu mult entuziasm, poate chiar prea mult. Însă un oraș în imagini este un oraș norocos, care poate deveni mai ușor vizibil pe hartă, care atrage atenția și își dezvăluie povestea din câteva piese, permițând fiecăruia să construiască ansamblul, iar munca celor care au inițiat proiectul și l-au dus la bun sfârșit își găsește resursele de a continua.

vade mecum

Liviu FRANGA

Nume și numere

O decizie recentă a ministerului care se ocupă de *educația națională* mi-a readus în minte frânturi din îndepărtate vremuri de școală, trăite cândva laolaltă cu toți copiii și, apoi, tinerii de atunci. Dintre ele, câteva îmi răsar și acum înaintea ochilor minții. Frânturi cu oameni de la catedră, cu catalogul clasei în mâini ori la subțioară, și noi cu inima bătăndă că vom fi trecuți la tablă și ascultați sau, cu puțin noroc, din bancă. Frânturi cu liste afișate pe geamurile de la intrarea elevilor în liceu, iar mai târziu, sub rame groase de lemn și dedesubtul sticlei închise cu lacăt, liste de nume și note și medii finale la avizierele special amenajate, an de an, în holul mare al facultății ori pe gardul împrejmuit al incintei. Și așa, până deunăzi, când geniala invenție tehnologică a calculatorului a făcut posibilă comunicarea *rezultatelor învățării* în cel mai scurt timp și eficace mod, prin transmitere electronică, aceea care permite și imprimarea fizică a listelor de nume cu notele aferente, și tradiționala lor afișare.

Ce uneste toate aceste frânturi de memorie afectivă și foarte firească personală? Învățătorul *striga catalogul*. Profesorul îl răfoia, în timp ce elevul de serviciu spunea numele celor absenți, spre a le fi consemnată lipsa, iar ceilalți elevi se frământau, în culmea agitației lor interioare, întrebându-se dacă proful avea să porceadă la ascultare de la litera cu care începea numele ultimului absent sau dintr-o cu totul altă parte (ca

să-i deruteze), de pe la mijlocul catalogului sau chiar de la litera A. Promoții de absolvenți deveniți candidați și, după triajul admiterii, liceeni sau studenți, generații după generații de părinți și alte rude, serii după serii de dascăli, de la orice nivel al învățământului, o întreagă societate, de ieri și de mai înainte, până la începuturile cele mai îndepărtate ale învățământului, în Europa și în oricare altă parte a lumii civilizate, cu toții au făcut legătura între *nume* și ceea ce se numește azi, în limbajul foarte tehnic al științelor educației, *rezultatele învățării*.

Interpretarea – cel puțin românească; mărturisesc, nu am avut răgazul să întreprind o investigație comparativă cu situația din alte spații naționale – a unei decizii comunitare europene, de dată recentă, a răsturnat o realitate educațională seculară la noi și oriunde, în fapt milenară, dacă privim atent spre originile educației școlare. Pentru a proteja oricare persoană (indiferent de poziția sau statutul ei) de divulgarea, fără consimțământ, a datelor proprii, directiva europeană, cu putere de lege, a interzis comunicarea publică a respectivelor date. Dar oare numele unei persoane este o „dată personală”? Numele te identifică. El nu oferă informații, niciun fel de informații, în afara identității personale: numele spune cine ești, pur și simplu, exact ca într-un act de identitate.

A înlocui numele unei persoane, cum a decis ministerul nostru al educației, cu niște numere alcătuit din cod, în condițiile în care persoana în cauză este un elev sau un absolvent aflat în postura de candidat, reprezintă, în mod evident, o măsură de aparență precaută preventivă, de așa-zisă protecție. Persoana este un nume, nu un număr de cod. Dacă ar fi un număr, persoana în cauză – de la elevul care intră în clasa pregătitoare, până la studentul doctorand sau candidatul oricărui concurs – ar trebui, din rațiuni de consecvență, examinată așa de-a lungul întregii sale vieți și înregistrată ca atare – fără nume – în orice document public. Doamnele și domniile educatori, învățători, profesori, membrii oricărei comisii de jurizare, examinare, concurs sau evaluare nu ar trebui să aibă de-a face cu numele, ci exclusiv cu numărul persoanei. Pentru că, așa cum e aplicată acum, la noi, directiva europeană a protecției datelor personale, în spațiul învățământului, este incomplet pusă în practică: de ce doar la examene și concursuri (bacalaureat, admitere etc.)? De ce nu și în fiecare zi, în dialogul dascăl-elev/student, de pildă: „Numărul 17, ce lecție am avut pentru astăzi?” Iar părinții și rudele ar trebui să se prezinte, la rândul lor, în ipostaza de mamă/tată etc. al numărului 17.

Dar cel mai rău efect al unei inchipuite protecții de acest fel, din zona generală a educației, este altul. Transformându-se dintr-un nume într-un număr, esența individualității personale, denaturată, ajunge să distrugă unul dintre pilonii educației înseși: spiritul de competiție, ambiția de a ieși, ca în întrecerile sportive sau artistice, cel mai bun dintre cei mai buni. Cum ar fi să aflăm nu că un nume (de individ, de echipă, să zicem) a câștigat ori a pierdut o competiție sau un campionat sau un concurs, ci numărul X de cod cu y cifre? Emulația se naște numai din înfruntarea numerelor: mari, mici, vechi, noi, cunoscute, necunoscute... Întotdeauna nume, niciodată numere.

Undeva, în *Despre împătrita rădăcină*, încercând să-l minimalizeze pe Hegel, Schopenhauer afirmă sus și tare: „Germanii sunt obișnuiți să primească vorbe în loc de idei și, în acest scop, afirmă el ritos, au fost dresați încă din tinerețe...”. „Cuvântul e o ființă, afirma sigur pe sine și Victor Hugo, e mai puternic decât cel care îl mânuiește apărut din întuneric, creând sensul pe care-l dorește, cuvântul e ceea ce așteaptă din afară cugetul văzut, simțirea și chiar mai mult; e culoare, noapte, bucurie, vis, amărăciune, ocean infinit”. Spiritul postmodern, încetând să fie „natură”, e conștient de faptul că realitatea depinde într-o mare măsură de semne. Spiritul postmodern tocmai de aceea trăiește în funcție de cuvânt. Cioran afirmă că „numai subminând ideea de rațiune, de ordine, de armonie devenim conștienți de noi înșine”. Și tot el e de părere că în viața spiritului vine o vreme când stilul, înălțându-se la rang de principiu autonom, devine destin; e clipa în care verbul în speculațiile filozofice ca și în producțiile literare își dezvăluie atât forța, cât și nimicnicia.

Stilul unui romancier postmodern, se știe, e condiționat fiziologic de rasă, cultură, cenzură, epocă, dispoziție spirituală ori idiom etc. Se știe deja că limbajul se degradează concomitent cu ritmul de degradare națională și/ sau individuală. Limbajul însă are ritmul său propriu și asta contează. Motivele degradării stilului propriu sunt multiple. Putem afirma că, în cazul romancierului Dan Iacob, e ca la Stendhal: „orice greșeală de gust se trage de la «inimă»”.

Trebuie spus de la bun început: Dan Iacob e cunoscut ca poet și eseist redutabil și, citindu-i atent cărțile, am putea vorbi despre el analizându-i scriitura fie separat, fie totalizându-i creația. Demersul nostru ar fi însă incomplet pentru că, iată, noua carte, *Ramura de liliac, povestea unei iubiri în prăgul vieții* (București, Editura „Eikon”, 2019), ne dezvăluie o nouă fațetă a personalității sale, anume aceea de prozator de factură postmodernă care, înainte de a fi un Holon, e un fin filozof al nuanțelor. Dan Iacob e înainte de toate omul sensibil de profunzime care, în subsidiar, se caută pe sine însuși fără să apeleze la reguli deja stabilite ori contrafăcute. Instițuția literară astfel concepută e una dinamică, vie, care îmbrățișează spiritul postmodern. Aparent mimează nostalgia, dar, în fapt, nu mai are nevoie de ea. El lucrează asiduu pentru reconcilierea Totului, a conceptului însuși, cu sensibilitate.

Deși pare simplă, povestea e mult mai complexă și mai profundă. Folosind un număr

Theodor-George CALCAN

Codul lui Gustav Klimt

destul de redus de personaje, autorul, dovedind o subtilă măiestrie, reușește în extremis să-și țină captiv cititorul, livrându-ne o realitate figurativă, fictivă, emoțională și plină de sentiment. Întreaga narațiune ne dezvăluie un nou tip de gândire. Încă de la nivelul anului 1969, Th. Ziolkowski observă faptul că în noul roman, noile arte sunt atât de legate unele de altele, încât autorii nu se mai pot ascunde satisfăcuți în spatele unor „ziduri arbitrare” și sigur imagineare ale unor discipline autonome. Dan Iacob e un scriitor ambițios și încearcă să facă cultură în scris, cu majusculă și la singular.

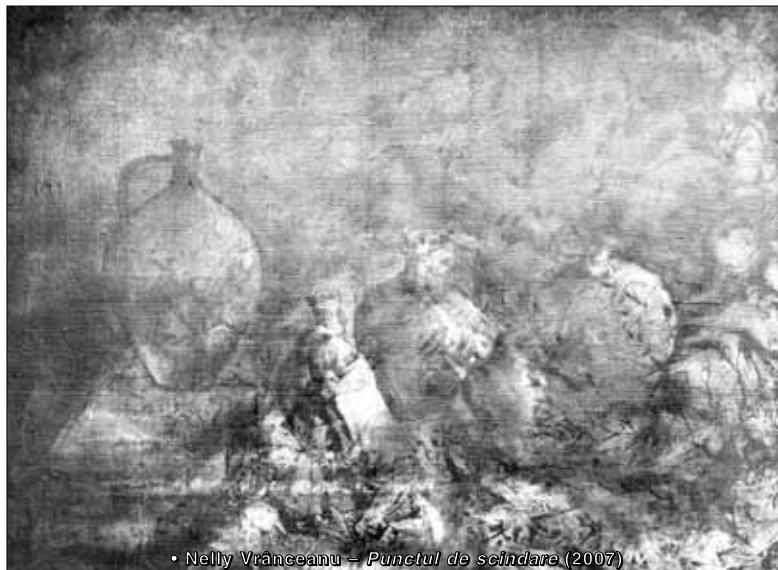
Poetica și logosul în sine deschid drum către un spațiu estetic intrinsec. Dintr-o nevoie acută de metafizic, acesta s-a născut postmodern în romanul său, să convingă fără să fie nevoie să se explice, meritul autorului fiind acela că și-a creat propriul său cod cultural. Fortând literatura să nască literatură, scriitura sa reușește până la urmă să deseneze suficient de exact și să postuleze activ o hologramă spirituală vie a eului său creator.

„Lumea de astăzi este expresia lipsei organizate de dragoste” e una dintre ideile sale de pe frontispiciul acestui roman; și tot pe pagina de gardă a acestei narațiuni mai pot fi găsite: „Nu te poți îndrăgosti de o idee decât personalizând-o, iar Dumnezeu este expresia instinctului, niciodată învins, de a personaliza” (Miguel de Unamuno) și, de asemenea, „Cele făptuite întrubure se petrec întotdeauna dincolo de Bine și de Rău”

(Friedrich Nietzsche). Titlul romanului se referă la o expresie a lui Mihai Eminescu („Măi ramură de liliac”), folosită de poet pe post de alint în scrisorile sale de dragoste adresate Veronicăi Micle.

Dan Iacob îl admiră nețărmurit și-l respectă fără rezerve pe Constantin Noica. Bibliotecar fiind și, de asemenea, un erudit, Dan Iacob consideră Cartea ca fiind un organism logic, a cărui lege de creștere este în el însuși. Ca și în natură, fiecare organism logic tinde să se afirme pentru că, din punctul său de vedere, este rațional îndreptățit. Dar și oamenii întrușchipează la rândul lor câte un logos, de vreme ce s-a spus că nu ideile sunt importante până la urmă, ci oamenii care le dau viață. Acestea fiind spuse și scrise de Dan Iacob, rezultă că autorul iubeste oamenii cu feroare și, metaforic vorbind, e pur și simplu nebun după „Om”.

• Nelly Vrănceanu – *Punctul de scindare* (2007)

și prestidigitatia narațiunii sunt, în fapt, măiestria deosebită a autorului. Fraza e clară, concisă și precisă, elevația culturală se distinge și susține nivelul înalt al dialogului, viu și energetic. Clișeele narative se supun în principiu unei unități de stil, iar romancierul deține, putem să o spunem, știința cuvintelor cu har. Își construiește cu miză și răbdare codul de comunicare a cărui funcție de recunoaștere e una activă, energetică și semnificativă, pe întreaga suprafață a narațiunii.

Cele trei cupluri ale căror gesturi și mișcări se disting în scriitura propusă și realizată de autor întrețin tensiunea verbului acțiunii, cuvintele în sine degajând o forță specială de transfigurare și care poate fi după caz magică, metafizică, simbolic-fantastică sau imaginată. Cuplurile sunt cele din *Creanga de aur* a lui Sadoveanu, anume Kesarion Breb și împărăteasa Bizanțului, Maria din Amnia, Maria Magdalena și Hristos și, bineînțeles, Cristina și Klimt. După cum scrie Jean Starobinski, imaginația nu e doar o simplă operațiune in-telectuală, ci și o aventură a „dorinței”; efortul imaginativ se nutrește deopotrivă din mimesis ca și din katharsis. Dacă ne uităm mai atent, cercetând șantierul acestei scriituri, vom observa cu siguranță mozaicul eseistic care susține riguros construcția. Substratul cultural, elitist, filozofic și religios e unul substanțial.

Subiectul romanului lui Dan Iacob e tocmai profunzimea, reveria calorică, intensitatea cu care se revarsă acest sentiment în pragul senectuții – iubirea târzie –, care e tratată cu totul altfel de către protagoniști, în speță perechea îndrăgostită Cristina și Klimt, personaje principale ale acestei povești, și nu numai ele. Se acclimatizează acut, dar și succesiv cu diverse niveluri de intimidare, revelația sentimentală fiind una de nivel înalt. Luciditatea acțiunilor lor e conștientă în fapt cu vibrația sentimentală deosebită. Nuanțarea

Dan Iacob, poet fiind, crede cu feroare că emoția autentică, sentimentul sincer și gândurile neechivoce sunt generatori de realitate. Iubirea e forța motrice de mișcare, dar și de geneză a vieții în univers: „Vedem doar lucrurile pe care le iubim”, afirmă el undeva, sau celebrul citat al Sfântului Augustin: „Iubește și fă ce vrei!” Perechea Hristos – Maria Magdalena reprezintă modelul arhetipal de iubire, model care ilustrează alte douăsprezece situații mimetice. Am fost uimit, dar mi-a plăcut fervoarea cu care Dan Iacob pășește spre mitizarea personajelor sale. Să nu uităm: *Evanghelia Apocrifă* a Mariei Magdalena a fost ilustrată și evocată și în romanul *Codul lui Da Vinci* al scriitorului Dan Brown. Unghiul din care Dan Iacob privește lucrurile e, cred eu, unul diferit. Să nu uităm: Dan Iacob e autorul care a realizat, nu de mult, o vastă antologie de texte religioase pe tema Iisus Hristos, creștinismul, biserica. În materie de texte religioase, ca și de cultură, puțini sunt cei care îi pot sta alături (poate un Cristian Bădiliță). Nu poate fi trecută cu vederea bijuteria de familie „Maestrul Sărutului”. Ea ilustrează în mod fericit întregul demers literar al autorului: un loc în care poți căuta umbra luminii neapropiate.

Absolventă a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București, cunoscută pentru rolurile de la „Nottara”, dar mai ales pentru prezența ei pe marele ecran, unde a debutat la 24 de ani în *Actorul și săbaticii* alături de Toma Caragiu și Marin Moraru, Ioana Crăciunescu este o poetă excelentă. Publicului cinefil Ioana Crăciunescu îi este cunoscută în special pentru rolul Anei din filmul *Ion* (ecranizarea după cunoscutul roman al lui Liviu Rebreanu), unde l-a avut partener de platou pe Șerban Ionescu. Revenind la poezie, mi se pare stranie această tăcere a criticii literare românești în raport cu Ioana Crăciunescu, cea care debuta în 1980 la editura de referință pentru literatura română contemporană, „Cartea românească”, cu volumul *Duminică absentă*. Poeta a continuat să publice în aceeași linie neomodernistă o serie de volume de versuri: *Supra de ceapă* (1981, reeditată bilingv în 2007), *Iarna clinică* (1983), *Mașinăria cu aburi* (1984). A urmat o perioadă de tăcere de circa zece ani, timp în care actrița a ales Franța, împărțindu-se ca întotdeauna între arte, limbi, culturi. A revenit pe scena secundă a poeziei cu *Creștet și gheare* (1998), apoi, mult mai târziu, cu *Piata Chibrit* (2017) și *Mon General* (2017). Chiar dacă i-a fost decernat în 2009 Marele Premiu „Nichita Stănescu” pentru poezie din partea Ministerului Culturii și Cultelor din România, Ioana Crăciunescu nu a intrat în atenția criticii. Probabil că actrița nici nu pune preț pe argumentele criticii literare și de aceea a preferat să rămână actorul-poet care își rostește propriile poezii în festivaluri, în turmurii literare și târguri de carte, în diferite conjuncturi în care propria-i poezie nu se potrivește întotdeauna cu contextul generaționist și revoluționar al celorlalți. Poate de aceea a preferat să lase ca prefața la *Mon General* (București, Ed. „Tracus Arte”, 2017) să fie scrisă de teatrologul și universitarul român George Banu, și el stabilit la Paris, și nu de un critic literar. E mare păcat că această

Adrian LESENCIU

Frumusețea pe câmpul interior de luptă

poezie nu se bucură de o receptare critică pe măsura valorii ei. Stranie pare însă incapacitatea celor prezenți alături de ea la evenimentele literare, propovăduitori ai discursului biografist și prăfos, prozaic, să distingă în adâncimea textului înțotul ei împotriva curentului, zbaterea, continua zbatere fără repere, în ciuda noianului de talent cu care a înzestrat-o natura, revolta ei și față de apostolii revoltei: „Poetul mâncat de proză pe dinăuntru/ se trezește de dimineată, se așază la/ masa mea de rouă (bancul lui de lucru)/ e bolnav./ De curând și-a făcut analizele. După multe/ radiografii i-au descoperit în plămâni/ o salină de lacrimi./ [...] Proza este un cancer tânăr. Poate/ fi extirpat” (*Poetul mâncat de Proză*, p. 9).

O găsim, așadar, pe Ioana Crăciunescu nu doar în poziția dublă, „scenică și literară”, în care „a practicat liber, nicidecum programatic, sistematic, voiajul de la carte la platou, așa spune chiar, dimpotrivă, cu intermitențe care uneori m-au neliniștit” (după cum notează George Banu în prefața intitulată *Afinității constante*, p. 7), ci și în cea de continuă împotrivire unei ordini, unor norme, chiar și în interiorul acelor norme care se opun *mainstream*-ului. O vocație a revoltei neancorate social, politic, cultural, a unei revolte în sine (și pentru sine), a unei căutări interioare în încercarea de stabilizare între cele două loane pe care le distinge în prefața George Banu, între acele multiple personaje, nu toate pozitive sau apreciate, pe care le-a interiorizat și trăit pe scenă (prelungindu-le existența și în viață, probabil) – iată-o, într-un interviu recent acordat unei reviste *glossy*, vorbind despre rolul vieții

(aceia al Anei, femeia urâtă din *Ion*), care a poziționat-o imago în mentalul publicului: „Așa și eram (urâtă; n.a.), așa și am fost distribuită, numai că ceea ce nu știe lumea este că eu sunt foarte fotogenică, îngrozitor de fotogenică. Pe imagine apar calitățile pielii, ale privirii...” – o determină să trăiască intens în ipostaza auctorială *noir* și să propună versuri de o frumusețe incredibilă în straniețea lor. *Mon General* este poemul unic (introdus în antracul dintre două volume de *Poetul mâncat de Proză*, posibil de executat muzical) despre câmpul interior de luptă. Acolo se produce miracolul abrutizării ființei textuale în poezia sa, făcând din însuși exercițiul acestei tenebroase rupei de propriile ipostaze (cele anterioare) poezie: „Mon General îmi păzește cerul negru al copilăriei/ în care roz îmi părea doar ștreangul./ Cerul sub care fac tumbe prin iarba/ de sticlă/ [...] Mon General nu are voie să doarmă./ Începe lupta cu mine./ Sapă tranșee în carne./ Își face culcuș de bărbat” (p. 12); „Mon General se trezește asudat cu certificatul/ în mână/ și vede

numele părinților șters./ numele lui șters./ anul și ziua, locul, adresa/ șters, șterse. Șters, șterse” (p. 15) ș.a.m.d.

Poezia Ioanei Crăciunescu este una a singurătății tragice în care propriile ipostaze sunt abandonate în parcursul spre un alt rol, aliniat celui precedent precum soldații pe câmpul de bătălie, sub comanda aceluiași autoritar general. Pe acest câmp al luptei interioare cu sine – într-o așezare vădit anti-rațională, instinctuală – soldații sunt sortiți dispariției: „Impulsurile erotice ale soldaților/ Generalul le calculează precis/ El îi trimite cu o secundă înainte/ la luptă./ Atunci sunt mai îndrăzneți./ cu pieptul explodând, detonator...” (p. 17), cum însuși generalul e supus neperpetuării, autocastrării: „Generalul se castra singur/ (gestul era inept, dar precis)” (p. 27). Aparentul eroism e de fapt lașitate a generalului în ordinea abandonurilor de pe câmpul interior de luptă: din teama eșecului, gestul generalului este similar cu cel al autosterilizării literare, spre a nu-i fi înțeles parcursul orientat într-o direcție sau alta. Debusolat, incert, impunând cu brutalitate o direcție a acțiunii în care el însuși nu crede, generalul continuă să dicteze în derulările aberante ale unui interior locuit nu de heteronimi auctoriali, ca la Pessoa, ci de ipostaze ale unui eu scindat, multiplicat, trecând prin rolurile duse până la nivelul de status, în fiecare caz în parte, și readuse în interior cu scopul de a controla teritoriile: „Vreau să intru în tine și să te cotrobăi peste tot./ Intră./ dar nu ai să poți să mai ieși./ Sunt un labirint, o cazemată, un bunker./ sunt zidul morții pe dinăuntru, pe dinafară./ n-ai cum să fugi, nu ai cum să scapi!!! Te fac praf, te fac terci, te fac praf./ te fac terci!!! Ești un glonț orb și fără urmă de judecată./ nu știi nimic despre

vânat, despre pradă./ spuse Generalul smulgându-l din armă./ Atunci glonțul gol-golul pușcă/ i s-a ghemuit în palmă/ ca o curvă în cușcă” (p. 32).

Propriul corp, poezie-refugiu și bunker pentru derulările debusolate pe scena auctorială, e spațiul în care operațiile militare ale armatei de ființe trăite în diverse roluri sunt redate, aduse la începuturi, într-o continuă căutare a împlinirii. Nu increatul poeziei neomoderniste este căutat, câtă vreme generalul afirmă: „Sunt un leat cu moartea” (p. 28), ci starea aurorală a virginității, pe care o afirmă, fără convingerea că lucrurile sunt întocmai: „El însuși încă nu își pierduse virginitatea./ așteptase prea mult momentul, locul./ cel-nea cu care să împartă proiectul/ de soartă în doi” (p. 45). Între starea de virginitate, epuizare erotică, impotență, autocastrare, generalul ordonator al modului în care viața trebuie trăită și în care rolurile asumate deplin trebuie aliniat se identifică pe sine cu inamicul. Joacă toate rolurile. Se camuflează: „În Arta Camuflării (pe rora Generalul)/ am trecut deseori drept o femeie proastă./ bună de ținut la cratiță, condamnată/ să fiu nevastă/ [...] În Arta Camuflării nu era ca mine/ nimeni altul. Prosteam mulțimea/ precum magicianul” (p. 68).

Câmpul interior de luptă – ceea ce ar fi trebuit să fie templul sufletului – a rămas gol. S-a golit după toate frământările, după toate confruntările pentru însăși viață: „Câmpul era gol, golit de mituri/ istoria pregătea terenul/ pentru un nou însăși” (p. 71). Singura sămânță care poate transforma acest peisaj interior e cea a cuvântului pregătit pentru germinat în poezie. Generalul „năpădit de morți” care așteptase buzațian sau marquezian degradarea s-a retras. Măștile desprinse de pe chip până la craniu au promis reșterea în alte canoane ale frumuseții. Frumusețea e promisiunea acestei poezii. Frumusețea e sugerată în acest decor al bătăliilor interioare. Frumusețea ca agresiune, ca spasm, ca angoasă a lăsat loc germinării. Ioana Crăciunescu probabil a eșuat de multe ori în alegeri, în viața sfârșecată între roluri și roluri, fără puterea de a discerne în raport cu acea voce a conștiinței, a realului, a societății pătrunse în interior, spre a ordona opțiunile, spre a stabili coeficienții de pondere. Dar poezia ei nu a eșuat. Din contră. Aici e nevoie de critică literară care să discearnă între teritoriile: „Vreau să intru în tine și să te cotrobăi peste tot./ Intră./ dar nu ai să poți să mai ieși./ Sunt un labirint, o cazemată, un bunker./ sunt zidul morții pe dinăuntru, pe dinafară./ n-ai cum să fugi, nu ai cum să scapi!!! Te fac praf, te fac terci, te fac praf./ te fac terci!!! Ești un glonț orb și fără urmă de judecată./ nu știi nimic despre

În cele din urmă, pare-se, *Mon General* a făcut ordine în cuvintele în germinare, care stau să răsără în chip de poezie.

Cristina CÎMPEANU

Mai stai

(tatălui meu)

Ți-e trupul atât de slăbit
de vremuri grele și lungi
dar astăzi vin și te rog
pe aripi de vânt să n-ajungi

tu nu te grăbi să îmbraci
veșmânt de iarbă de flori
cu tine vreau să mai stau
să râd ori să plâng uneori

și nici acumă să-ți pui
ghirlanda aceea de lut

tu steaua atâr-n-o în cui
mai am să-ți dau un sărut

e încă mirare în juru-ți
plutesc minunile-n aer
dansează cocorii în stoluri
se deapănă basme din caier

răsară-ne vara alături
din vârful de tei aplecat
tu nu te grăbi să te duci
mai stai lângă mine uitat...

Mă gândesc de mai multă vreme dacă o carte poate fi lăsată spre a fi citită exclusiv în vacanță. Îmi amintesc din anii de școală că doamnelor învățătoare și profesoare de literatură recomandau niște autori de citit în vacanță. Preferințele lor nu coincideau cu ale mele, dar exista biblioteca municipală sau librăria de pe bulevard, unde găseam mereu ceva interesant, astfel încât amânăm mereu lectura recomandată. Azi, site-urile sunt pline de recomandări, iar unele edituri au chiar colecția *Cartea de vacanță*. Oare când este cel mai potrivit să citești un anumit gen sau de ce am amâna pentru vacanță lectura unei cărți? Îmi este greu să răspund la aceste două întrebări, însă acum este vară și lecturile mele sunt mai variate ca niciodată. Pentru prima dată am citit ce mi-a căzut în mână și, uitându-mă la teancul care s-a adunat pe birou, chiar sunt uimită.

Fără gândul de a începe un demers teoretic referitor la cartea de vacanță, constat că am citit, din curiozitate, cărți de dezvoltare personală, chiar dacă nu mai am ambiții de a urca în carieră, dar poate mă întreabă cineva și vreau să fiu pregătită cu o recomandare. Lor li se adaugă romanele psihologice ale lui Peter Handke, laureat în 2019 al Premiului Nobel pentru Literatură: *Scurtă scrisoare pentru o lungă despărțire* și *Frica portarului înaintea loviturii de la 11 metri*. Primul roman abordează tema călătoriei, care constituie o soluție la încercarea de împăcare cu trecutul sau de recuperare a acestuia. Personajul principal este Wilhelm, un tânăr care încearcă să se

Gabriela GÎRMACEA

Cartea de vacanță

detășeze de povestea de iubire, pierdută printr-un divorț dureros. Călătorind prin America, el încearcă să-și găsească un reper solid în realitate, să definească relațiile cu cei din jur și constată că se aseamănă unui actor care-și asumă un rol și trăiește, pentru scurt timp, un vis. Astfel, el observă că, dorindu-și mereu o relație unică, profundă și fără compromisuri, a ajuns să simtă *constrângerea de a aparține celui alt printr-o dragoste forțată și mincinoasă*. În al doilea roman, Peter Handke aduce în discuție înstrăinarea. Bloch, personajul principal, este un fost sportiv care ajunge să ucidă. Este interesant că romanul a fost construit nu pe analiza stărilor interioare ale personajului, ci pe determinarea acestuia de a-și construi în continuare o viață printre oameni normali și anonimi, preocupați doar de lucruri mărunte și lipsite de semnificație, care nu conștientizează alienarea lui Bloch.

Romanele lui Martin Page, *O perfectă zi perfectă* și *M-am hotărât să devin prost*, m-au atras prin titlurile lor. De ce și-ar dori cineva o zi perfectă sau cum ar arăta o zi perfectă? Titlul primului roman mi se pare utopic. Toată lumea știe că nu există perfecțiune, iar viața are sușuri și coborâșuri pe care trebuie să le accepte oricine. Însă personajul pe care îl propune

Martin Page încearcă să se conecteze la ritmul vieții exterioare, este lipsit de imaginație și de înțelegere. Poate părea stupid, dar el nu înțelege ce se întâmplă în jurul lui: de ce circulă multe mașini pe drum, de ce lumea crede în ceea ce există, cum se nasc teoriile, cum ar fi să ducă o viață de laș etc. Gândindu-se să devină un om ca toți ceilalți, apelează la ședințe de telelerapie și constată cu uimire: *Îmi lipsește curajul pentru a duce o viață de laș. Voiam doar să mă amelioresc ca ființă omenească*. Afirmatia este foarte interesantă, din două puncte de vedere. Primul aspect se referă la faptul că autorul însușiează ideea asumării unei trăiri intense a vieții, ceea ce înseamnă curajul de a te lăsa în voia a tot ce ți se întâmplă și de a-ți asuma experiențele. Al

doilea aspect constituie o trimitere la sentimentul ratării pe care îl trăiește la un moment dat personajul, deși are doar 25 de ani. Îl ajută să iasă din criza existențială vacanța petrecută *observând peisajele umane, citind în hamac, prinzând sentimente cu plasa. O săptămână fără telefon, fără serviciu, fără știri, fără costumul meu de scafandru Yves Saint Laurent. Și, mai presus de toate, am trăit o săptămână departe de acea faună prădătoare reprezentată de zile, într-un ținut care nu cunoaște calendarul gregorian, care nu este sensibil la soare, la noapte, unde ceasurile nu pescuiesc în apele conștiinței mele*. Afirmatia lui amintește de *Jocul de-a vacanța*, de Mihail Sebastian, unde ruptura de ritmul trepidant al obligațiilor cotidiene te poate face fericit.

Am citit al doilea roman al lui Martin Page pentru a afla de ce ar dori cineva să devină prost. Personajul se numește Antoine și are tot 25 de ani. El se gândește că prostii sunt fericiți, duc o existență confortabilă și vrea să profite de acest avantaj. De data aceasta, autorul mănuiește cu pricepere un comic al situațiilor care face lectura plăcută și care m-a dus spre o altă carte, de data aceasta un volum colectiv, coordonat de Jean-François Marmion: *Psihologia prostiei*. Nu este o lucrare de ficțiune, ci un demers științific făcut de psihologi, sociologi, filosofi și scriitori, prin intermediul cărora cititorul se poate familiariza cu tipologia proștilor, cu teoria timpilor, cu prostia în cunoștință de cauză, cu limbajul prostiei etc. Cartea este editată frumos și ne anunță că nu avem nicio șansă de a învinge prostia dacă ne propunem să o combatem.

Dar pentru că este vară și am ocazia de a citi tot ce-mi suscită interesul, fără să fiu constrâns de obligațiile profesionale, mi s-a părut potrivit să citesc și o carte care a avut un mare succes în 2015, în Marea Britanie, și care a apărut la noi de câteva săptămâni: *Fericirea*, de Lois Blyth. Cartea pornește de la un aspect pe care îl știe toată lumea: doar când suntem nefericiți ne amintim momentele fericite. Nimeni nu conștientizează fericirea, dar toți și-o doresc sau speră că va veni într-o zi. Până când va bate la ușa noastră, să ne ulem viața cu bucurii și să ne creăm amintiri frumoase. Doar este vară și o carte păstrată undeva pe un raft abia așteaptă să fie deschisă.

• urmare din pag. 32

de a se învăța pe sine însuși. Câci oricât de fericit și-ar fi desăvârșit el scrierea, el ar fi putut s-o facă și mai bine. Trebuie doar să dovedească bărbăție. Și să învețe. Însă nu laudele ori defăimările constituie lucrul cel mai groaznic. Lucrul cel mai groaznic este atunci când despre scriitor se tace. Când lui îi apar cărți și el știe că sunt cărți adevărate, însă despre ele nu se pomenește; se tace. Iată când el trebuie să fie peste măsură de puternic!

Adevărul literaturii trebuie să pornească întotdeauna de la adevărul vieții, bărbăției propriu-zise de scriitor trebuie să i se adauge bărbăția aviatorului, marinarii, muncitorului, bărbăția oamenilor care prin sudoarea frunții schimbă viața pe pământ, bărbăția celor despre care el scrie. Câci el scrie, cât îl țin puterile, despre cei mai diferiți oameni, despre toți oamenii, și el însuși trebuie să-i vadă pe toți și să trăiască împreună cu ei. Pentru câtăva vreme, el trebuie să devină, ca și ei, geolog, tăietor de lemne, vânător, tractorist. El trebuie să se afle pe fundul vaporului cu marinarii ori cu geologii să cutreiere taigaua, să zboare cu aviatorii peste pol ori să conducă vapoarele pe mările drum al Oceanului Înghețat. Scriitorul trebuie să mai țină minte că pe pământ există încă răul, că anihilarea fizică, lipsirea de libertăți elementare, violența, exterminarea, foamea, fanatismul și intoleranța, războaiele și fascismul încă există. El trebuie pe măsura puterilor să

Despre bărbăția scriitorului

se ridice împotriva tuturor acestor rele, iar vocea lui ridicată împotriva minciunii, fariseismului și crimelor este o bărbăție de un gen aparte. În cele din urmă, scriitorul trebuie să devină soldat, dacă va fi nevoie, și trebuie să-i ajungă bărbăția și pentru ca, apoi, dacă mai rămâne în viață, să se așeze iarăși la mașina de scris și iarăși să se afle de unul singur cu foaia imaculată de hârtie în față.

Bărbăția de scriitor trebuie să fie de cea mai înaltă calitate. Ea trebuie să sălășluiească în el permanent, deoarece ce face un scriitor face nu o zi, nu două, ci toată viața. Și el știe că de fiecare dată va începe totul de la capăt și că de fiecare dată îi va fi din ce în ce mai greu. Dacă unui scriitor nu îi este de ajuns bărbăția de care are nevoie, el este pierdut. El este pierdut chiar dacă are talent. El va deveni pizmaș, el va începe să-și denigreze confracții. Încrămenit de ciudă, el se va gândi că n-a fost poment ba ici, ba colo, că nu i s-a acordat premiul... Și atunci el nu va încerca niciodată adevărate fericire de scriitor. Câci există și o fericire de scriitor. Există oricum în munca lui minute când totul merge ca pe roate și când ceea ce nu i-a reușit ieri astăzi îi reușește fără mari eforturi. Când mașina de scris pârâie ca o mitralieră, iar foile scrise se asază una peste alta ca niște frunze. Când munca

îi este ușoară și eliberatoare, când scriitorul se simte puternic și însuflețit. Atunci când el brusc își amintește, după ce a scris o pagină deosebit de puternică, cum la început a fost cuvântul și cuvântul era Dumnezeu! Se întâmplă asta rar chiar și geniiilor, însă asta se întâmplă doar celor care dau dovadă de bărbăție. Este răsplata pentru munci și zile, pentru insatisfacție, pentru disperare. Este mult jinduia forță divină a cuvântului. Și după ce a scris această pagină, scriitorul știe că ea va rămâne. Altele nu vor rămâne, dar această pagină va rămâne. Atunci când el înțelege că trebuie să scrie adevărul, că numai în adevăr îi este salvarea. Numai că nu trebuie să creadă că adevărul lui va fi acceptat dintr-o dată și necondiționat. Însă el trebuie să scrie numai adevărul, gândindu-se la nenumărații oameni necunoscuți, pentru care el și scrie la urma urmelor. Câci el nu scrie pentru un redactor, nu pentru un critic, nu pentru bani, deși și lui, ca și tuturor, îi sunt necesari bani, însă nu pentru bani scrie, în fond. Bani mai pot fi câștigați și pe alte căi, și nu obligatoriu prin scris. Însă el scrie având în minte divinitatea cuvântului și adevărul. El scrie și se gândește că literatura este conștiința de sine a omenirii și că omenirea se auto-exprimă prin persoana lui. El trebuie

să-și amintească despre aceasta clipă de clipă și să fie fericit și mândru că peste el a dat o asemenea onoare și fericire.

Și atunci când scriitorul se uită brusc la ceas și vede că este deja două ori trei din noapte, că pe tot pământul oamenii dorm ori se iubesc unul pe altul și de nimic altceva nu vor să știe, ori se ucid unul pe altul, că zboară avioane ca bombe, dar și că în alte părți se dansează și crainici de la cele mai diferite posturi de radio folosesc curentul electric pentru minciună, amăgire, alarme, veselie, pentru deziluzii și speranțe. Iar el, scriitorul, atât de nevolic și singuratic la acea oră, nu doarme și se gândește la lumea întreagă și vrea dureros de mult ca toți oamenii de pe pământ să devină în sfârșit fericiți și liberi, ca să dispară inegalitatea, războaiele și rasismul, și sărăcia, ca munca să devină necesară pentru toți, așa cum necesar e aerul. Dar cea mai profundă fericire este că nu doar el unul nu doarme în noaptea asta adâncă. Împreună cu el nu dorm nici ceilalți scriitori, frații lui întru cuvânt. Și ei toți împreună vor același lucru – ca lumea să devină mai bună și ca omul să devină mai om.

Scriitorul nu are puterea să schimbe lumea așa cum ar vrea. Însă el își are adevărul său. El trebuie să dovedească o bărbăție înzecită ca, în ciuda propriilor insuccese, prăbușiri și nefericiri, să aducă toți oamenii bucurie și să afirme fără de sfârșit că viața trebuie să fie mai bună.

I
București, 28-II-1973

Stimate tovarășe Călin,

Așa cum ne-am înțeles în seara premierei cu *Preșu*¹, vă trimit alăturat textul meu despre Caragiale².

Fiind – din acea seară – foarte atașat de teatrul din Bacău³ și admirând – de mai multă vreme – revista *Ateneu*, vă asigur că sînt dispus în continuare să colaborez cu mensualul pe care îl conduceți.

Cu sinceră stimă,
Bogdan Ulmu

1. Premiera piesei lui Ion Băieșu, la Teatrul Dramatic „Bacovia”, a avut loc duminică, 25 februarie 1973.

2. Textul menționat nu a apărut; în schimb, autorul a colaborat, în același an, cu un articol despre Bacovia („Poezia, spațiu teatral”, în *Ateneu*, 10, nr. 9, septembrie 1973, p. 12).

3. Ca regizor, a montat mai multe spectacole pe scena bacăuană, între care *Hedda Gabler*, de Ibsen, în 2003.

II

Deva, 3 aug[ust] [19]88

Stimate

Domnule Constantin Călin,

După convorbirea cu Dumneavoastră, am revăzut textul despre Cristoiu. N-a ieșit mai mare de trei pagini. Dacă o răspunde și exigențelor Dvs. critice – totul e bine. Dacă nu – trecem și acest text la exerciții pentru mîna dreaptă și nopți de trudă...

Apelez la acest mic colet – din pricina romanului... Holban de la Iași⁴ n-a primit cartea trimisă prin plic. Colectul e dificil de ridicat, dar e mai sigur că ajunge la destinație...
Cu deosebit respect,
Valeriu Bărgău

P.S. Mulțumesc pentru încredere și urările de la telefon unde tonul s-a precipitat. Vă doresc sănătate și bucurie!
P.S. II Renunț la colet p[er]n[tru] Iași că plec la Buc[urești]. Sper să ajungă...

1. *Semne particulare*, Ed. „Facla”, 1988.
2. Ioan Holban (n. 1954), critic și istoric literar comprehensiv, abundent și divers, domiciliat la Iași, dar prezent (publicistic) în mai multe locuri.

III

Deva, 24 noiembrie 1988

Stimate

Domnule Constantin Călin,

Vă mulțumesc (cu de neiertat întârziere) pentru publicarea articolului despre cartea lui Cristoiu¹.

A fost publicat frumos (asezat în pagină, cu fotografia autorului etc.). În această zi – vă trimit alături de rîndurile de față, rînduri de mulțumire – și cîteva opinii despre cartea unui poet sucevean, Liviu Popescu².

Dacă ele se ridică la înălțimea exigențelor Dvs. – așa fi bucuros să le publicati.
Cu deosebit respect,
Valeriu Bărgău

1. Vezi Ion Cristoiu, *Povestitorii*, în *Ateneu*, 25, nr. 10, octombrie 1988, p. 12, 15.

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

Situația destinatarului

Scrisorile duc la multiple constatări și deducții. Cei ce le citeșc ar trebui, de pildă, să se întrebe, barem o dată, cum am procedat la publicarea lor. În reviste, am încercat s-o fac atît „monografic” (un singur autor), cînd materialul era suficient, citî și sub formă de „colaje”, grupînd autori diverși, ca în numărul precedent și ca în cel de acum. Înșă, în ciuda faptului că expeditorii sînt diferiți, chiar și din acestea se poate degaja un punct comun. În cele din urmă, de față, el e – definit ad hoc – distanța dintre intenții și realizări ori dintre așteptări și posibilități. Scrisorile către un redactor (eu sau altul) sînt, dacă pot zice așa, aspect adesea neabgât în seamă, aidoma unor părți din niște negocieri ce pendulează între acceptări și refuzuri. Ele relevă mai ales poziția îngrată a destinatarului, care adesea nu poate îndeplini integral (cîteodată, deloc), „din motive obiective”, cererile corespondenților săi sau promisiunile pe care li le-a făcut. Cum se desfășurau lucrurile? Cinea aflat într-o altă localitate formula o propunere de articol, eseu, recenzie. Uneori, aceia le avea gata, alții n-avea decît o idee de ce ar vrea să scrie și, deși se miza pe ele,

nu erau concretizate imediat. Întîrzierea crea (și creează oricînd) complicații redacționale. Textul cerut sau oferat nu se mai potrivea cu celelalte din următorul sumar: în loc să se asorteze, devenea incongruent. Într-o atare situație, redactorul intra în conflict cu redactorul-șef, pe chestia conținutului, și cu secretarul general de redacție, pe chestia dimensiunilor. O soluție, „criterioară” (adică decuparea, „ciupirea” de ici-colo a unor fragmente) nu prea ajută. Dar și cînd totul părea bine, se putea ivi, ca ultim obstacol, cenzura. Atunci, dintr-odată, asigurările redactorului atingeau derizoriul. Prins în mecanismul descris, el își înghițea drama. Politetea și interesul pentru colaborările viitoare îl obligau să se justifice autorilor, descriînd întreaga tevatură. Unii îl credeau, alții – nu. Înțelegeri ce păreau pecețuite se desfăceau. Autorii celor opt scrisori de mai jos sînt morți, ultimii doi în acest an: Bogdan Ulmu (1951-2006), Ștefan Oprea (1932-2018), Mihail Diaconescu (1937-2020), Florin Faifer (1943-2020). Publicarea lor are deci și semnificația unui omagiu.

2. Vezi Liviu Popescu, *Sintaxa imaginii*, în *Ateneu*, 26, nr. 6, iunie 1989, p. 13.

IV

Iași, 5 iunie 1996

Stimate Domnule Călin,

Întrucît nu mai dispun de fax, vă voi trimite articolele prin poștă. În luna iulie s-ar putea să intervină un hiatus din cauza concediului. Dacă voi putea, vă voi trimite 1-2 articole în avans, iar dacă nu, voi relua colaborarea după concediu.

De la 1 iulie voi fi de găsit la revista *Dacia literară* unde sînt redactor-șef ¹ (Casa Pogor, tel. 145760).

Cu prietenie,
Șt. Oprea

rechini și de oameni fără căpătii, Dv. sinteti o adevărată oază de civilitate.

Îmi cer scuze că vă trimit *manu-scris*, dar cred că e lizibil, incît poate merge direct la calculator.

Sper ca în cursul acestei săptămîni să vă trimit încă un articol, pentru că săptămîna viitoare voi fi plecat la Chișinău.

Despre cinematografia românească e un pic mai greu să vă scriu din motivele pe care, desigur, le știți: e sublimă, dar...

Sper ca în această toamnă, după ce stagiunea teatrală va începe, să vin la Bacău din cînd în cînd; îmi va fi foarte plăcut să vă întîlnesc.

Cu aleasă stimă,
Șt. Oprea

1. Gestul său de soliciitudine a rămas fără consecințe. Începînd din iulie, pagina de „Opinii” a fost, mai întii, redusă ca suprafață, după care s-a renunțat la ea. Lipsit de „obiectul muncii”, m-am despărțit de redacție... Am reluat colaborarea cu Șt. Oprea în seria următoare a *Sintezelor*.

VI

Iași, 12 sept[embrie] 1996

Stimate Domnule Călin,

Am revăzut, săptămîna aceasta, la tv. (*Antena 1*), filmul lui Sergiu Nicolaescu *Ultima noapte de dragoste...*, un film prost, care strică romanul lui Camil Petrescu. M-a scandalizat lipsa de criterii a televiziunii. Domnii (sau domnișoarele) de acolo ar fi putut să opteze pentru filmul – excelent – al lui Mircea Veroiu, dar se vede că *domnul senator* a fost mai convingător decît un artist adevărat.

Îngăduiți-mi, deci, să iau atitudine – cum am făcut-o și în 1980, după premieră. Vă trimit un comentariu asupra celor două filme cu rugămintea de a-l folosi în două

numere de ziar. Am marcat cu I și II cele două părți. Veți avea amabilitatea să le folosiți așa?

Vă voi mai trimite repede și altceva, întrucît la începutul lui octombrie voi pleca din Iași pentru circa două săptămîni.

Cu stimă,
Șt. Oprea

VII

București, 28 sept[embrie] 1982

Stimate domnule Constantin Călin,

Ultimul număr al *Ateneului* mi-a oferit bucuria articolului despre *Marele cîntec* semnat de doamna Tatiana Miheu¹. Nu uit întîlirile noastre în care am discutat despre acest roman și nici mărturia Dumneavoastră de adeviere la proza pe care o scriu. Sînt bucuros că și *Ateneu* s-a pronunțat despre *Marele cîntec* și că doamna Miheu l-a comentat favorabil, într-o manieră de exemplară tinută teoretică, într-un număr de revistă realizat admirabil.

Așa după cum i-am scris și domnului Genoiu², dacă invitația Dumneavoastră mai veche de a vorbi din nou în cadrul serilor *Ateneului* rămîne valabilă, aș putea răspunde în cursul lunii decembrie sau ianuarie (după ce îmi va apărea un nou roman), cu o temă demnă de interes (zic eu). Tema este: *Un filozof român în epoca barocului* – Gabriel Ivlui din *Caransebeș*³. Acest filozof apare de altfel ca personaj în romanul *Marele cîntec*. Dorința mea este însă ca respectiva seară *Ateneu* să-mi fie rezervată în exclusivitate. Tema pe care doresc s-o prezint impune acest lucru. După ce aș realiza prezentarea subiectului meu, seara ar putea continua ca o întîlnire cu întrebări și răspunsuri pe tema Ivlui sau alte teme istorice, literare și... filozofice. Aș dori să revin la Bacău împreună cu soția.

Pînă la dorita revedere vă mulțumesc mult pentru articolul despre *Marele cîntec*. Salutări amicului Cojocarui⁴

Al Dumneavoastră – cordial,
Mihail Diaconescu

1. Tatiana Miheu (n. 1951), profesoară, autoarea mai multor volume de versuri și a unei teze de doctorat despre *Marin Sorescu, dramaturg* (2010). Actualmente, e călugărită, cu numele de monahie Ștefana, la Mînaștirea „Sf. Xenia”, Bănceni, raionul Cernăuți (Ucraina).

2. George Genoiu (1933-2016), dramaturg și critic de teatru, redactor-șef al revistei *Ateneu* (1982-1989).

3. Vezi *Călătoria spre zei*, Ed. „Cartea Românească”, 1982.

4. Constantin Cojocaru (1939-1994), lingvist, lector la Institutul Pedagogic de 3 Ani Bacău.

VIII

[Iași, f.d.]

Stimate

domnule Constantin Călin,

M-am executat, sper, cu destulă promptitudine, trimițîndu-vă articolul solicitat. Titlul pe care îl am dat nu are de ce să sperie (să-i fi spus *Exilul?*). Viața nu-i o sărbătoare continuă. Nici după 1848 n-a fost. Și apoi, e vorba de o „dimensiune” a Călătoriei autohtone – și a revoluției, nu mai puțin. Dacă ceva ar putea stîrni neliniște, poate chiar indispoziție, aceasta ar fi probabil numărul de pagini, „calvarul” meu dintotdeauna. E, totuși, o versiune serios prescurtată a unui capitol dintr-o lucrare mai amplă la care robotesc – *Memorialistica de călătorie - între real și imaginar*¹. Mi s-a părut că, dacă aș mai scoate cîteva porțiuni, s-ar pierde firul și, atîta cit o are, unitatea interioară.

Prin urmare, vă propun, cu deferența cuvenită, un articol la aceste, cam sfidătoare, dimensiuni (eliminarea lui I. Voinescu II nu ar rezolva mare lucru). Îmi dau perfect de bine seama că, așa, șansele lui se reduc pînă la gradul zero al (ne)publicării. Dar ce să fac? Cum nici publicistica ieșeană nu mă răsfată, îmi rămîne șansa consecvenței cu mine însumi.

Aș avea și o rugămintă, care firește că în mod obișnuit nu se înscrie în „protocolul” unei astfel de (eventuale) colaborări. Dacă nu există nici o posibilitate de tipărire în paginile revistei Dvs., la care eu am mai avut o experiență nereușită să nu zic ciudată, să mi se dea și mie, indiferent pe ce cale, un semn. Acum, că am fost „stîrnit” și m-am apucat să decupez eseu alăturat, în forma în care el se prezintă, aș vrea să-l și public². Numai cine a lucrat vreodată la un dicționar³, cu anonimul pe care ți-l asumi acolo, știe ce înseamnă, la unii dintre noi, dorința de a ieși, fie și sporadic, în arene. Cu această mărturisire oarecum îndicsretă, închei, mulțumindu-vă pentru încredere.

Cu deosebită stimă,
Florin Faifer

1. Apărută sub titlul *Semnele lui Hermes*, la Ed. „Minerva”, în 1993.

2. Vezi „Memorialistica de călătorie - între real și imaginar”, în *Ateneu*, 25, nr. 7, iulie 1988, pp. 2-3.

3. A fost colaborator al *Dicționarului literaturii române de la Orticon pînă la 1900* (Ed. Academiei R.S.R., 1979).

Gheorghe IORGA

Subiectul PESSOA: textul vieții, imaginarul alterității

Când citești biografia lui Fernando Pessoa în diverse texte ad-hoc, limitată la evenimentele, de obicei, exterioare (prefete, postfete, tabele cronologice, site-uri consacrate scriitorului, dicționare, enciclopedii, mărturii, articole ocazionale etc.), și o compari cu viața marelui scriitor percepută, prin diferite grile de lectură critică, de ochiul exegetilor (atenți și la sensurile *ascunse* în operă) – în lucrări ce se revendică de la genul biografic consacrat –, și se impun, aproape de la sine, două remarci cu caracter de bun-simț critic. Prima e că biografia lui Pessoa nu se poate citi nici superficial, nici repede. A doua e că biografia lui Pessoa nu e o biografie. Prima remarcă se explică prin imensa cantitate de informații și de amănunte pe care le oferă, paradoxal, viața lui Pessoa; acestea presupun o muncă infernală, dublată de o răbdare asumată în cercetarea critică sau de un ritm al înăntării măsurat cu meticolozitate. Scriitura multiformă ori dialogică și multiformă ce îl caracterizează pe unul dintre cei mai prolici și complecși scriitori ai secolului trecut, dar nu numai, face din cercetător un veritabil detectiv, iar acesta își transformă ritmul descoperirilor într-unul al căutării și descifrării unor enigme.

În cele mai importante exegeze biografice, observi o încetinire a ritmului narării, pătruns de cvasimelancolie, momentele vieții lui Pessoa relaționează coerent și coeziv spre proiectarea unui *întreg* biografic care ignoră principiul *arderii etapelor*, specific lucrărilor de istorie literară, articulând constant raporturile lui Pessoa cu contextul politic al Portugaliei din prima jumătate a secolului al XX-lea, ceea ce îl diferențiază pe portughez de alții mari creatori. Astfel, apelând la câteva exemple, diversele reacții ale lui Pessoa față de căderea monarhiei sau dezamăgirea adusă de noua republică, pozițiile cel puțin provocatoare în legătură cu dictatura, constantele intervenții publice despre situația țării, diversele mișcări literare pe care le-a cunoscut epoca, preocupările pentru psihologia sau sociologia poporului portughez justifică o prezență intelectuală de o luciditate greu de găsit la marii lui contemporani.

Dar ceea ce este extrem de interesant în aceste biografii revelatoare e originea *fenomenului Pessoa* (1888-1935), plecând de la momentele timpurii ale existenței sale la Durban, în Africa de Sud, mai întâi, unde familia emigrează când el are doar opt ani și unde, prematur, înstrăinarea de ceilalți și de lume, precum și tendința de a se exprima în multiple maniere scrise se manifestă simptomatic. Foarte devreme, această faimoasă melancolie la care face aluzie Patrick Kéchichian se arată a fi, într-adevăr, o constantă personală și poetică a autorul portughez, cu excepția poate a câtorva momente de mare angajament și de participare la viața națională, la vârsta adultă. Fără să recurgem la o cheie psihologică ori tematică, așa cum a procedat criticul Jean Starobinski cu Baudelaire, ce, în cazul lui Pessoa, nu ne ajută nici măcar să explicăm imaginarul bogat multiform al operei, considerăm că o configurare inițială a vieții portughezului ne permite să explicăm, cel puțin în parte, opțiunea plurală și heteronimică pentru o asemenea dezvoltare biografică și textuală.

E limpede că poetul, încă de tânăr, în fața diferenței sale, e *altii*, străin aici ca pretutindeni aiurea, ar fi fericit, dar de a nu cunoaște decât existența obișnuită a oamenilor obișnuiți, cunvinte pe care le regăsim în „Cartea neliniștirii”, semnate *Bernardo Soares*, unde Pessoa tocmai exprimă anihilarea subiectului: „A trăi înseamnă a fi altul” (ed. rom. cit., 2009). Manifestă sau... disimulează lucrurile existențiale, ceea ce îl va împinge mai târziu să se simtă învestit cu o misiune

superioară care va provoca, pe de o parte, ruptura de singura femeie pe care ar fi iubit-o, Ophélie de Queiroz, iar, pe de altă parte, îi va oferi un loc de prim-plan în istoria și gloria Portugaliei și a limbii portugheze.

În fond, și acesta e geniul lui Pessoa, la fel ca Baudelaire care, „alegând” să fie nefericit, a ajuns, după Sartre, ceea ce este, poetul portughez a știut și a putut să-și construiască diferența, să-și îmbogățească și, plecând de la dificultatea de a trăi într-o „manieră obișnuită”, să producă o imensă operă multiformă.

Problema cea mai impresionantă pusă de opera lui Fernando Pessoa e, se știe, cea a heteronimiei. Citim, în „Cartea neliniștirii”: „Să crez în interiorul meu un stat cu o politică, cu partide și cu revoluții și toate acestea să fie eu, să fiu Dumnezeu în panteismul real al acestui popor-eu” (ed. rom. cit., 2009). Exegeza biografică sau cea a operei a prezentat heteronimia fie ca nevoie a unei dedublări sau multiplicări a personalității/personalităților poetului, fie prin trimitere la etimologia numelui *Pessoa* („persona”, în latină – „mască a actorului dramatic”), fie ca reflex al unui preaplin de creativitate, manifestare a unui joc, cum propune Octavio Paz, dar al unui joc vital ce face adevărată opera sa. Înselăciune sau boală, Pessoa explică fenomenul în mai multe rânduri, explicându-se, de fapt, pe sine, mai ales în scrisoarea adresată lui Adolfo Casais Monteiro în 1935, anul morții sale: „Fiecărei personalități, mai persistentă decât a reușit autorul acestei cărți să trăiască în interiorul lui, i-a dat un caracter expresiv și a făcut din această personalitate un autor, cu o carte sau cu cărți, cu ideile, emoțiile și arta cu care el, autorul real (sau cel mult aparent, fiindcă noi nu știm ce este realitatea), n-are nimic de a face, chiar dacă a fost, scriindu-le, mediul figurilor pe care le-a creat el însuși”. Pentru Eduardo Lourenço, heteronimia constituie totalitatea fragmentată a lui Pessoa. Nuanțând puțin afirmația, heteronimia constituie figuri complementare, una pentru alta, fiecare dintre aceste poetici fiind marcată de pecetea multiplicării și a contradicției, ansamblul formând vocile alternante ale lui Fernando Pessoa. Într-adevăr, fiecare heteronim duce în opera sa această necesitate contrapunctică, paradoxală și complementară ce caracterizează poetica lui Pessoa, în ciuda faptului că Alberto Caeiro, „Paznicul turmelor”, deși poemul începe cu „Eu niciodată n-am păzit turme./ Dar e ca și cum le-aș fi păzit”, voină să fie „un mielul/ (Sau poate întreaga turmă/ Ca să mă pot împărășia pe întreg tâpșanul/ Și să fiu mai multe lucruri minunate-n același timp)” – ed. rom. cit., 2011 –, rămâne cel mai neașteptat, cel mai inovator.

Afirmațiile lui Fernando Pessoa, după care „autorul uman al acestor cărți nu se cunoaște drept personalitate” și „că această calitate la scriitor e o formă a isteriei sau așa-numitei disocieri a personalității, autorul acestor cărți nici nu o contestă, nici nu o susține. Nu i-ar sluji la nimic, sclav al propriei multiplicată cum este, să fie de acord cu o teorie sau alta despre rezultatele scrise ale acestei multiplicități [...]” ne-ar sugera cel mult să credem că „subiectul” Pessoa, prac-

ticând introspecția, reușește să scape de eul său, așa cum îl definește psihanaliza. Dar, la rândul său, paradoxal – iar paradoxul este figura esențială a poeticii lui –, ca „ființă superioară, în ciuda unei continue suferințe, Pessoa a știut să-și proiecteze opera în posteritate, ocupând toate domeniile de interes general și național. Ambția sa era la înălțimea geniului său, trebuia să construiască bazele pentru venirea celui de-al Cincilea Imperiu” lusitan și acceptând că „poate gloria are un gust de moarte și de inutilitate, iar triumful, un miros de putreziciune” (din scrisoarea adresată mamei, în 1914), acest om atât de bizar a putut deveni un *Supra-Camos* pe care chiar el l-a anunțat.

A doua remarcă, venind în sprijinul a ceea ce scris Octavio Paz în studiul său despre Pessoa („poetii nu au biografie, singura lor operă le e biografia”), pare paradoxală după ce parcurgem, în lucrările biografice, toate momentele vieții poetului portughez, de la primele zile până la maturitatea deplină, când Pessoa se instalează definitiv în Lisabona (și, din nou, în limba portugheză, după ce fusese anglofon), apoi până la moarte. De unde vine oare, atunci, impresia că astfel de cărți nu vorbesc despre viața lui Pessoa? De unde vine impresia că citind, de exemplu, „Dante”, lucrarea lui Jacqueline Risset, care nu dispune totuși decât de câteva mărturii indirecte despre viața lui Dante și de opera acestuia, nu ai certitudinea că poetul florentin a avut o viață, chiar dacă știi că marea lui pasiune, Beatrice, nu e decât o fantasmă din copilărie? Dar impresia că după ce ai citit „Jorge Luis Borges: o biografie literară” (Emir Rodriguez Monegal), „Djuna Barnes” (Andrew Field), „Baudelaire”, esul lui Jean-Paul Sartre sau, cu același titlu, al lui Walter Benjamin, nu ai senzația că ai citi vieți? Sunt biografii inventate, induse, în care biografii (cel mai cunoscut biograf al lui Pessoa mi se pare a fi Robert Bréchon) se implică prin întreaga lor subiectivitate? Sau romantate, romanșești, istorice, psihanalitice, aceste biografii sunt *creații* de autor?

Unii dintre biografi, printre care Robert Bréchon, în „Étrange, étranger, une biographie de Fernando Pessoa”, îl lasă pe Fernando Pessoa să vorbească. Cu o discreție aproape... persoană, vorbesc insuficient sau mai deloc despre aspectele intime ale vieții scriitorului, cum ar fi relația cu femeia. Împărtășesc sarcina de biograf cu însuși Pessoa, iar pentru Pessoa, e limpede, doar opera contează, nu viața anecdotică și banală a omului.

Fiindcă l-am invocat, mai sus, pe Robert Bréchon, mi s-a părut atrăgătoare, în biografia consacrată lui Pessoa, ideea de a-l compara pe poetul portughez cu Baudelaire, amândoi orfani de tată – artist, amândoi atașați aproape cu înverșunare de mama care se recăsătorise cu un bărbat respectabil (comandantul Rosa, respectiv comandantul Aupick, două personaje emblematic, diplomați, oameni cu funcții înalte), amândoi vor avea frați vitregi, amândoi vor fi separați de familie, amândoi sunt cititori excelenți – deși nu-și vor încheia studiile superioare –, amândoi vor face câte o singură călătorie în afara țării și

fiecare va publica o singură carte în timpul vieții; foarte cunoscuți de contemporanii lor, morți amândoi înainte de a împlini 50 de ani (Pessoa, 47; Baudelaire, 46). Or, cum se face că Baudelaire a avut o viață pe care ne-o imaginăm animată, a unui dandy, provocatoare, exhibționistă în vestele sale de catifea bordo, mergând cu pași mărunți sacadați prin mulțimea de pe străzile Parisului? Baudelaire – călător (a făcut, fără îndoială, mai puțini kilometri ca Pessoa), Baudelaire – sărac, Baudelaire – ridiculizat de Sartre în celebrul eseu, Baudelaire – blestemat.

Desigur, Robert Bréchon, în biografia amintită mai sus, îl tratează pe Fernando Pessoa drept *poet blestemat*. Dar nu da niciun indiciu existențial. Oare nu suferea și portughezul de frig, ca Baudelaire, care își câptușea pantofii găurii cu paie și vesta cu ziare când era frig? Atunci de ce nu și Pessoa – călător, Pessoa – singur, Pessoa – alcoolic, Pessoa – provocator, Pessoa – anarhist, Pessoa – inapt pentru viața sexuală, Pessoa – oedipian, ca Baudelaire?

E adevărat că textele pe care le prezintă Bréchon, până la el inedite, ne permit să stabilim mai bine ceva ce s-ar îngrui cu un parcurs poetic cu o „geneologie” precoce a heteronimilor, lecturile, influențele inclusiv ale familiei (spre deosebire de Pessoa, Baudelaire nu a trăit niciodată împreună cu familia). Biograful arată dispoziția poetului portughez pentru reflecție, pentru introspecție – cu totul paralizante la nivelul existenței –, ale căror *efecte* se vor vedea pe tot parcursul vieții. Încă de tânăr, într-adevăr, Pessoa e dotat cu capacitatea de a *se privi trăind*, ceea ce îl împiedică să acționeze. În plus, hrănit de lecturi, dotat cu acuitatea percepției și a observației (observându-se pe sine însuși și pe ceilalți), cu o ciudată capacitate de dedublare care i-a indus ideea de a crea alte *euri*, pare a-și fi suficient sieși și a căuta să aibă cu alții doar relații intelectuale. Ni-l imaginăm neîndemânatic, demn, conștient de o oarecare lipsă de armonie în gesturi și în mișcări, interiorizat, preocupat de ceva ce *se întâmplă* în el ori în textele sale. În orice caz, spre deosebire de Baudelaire, nu îl interesa trupul, pentru care avea oarecare repulsie. Senzațiile sunt primejdioase, le va sublima constant, fără mediere carnală („Cartea neliniștirii” conține pagini ce ne duc cu gândul la Baudelaire, cel din „Mon cœur mis a nu” – 1887, postum – despre oroarea pe care i-o inspiră corpul feminin, despre neputința de a accepta relația sexuală). Aceste documente aduse de Robert Bréchon, revelatoare pentru demersul intelectual și creator al lui Pessoa, arată cum, foarte devreme, Pessoa, multiplicat și paradoxal, degajă din viziunea plurală asupra lui și asupra lumii o scriitură inedită ce ilustrează și o atitudine față de viață.

Toate răspunsurile la întrebările noastre (inclusiv la cele care nu s-au pus încă!) se află în imensa operă a geniului portughez pe care suntem departe de a-l fi descoperit, care crește, se multiplică în continuare, se universalizează, se permanetizează în jurul aceluiași constanțe poetice. Astfel, dacă textul lui Baudelaire e o invitație la o lectură imaginativă, textul lui Pessoa detrugează atenția cititorului (una dintre marile contribuții poetice) asupra conștientului, forme, contradicției, aventurii spirituale. Atât de bine o face că viața intră în derizoriu. Chiar și în biografii...

Începem să credem că Pessoa a recurs la o strategie, intrinsecă vieții și operei, premeditată și urmărită până la moarte: să-i convingă pe biografi și pe comentarii să abandoneze ceea ce ar fi comun, carnal, existențial în persoana lui. Și a reușit: e cu neputință să arăți că „regele ar putea să se dezbrace”. Restul e..., nu-i așa?, literatură.

Într-adevăr, Isus Cristos împarte umanitatea în două etape: vechea civilizație greco-romană pentru Europa, cu gânditorii și interpretii ei în a explica lumea și rostul ei, apoi în alte părți ale planetei (China, India, America Centrală și de Sud) au existat alte civilizații, cu scări diferite de valori. Toate acestea – budismul, confucianismul, jainismul etc. – erau trepte de umanizare a omului impuse de Dumnezeu, până la trimiterea lui Isus în lume. Apariția lui Isus Cristos din mijlocul poporului evreu, popor ales și îndrăgit de Dumnezeu, este semnificativă. Dumnezeu și-a trimis Fiul în lume pentru a o face mai bună, mai iubitoare, mai dreaptă, dar, din păcate, acest Mesia (Intruchipat de Isus Cristos), așteptat și dorit de evrei, nu este recunoscut și acceptat, ci, dimpotrivă, respins, condamnat și executat printr-o moarte degradantă: răstignirea. În decursul veacurilor s-au scris numeroase cărți despre viața lui Cristos. A existat chiar o perioadă nefericită când s-a pus la îndoială viața Sa, în pofida unor menționări – e drept, sumare – de către istoricii Antichității. Deseori m-am gândit la faptul că, dacă evreii L-ar fi recunoscut pe Isus drept Mesia cel așteptat, probabil că umanitatea ar fi avut o singură religie mono-teistă: creștinismul, iar războaiele religioase, Inchiziția și alte interdicții impuse de Biserică n-ar fi existat.

Așadar, avem în fața noastră cartea lui Giovanni Papini (1881-1956) dedicată lui Isus Cristos. Papini este o figură proeminentă a primei jumătăți a secolului al XX-lea, alături de alți cărturari de marcă italieni. În treacăntă de zile, Papini l-a atras pe Mircea Eliade, cartea „Un om sfârșit” fiindu-i recomandată de Haig Acterian: *Are să-ți placă. Seamănă cu tine*. Eliade învăța italiana pentru a-l citi în original, se familiarizează cu literatura italiană, iar prin 1926-1927 publică în „Cuvântul” trei folioane despre Papini, pe care i le trimite, spunându-i că este student la Litere și Filozofie. A urmat răspunsul lui Papini, care-l deplănge că studiază filozofia – *cea mai zadarnică dintre științe* –, invitându-l la Florența, vizită efectuată în 1927. Mai târziu, Eliade va acorda o atenție deosebită creștinismului și lui Isus Cristos, în „Istoria credințelor și ideilor religioase”, II, 1986. Așadar, după un cuvânt al autorului către cititor, Papini surprinde în cartea sa, de-a lungul a 96 de eseuri, întreaga existență a lui Isus, de la nașterea umilă, într-un staul, până la Înălțarea la Cer, încheindu-se cu o Rugăciune pentru Cristos. Se înțelege că o astfel de lucrare nu poate fi prezentată cu de-amănuntul, ci vom selecta câteva evenimente mai importante din existența Mântuitorului. Uimește faptul că Papini nu invocă o bibliografie, trimiteri sau alte surse documentare, dar preci-

Ionel SAVITESCU

zează că scrierea sa se bazează, în special, pe Evangheliile (sinoptice și a lui Ioan), pe unele scrieri apocrife, în sfârșit, pe *vreo zece cărți moderne. Să nu se uite, printre altele, că această carte a fost scrisă aproape în întregime la țară, într-un colț de țară depărtat și sălbatic, cu foarte puține cărți pe masă, fără statui de prieteni și îndreptări de maeștri... Aceasta vrea să fie o carte – răsul e bănuț – de edificare. Nu în înțelesul bigotismului mecanic, ci în înțelesul omenesc și bărbătesc de primenire a sufletelor* (pp. 13-16). Născut într-un staul, în preajma vitelor și a ciobanilor, din oameni de rând în mijlocul celor de rând, avea să fie dezrobitorul celor de rând – al acelor oameni buni la suflet, asupra cărora îngerul chemase pacea (p. 28). Deși secretă, nașterea lui Isus este cunoscută de cei trei magi (Melchior, Gaspar, Balthazar) care-i aduc în dar aur, tămâie și smirnă. Din păcate, la Roma stăpâna Octavian (Fiul Cămarului din Velletri, Octavian, se dovedise fricos în luptă, răzbumător la izbândă, vânzător în prietenie, crunt la pedeapsă – p. 31), iar în ludea, Idumeul Irod cel Mare, a cărui viață a fost plină de nelegiuiri, poruncește să fie uciși toți pruncii din Betleem și rezidește Templul din Ierusalim. Maria își ia pruncul și fuge în Egipt – Egiptul, nisipar al tuturor nelegiuirilor și mărețiilor din cele dintâi răstimpuri; astă țară de basm născută din apă, dogorită de soare, scăldată de-atâta sânge, de semintii felurite, băntuită de-atâtea zeițăi cu chip de fiare; astă țară absurdă și supranaturală avea să fie adăpostul mai dăinate pregătit al fugarului (p. 35). Surghiunul durează puțin, fugarii revin la Nazaret, trec 12 ani și părinții lui Isus, împreună

cartea străină

Viața lui Isus

Orice s-ar face, Cristos rămâne un sfârșit omenească... Era, civilizația, viața noastră și un început, o genună de taine dumnezeiești încep odată cu nașterea lui Cristos.

Giovanni Papini

cu Fiul, fac călătoria anuală la Ierusalim, iar la întoarcere observă lipsa Sa. Întorcându-se la Templu, Maria îl găsește pe Isus în compania unor bătrâni cărturari, pe care-i uimește cu răspunsurile și cunoștințele Sale. Au urmat 18 ani, timp în care viața lui Isus rămâne necunoscută, deși în vremurile moderne s-au emis tot felul de ipoteze. Câteva date despre istoria zbuciumată a evreilor întregesc tabloul epocii premergătoare apariției lui Isus, dar trebuie menționat că anterior celor două invazii babilonice, a doua din 587-586 a. Cr. soldată cu distrugerea Templului și a Ierusalimului, a mai fost invazia asiriană asupra Regatului de Nord (721 a. Cr.), când cele zece triburi sunt duse în robie și dispar din istorie. Moartea lui Isus se va încheia cu a doua distrugere a Templului și a Ierusalimului (70 p. Cr.), de către Titus, fiul lui Vespasian, încăt Papini scrie: *Niciun alt neam n-a fost vreedată mai iubit de Dumnezeuul său și mai crunt pedepsit de el. Fost-a ales a fi cel dintâi, ca să ajungă sclavul celor de pe urmă; a răvnit să aibă o țară mare și temută, ca să se vadă surghiunit și rob în țări străine. Acest neam lipsit de metafizică, de știință, de muzică, de sculptură, de pictură, de arhitectură, a sa proprie, a creat cea mai măreață poezie a timpurilor vechi, strălucind de sublim în psalmii și proroci, neîntrecut de ullaosă în povestea lui Iosif și a lui Ruth, arzând de patima înnoptată în Cântarea Cântărilor* (pp. 49-50). Isus reapele în cetate la 30 de ani ca Fiu al Omului, dar venirea Sa este precedată de a lui Ioan Botezătorul, care, fiind întrebat cine este, neagă că ar fi Ilie, Prorocul, Cristos: *Nu. Sunt glas strigător în pustiu. După mine va să se arate un altul, căruia nu-s în stare să-i dezleg nojtele încălțărilor, nici să-i țin opincile* (p. 61). Isus este botezat de Ioan și urmează proba deșertului: *Cine-a spus vai de cel singur! nu și-a măsurat decât frica sa; singurătatea pentru cel cu suflet bogat e răsplătă, iar nu ispășire. E cheazășia unei fericiri neîndoioase, creație a Dumnezeuului launtrice, împăcare nesilită cu toți cei rămași departe. Numai în singurătate trăim cu cei de seama noastră*

(p. 66) – unde Isus rămâne 40 de zile în post. *Nevoia omului de a-și umple trupul cu mâncare în fiecă zi e cea dintâi dovadă a sclaviei lui față de cele pământești, pe care Isus căuta să le înfrângă* (p. 68) – apoi este ispitit, fără succes, de Satana. Revenit printre oameni, Isus ocolește Ierusalimul, oraș decăzut, și este văzut în Galileea predicând în Sinagogă. Este într-o permanentă drumeție. La Capernaum, printre pescari, Isus își recrutează primii ucenici: frații Simon și Andrei (fiii lui Iona) și alți doi frați: Iacob și Ioan (fiii lui Zevedeu). Ucenicii vor fi în număr de 12. După Solas Bancompagni (v. *Lumea simbolurilor*, „Humanitas”, 2004, pp. 133-135), numărul 12 împreună cu numerele 3 și 7 exercită o influență hotărâtoare asupra întâmplărilor omenesti și cosmice, 12 fiind, totodată, *număr de gratie, al perfecțiunii, al măsurii și al guvernării*. Bancompagni oferă și alte simboluri legate de cifra 12, care se deosebește de 7 pentru că este un număr de acțiune și nu un principiu static. Pe Munte, întrebat cine va avea parte de Împărăția Cerurilor, Isus răspunde prin Noile Fericiri: *Bogații, făloșii, îndestulații cu de toate, sângeeroșii, nedreptii, bătaioșii, cei care răd, cei care nu simt foamea desăvârșirii, cei care năpăstulesc și batjocoresc nu vor putea intra în Împărăția Cerurilor. Nu vor putea intra până ce nu vor fi și ei învinși, primeniți, schimbați în alți oameni*. Isus a răsturnat ierarhiile lumii; acum, urmându-și calea, va răsturna valorile vieții și nicio altă revalorizare nu va fi mai dumnezeiesc-paradoxală cu a sa (pp. 98-99). Așadar, Isus vine cu alte valori, iar vechea Lege a Talionului este răsturnată în favoarea binelui: *Porunca neîmpotrivirii la rău a însemnat pentru neșpus de mulți credincioși scandădalul neingădui și cu nepuțință de primit al Creștinismului* (p. 112). Iar pentru îndeplinirea acestei porunci e nevoie de o înfrânare a sângelui, a nervilor și a tuturor pomirilor sufletului josnic, de care prea puțini dau dovadă (p. 114). Exemplificând cu diferite precepte, din diferite zone ale lumii, Papini observă că lumea veche nu cunoaște iubirea de aproapele nostru, sentiment introdus în lume de Isus: *Gândul lui Isus e unul sin-*

gur, doar acesta: să-i schimbe pe oameni din bestii în sfinți, cu ajutorul iubirii... Pentru a ne apropia de Sfințenie, trebuie să privim spre Dumnezeu. Sfinți să fii, căci sfânt e Dumnezeu. Fiiți desăvârșiți, căci desăvârșit e Dumnezeu (p. 130). Totodată, la rugămintea ucenicilor, Isus i-a învățat Rugăciunea „Tatăl nostru”. Apoi, Isus face trei minuni, înviindu-i din morți pe fiul văduvei din Nain, pe fiica lui Iair și pe prietenul Lazăr (frate cu Marta și Maria); în sfârșit, minunile preschimbarii apei în vin și înmulțirea pâinilor. Isus vorbește ucenicilor prin pilde și parabole: ospățul împărătesc, a tăierii vinului, a fecioarelor, a semănătorului, a fiului risipitor, a datornicilor, a smereniei, a apropielului, a bogatului care petrece ignorându-l pe umilul Lazăr, a proprietarului făcător de planuri etc. (A se vedea și volumul etc. la Ierusalim). „Parabolele lui Isus. Adevărul ca poveste” și Nicolae Breban, „Riscul în cultură”. Alegerea ucenicilor e făcută după criteriul săraciei. Petru, Iacob, Ioan îl însoțesc pe Isus în casa lui Iair și pe Muntele Schimbării la Fată. Toți ucenicii erau pescari, numai Matei era un vameș mărunt și, probabil, mai învățat, dar în orice învățăcel e sământa unui Iuda. Isus avea oroare de bani. De aceea la Templu vrea să-i restabilească mizeria, iar ucenicii sunt avertizați de venirea unor vremuri cumplite, încât *Cea de a doua pogorare a lui Cristos din Cer, Parousia, va fi sfârșitul acestei lumi și începutul lumii adevărate a împărăției veșnice* (p. 276). Acest moment – ziua, ora – îi este cunoscut numai lui Dumnezeu. Sinedriul este de acord cu prinderea lui Isus și osândirea lui la moarte. Numai Nicodim încercase să-L scape. Marele preot Caiafa acceptase prinderea și jertfirea lui Isus. Iuda îl vinde pe Isus pentru 30 de dinari; apoi, dându-și seama de ce a făcut, duce banii înapoi și se spânzură. La *Cina cea de Taină*, Isus le dă o dovadă a dragostei pentru ucenici, spălându-le picioarele, lăsându-i să înțeleagă că cel dintâi este, de fapt, cel de pe urmă. Isus și Iuda mor curând, iar ceilalți se împrăștie. Isus este prins, dus la Caiafa, apoi la Ana, în fine, la Antipa și Pilat. În timpul anchetei, Isus este palmuit și scuipat. Ana și Caiafa, apoi

Cornelius Drăgan

Mușcătura fluturului japonez

„cenușă & vânt/ sunt singur, oamenii pleacă/ unul câte unul/ cea mai grea bătaie –/ inamicul nevăzut/ moartea o cale de scăpare ușoară” (p. 27). Dacă volumul **„Mușcătura fluturului japonez”** (Iași, Ed. „Junimea”, 2016), al poetului vasluian Cornelius Drăgan, ar fi început cu aceste versuri, ne-ar fi determinat probabil să avem o oarecare reticență în ceea ce privește avântul, elanul înspre discursurile aferente, în sensul că ne-ar fi obligat să abordăm un tip de lectură mai atentă, din moment ce folosirea unor astfel de imagini capătă o anumită greutate simbolistică. Cu toate acestea, avem de-a face nu cu o voce care taie și spânzură, nici cu o persoană al cărei mers este afectat de un pesimism categoric, ci cu un om de o rară sensibilitate, care oferă aproape întotdeauna o viziune înclinată.

O cazemată, o casă aparent nevăzută, împărțită în patru camere distincte. Cred că astfel am putea numi cadrul unitar propus, un cadru ca o lume de plastic înăuntrul căreia deseori plouă mărunț, cerul (interior-exterior) pare parșiv, vremea și fiecare emoție lasă cicatrici. O terra nova în care, pe de o parte, pereții construcției par să fie falși, subțiri, ca de sticlă, aceștia fiind clădiți pe expresii forțate, precum: *tâmpale iubirii, șchiop de inimă, plânsete ermetice*; iar de cealaltă parte, pereții din beton armat, durabili, ridicăți pe un lung șir de evenimente din realitatea apropiată, o realitate nu tocmai senină, ancorată frecvent în numeroase rememorări absente, evenimente precum cel cu mama bolnavă, tatăl mort, episodul cu bunica „sprijinită în cimitirul din deal de pe copou” etc. Sau lucruri marcate de neputința de a se adapta la lumea

înconjurătoare: neputințe la care compensează și iubirile neîmplinite, permanentele respingeri, depărtarea nejustificată a persoanelor din jur.

Firește, discursul general (apropiat de maniera optzeciștilor, dar cu contribuții personale sesizabile, după cum remarcă și Ioan Holban), ia și alte traiectorii. Deme de menționat sunt și rapoartele către zona media, înspre dilemele de la tv, talk show-uri, aparate de fotografiat obosite de atâtea cadre sau marile filozofii de dincolo de micile ecrane (unde strecoară și partea cu clasicul taxi driver, ecranizare care îl inspiră). Deducem că ochiul, lentila prin care observă de pe margine regizorul, este și lentila prin care privește actorul, ca om simplu, obișnuit. Aceste referințe nu sunt însă de sine stătătoare; ele sunt strecurate ca niște jocuri de artificii și redirecționează volumul doar în aparență, adevărata substanță a cărții întorcându-l și întorcându-l pe poet în mijlocul uraganului, mai mereu singur, neînțeles de nimeni. Amintim exemplul de la pagina 26: „răceala ploii/ mă sugrumă/ distanțele dintre noi/ cresc/ catargul se-nclină/ în mijlocul furtunii/ o soartă/ ce ține de adevăr”. Adevărul, așadar, este că eul liric rămâne mereu prins în inima furtunii sau poate că devine parte din aceasta, căci orice element, oricât ar părea de nesemnificativ, declanșează totul dinlăuntrul propriului psihic. Altfel spus, o furtună pe care și-o induce involuntar, ca o consecință a unei serii de evenimente ce contaminatează aleatoriu subconștientul. Sigur, mai evadează uneori din propria cazemată, se mai înalță deasupra acesteia, însă același actor-regizor mărturisește că până și zborul are neputințele sale.

Oricum ar fi, atitudinea față de lucrurile pe care le pune în evidență este una complexă, dar în atenția cărora cade doar filozofia lucrurilor mărunte, a cotidianului, a unei vieți firești, lucru care câștigă ușor atenția cititorului obișnuit, dar pierde teren considerabil în fața cititorului de cursă lungă, a celui avizat.

Pe undeva, cartea reprezintă baza unei fundații mai mari, o bază unei intimități singulare, personale, uneori plăcute, alteori mai puțin plăcute, dar care trădează prin însăși facultatea ei de a fi faptul că vocea lui Cornelius Drăgan, vocea de ansamblu a discursului, este inseparabilă de vocea omului de zi cu zi, omul din spatele poetului. Un detaliu necesar, un detaliu din care denotă o identificare până la absolut cu propria creație, în care datele inserate vin înapoi, lovind către sine ca niște bumeranguri, tocmai pentru a aminti marelui *căutător* că el este pentru sine însuși deopotrivă buncăr (de angoase) – închisoare ascunsă, și propriul salvator.

Johan KLEIN

mulțimea au cerut ca Isus să fie osândit la moarte. Conform tradiției de a se elibera un condamnat, este ales tâlharul Barabba (Bar Rabban). Isus este condamnat pentru vina de a se considera *Fiul lui Dumnezeu!* (p. 357). Este biciuit, apoi umilit, palmuit, scuipat, lovit în cap. Urmează gestul spălării pe mâini al lui Pilat și însemnarea *Isus Nazarineanul, Rege al Iudeilor*. Isus urma să fie răstignit între doi tâlhari. Pe drum, se prăbușește sub greutatea Crucii. Centurionul care conduce alaiul îi ordonă lui Simon din Cirene să-l ajute (la catolici, pe Drumul Crucii, Isus se prăbușește în secțiunile a 3-a, a 7-a și a 9-a); fiii acestuia, Alexandru și Rufus, au devenit creștini. Pe drum, Isus spune: *Tată, iartă-i, că nu știu ce fac!* Urmează crucificarea. Unul dintre tâlhari începe să reflecteze la condiția sa de hoț, cum a ajuns în această situație, în timp ce adevărații jefuitori erau ocoliți de lege. Acestuia Isus îi promite că va fi cu el în Rai. Este ultimul om convertit de Isus. După un text apocrif, tâlharul se numea Dismas. Ziua se întuneacă, femeile care stăteau în preajma Crucii aud: *Eli, Eli, Iamna sabactani?* (*Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?*) Se mai auzi glasul lui Isus: *Mi-e sete, S-a sfârșit și Tată, în mâinile tale-mi dau sufletul!* Atunci, *catapeteasma Templului plesni în două, din creștet până-n temelie; iar pământul se cutremură, stâncile plesniră, mormintele se deschiseră, trupurile multor sfinți ce dormeau în somnul morții înviară și ieșind din morminte se arătară multora* (p. 393). După alte informații, pe Cruce, Isus ar mai fi spus: *Femeie, iată Fiul tău!* În ceea ce privește sângele care a curs din rănilor lui Isus, acesta a fost adunat într-un vas numit Graal, pe care Iosif din Arimateea și Nicodim îl duc în Anglia. (A se vedea în acest scop Julius Evola, *Misterul Graalului*, „Humanitas”, 2008.) Claudia Procula (soția lui Pilat, care intervenise în favoarea lui

Isus), legionarul care i-a umezit buzele lui Isus, centurionii Petronius și Longinus sunt primii păgâni trecuți la creștinism. Iosif din Arimateea îi cere lui Pilat trupul lui Isus, care este înmormântat. Duminică dimineață, Maria din Magdala, Maria din Betania, Ioana a lui Cuza și Salomeea au constatat că mormântul lui Isus era gol și lespedeaa alături. De la un băietandru în alb, aflară că Isus înviase. Ucenicii sunt informați de cele petrecute. Simon și Ioan ajung la mormânt. După Paște, Cleopa și încă un ucenic, nenumit, se îndreptară spre Emaus. Pe drum sunt ajunși de un drumeț necunoscut, deși era Isus. Îl recunoscă numai după ce Isus, așezându-se la masă între cei doi, frânge pâinea și se face nevăzut. Apoi, Isus apare în fața celorlalți ucenici, le arată rănilor și îi întreabă dacă au ceva de mâncare, îndemnându-i să plece în lume și să predice Evanghelia. Dintre ucenici, Toma se arăta neîncredător, iar după ce i-a pipăit rănilor, Isus a spus: *Când m-ai văzut ai crezut; ferice de cei ce n-au văzut și au crezut!* În sfârșit, dușmanii lui Isus i-au învinuit pe ucenicii Mântuitorului de mitul Învierii. Dar Epistola lui Pavel către Corinteni din primăvara anului 58 este edificatoare (p. 423). O ultimă întâlnire a lui Isus cu șapte dintre ucenicii Săi se petrece pe malul apei, unde după un pescuit infructuos, Isus îi sfătuiește să arunce năvodul în dreapta lunții, de unde abia au reușit să-l scoată. Revin la Ierusalim. Isus Se înalță de la pământ, *un nor strălucitor* ca în dimineața Schimbării la Față Îl învâluie, îl ascunde. Cartea se încheie cu *Rugăciune către Cristos*. Evident, o recomandăm cu căldură.

* Giovanni Papini, *Viata lui Isus*; ediția a 2-a, revizuită; traducere de Alexandru Marcu, București, Editura „Orizonturi”, 2019, 442 p.

• Mihail Damian – *Cercul infernului* (2005)

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Nu există spirite pe care prejudecățile să nu le curteze. Unele spirite se lasă copleșite de comoditatea prejudecăților, altele încearcă să le sufoce monopolul asupra gândirii lor. Derrida, știm, insistă asupra gândului că orice scriitură trebuie să treacă prin operații de purificare ale prejudecăților, presupozitiilor și credințelor. J. Baudrillard sugerează o strategie anti-prejudecări (Jean Baudrillard, „Paroxizistul indiferent. Convorbiri cu Philippe Petit”, Cluj-Napoca, Editura „Idea Design&Print”, 2001, p. 40): strategia violenței teoretice (care include și violența interpretativă). Aceasta ar avea multe dintre virtuțile violenței poetice nietszscheene. J. Baudrillard spune că faptele și evidențele trebuie violentate, pentru a demasca prejudecățile, iluziile minții, precum și pe cele ale limbajului nostru pe care acestea l-au corupt. Rorty („Pragmatism și filosofie post-nietscheană. Eseuri filosofice 2”, București, Editura „Univers”, 2000, p. 10) ne trimite către același reper, atunci când ne aruncă în dezbateri postmodernismul, argumentând că postmodernii ar trebui numiți simpli filosofi post-nietscheeni, întrucât nimeni nu poate evada de sub vraja lui Nietzsche. Reacția postmodernilor autentici ar trebui să aibă virtuțile criticii și problematizării, dar și pe cele ale descoperirii și ridiculizării prejudecăților.

Captiv al prejudecăților, deși poate fi locuit de scânteia revoltei metafizice, un spirit are nevoie de un prim impuls pentru ca această scânteie să devină valvătaia care-l va clinti din „somnia dogmatic”. Acest impuls poate fi, credem, provocarea unei/ unor conștiințe, un eveniment semnificativ al epocii sau pur și simplu o intuiție care-și are punctul de plecare într-o întâmplare. Se spune că Newton a fundamentat legea gravitației în urma unei întâmplări: un măr ar fi căzut din pomul sub care se odihnea, lovindu-l, și calea către știință a fost deschisă. O întâmplare istorică... Dar nu lipsesc vocile care spun că această întâmplare este o invenție a nepoatei savantului, Catherine Conduitt, istorioara ei fiind preluată de Voltaire într-un eseu de-al său. Stephen Hawking, în „Scurta istorie a timpului” (București, Editura „Humanitas”, 2001, p. 17), nuanțează: „Povestea că Newton a fost inspirat de un măr care l-a lovit în cap este aproape sigur apocrifă. Tot ceea ce Newton însuși a spus vreodată a fost că ideea gravitației i-a venit atunci când se afla «într-o stare contemplativă» și «a fost ocazionată de căderea unui măr». Legea lui Arhimede își are punctul de plecare tot într-o întâmplare. Și Alexander Fleming a descoperit

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (10)

rit penicilină din întâmplare, izbit de universul provocator oferit de niște resturi de mâncare asediate de mușegai. A devenit istorică mărturisirea sa: „Când m-am trezit în dimineața zilei de 28 septembrie 1928, cu siguranță nu-mi propusesem să revoluționez întreaga medicină prin descoperirea primului antibiotic din lume. Dar cred că asta este exact ceea ce am făcut”. Războiul Civil american și o carte precum cea a Harrietei Beecher Stowe, „Coliba unchiului Tom”, au fost evenimente care au destrămat prejudecățile americanilor despre sclavie. Pentru Kant, dacă privim către mărturisirile sale, Galileo Galilei, Newton, Rousseau și David Hume sunt cei care i-au provocat o veritabilă revoluție în reflecție. A ambiționat, pornind de la Galileo Galilei și Newton, o sinteză în care era exprimată credința că experiența și judecata permit deopotrivă cunoașterea. Intuiția fără concept e oarbă, iar conceptul fără intuiție este vid, va spune el. A formulat și importanta distincție, plecând de la Newton, dintre fizica pură și fizica propriu-zisă, newtoniană, precizând că prima constituie componenta filosofică a științei exacte a naturii. „Mărturisesc de bună voie: amintirea lui Hume a fost cea care m-a trezit mai întâi, cu mulți ani în urmă, din somnul dogmatic și a dat cercetărilor mele în câmpul filosofiei speculative o cu totul altă direcție” (Immanuel Kant, „Prolegomene...”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 47). Deși Hume l-a trezit din somnul dogmatic, eliberându-l de unele prejudecăți, Kant ne spune că este departe de el gândul de a-i „împărtăși concluziile sale, care erau pur și simplu urmarea faptului că el nu și-a reprezentat problema în toată amploarea, ci a avut în vedere doar o parte a ei, care nu putea fi soluționată fără a ține seama de întreg” (*ibidem*). Recunoscător, el crede că, printr-o stăruitoare meditație, va putea duce mai departe decât Hume „spiritul pătrunzător căruia îi datorăm prima scânteie a acestei lumini” (*ibidem*). Totuși, spiritul care l-a eliberat de prejudecări nu era el însuși evadat... total din infernul prejudecăților, întrucât, spune Kant, din discursul revoluționar al lui Hume nu a putut folosi decât „îndrumarea” oferită de *indoiala* acestuia. Lui Hume îi reproșează faptul că nu a bănuțit posibilitatea întemeierii unei

științe pe care o propune el, „ci s-a mulțumit, spre a-și pune corabia la adăpost, s-o tragă la țârmul scepticismului, unde era menită să zacă și să putrezească” (*ibidem*, p. 53), dacă n-ar fi apărut... Kant în orizontul cugetării, el care spune, fără echivoc: „Încercarea mea țintește, dimpotrivă, să-i ofere corabiei un cârmaci care, având la mână un compas și o hartă completă, a mărilor, să o poată conduce cu bine oriunde ar dori, folosind principiile seduse ale artei navigației deosebite din cunoașterea globului pământesc” (*ibidem*). Această „comparație nautică” (Mircea Flonta) exprimă opoziția lui Kant față de dogmatismul și scepticismul filosofic, sugerând faptul că scepticul, convins de ofsaidul în care se află metafizicianul dogmatic, va eșua, în cele din urmă, prin recursul la strategia renunțării la orice cunoaștere metafizică. Numai că, iată, raportându-l la fizica lui Einstein, Karl Popper dezvăluie și prejudecăți kantiene: „Kant credea că ar exista o «știință pură a naturii» care ar fi în același timp sintetică și a priori valabilă și, prin urmare, sigură. El credea de asemenea, ceea ce pentru epoca sa era inevitabil, că fizica lui Newton ar fi adevărată [...]. Noi am învățat de la Einstein că fizica lui Newton este, în anumite condiții, falsă; și aceasta înseamnă o schimbare totală a situației problemelor față de cea pe care a găsit-o Kant. Astfel noi putem rezolva astăzi problema lui Kant recunoscând caracterul fundamental ipotetic al teoriilor științelor naturii (și cu atât mai mult al metafizicii)” („Logica cercetării”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 67). Este remarcabilă observația lui Popper și din perspectiva evidențierii valorii adăugate pe

care cunoașterea ne-a oferit-o prin primumerile sale revoluționare, care au pornit mereu de la evaluarea critică a dogmelor și a prejudecăților: „Înclin să spun chiar mai mult: de la Platon la Descartes, Leibniz, Kant, Duheim și Poincaré; și de la Bacon, Hobbes și Locke, la Hume, Mill și Russell, teoria cunoașterii a fost însuflețită de speranța nu numai de a face să știm mai mult despre cunoaștere, ci și de a contribui la înaintarea cunoașterii – a cunoașterii științifice” (*ibidem*, p. 64). Important este ca orice discurs care vizează atitudinile antidogmatice și pe cele care încearcă să arate chipul prejudecăților să nu devină o nouă prejudecată, să nu contribuie la instituirea de noi dogme. Poate că astfel ar trebui percepută și evaluarea „Criticii rațiunii pure” de către Stephen Hawking: „Întrebările dacă universul avea un început în timp și dacă este limitat în spațiu au fost apoi extensiv examinate de filosoful Immanuel Kant în lucrarea sa monumentală (și foarte obscură) «Critica rațiunii pure», publicată în 1781” („Scurta istorie a timpului. De la Bing Bang la găurile negre”, ediția a II-a, București, Editura „Humanitas”, p. 21). *Monumentală și obscură*, în același timp. Din sensurile către care dicționarele trimit, de regulă, pentru *obscur* – „Care nu este străbătut de lumină, lipsit de lumină; întunecos”, „Nedestulșit, nelămurit, neclar, greu de priceput, neînțeles”, „Necunoscut sau puțin cunoscut; de mică importanță; fără merite sau calități deosebite, mediocru” – îmi place să cred că adevărul locuiește, pentru afirmația lui Hawking, doar în acel „greu de priceput” (pentru mulți). Cred că din acest motiv Hawking a ținut să trimită accente mai ales pe dimensiunile valorii adăugate pe

numit aceste întrebări antinomii (adică, contradicții) ale rațiunii pure, deoarece el simte că existau argumente egale pentru a crede teza, că universul are un început, și antiteza, că el a existat dintotdeauna. Argumentul său în favoarea tezei era că, dacă universul nu a avut un început, ar fi existat o perioadă infinită înaintea oricărui eveniment, ceea ce el considera că era absurd. Argumentul pentru antiteza era că dacă universul avea un început, ar fi existat o perioadă infinită înainte de acesta, astfel încât de ce ar începe universul la un anumit moment? De fapt, cazurile sale pentru teză și antiteza reprezintă în realitate același argument. Ambele se bazează pe ipoteza sa, neexplorată, că timpul există dintotdeauna, indiferent dacă universul a existat sau nu dintotdeauna. Așa cum vom vedea, conceptul de timp nu are sens înainte de începutul universului. Acest lucru a fost arătat prima oară de Sf. Augustin. Când a fost întrebat: *Ce a făcut Dumnezeu înainte de a crea universul?*, Augustin nu a replicat: El pregătea iadul pentru oamenii care pun astfel de întrebări. În schimb, el a spus că timpul era o proprietate a universului pe care l-a creat Dumnezeu și că timpul nu a existat înainte de începutul universului” (*ibidem*).

Insistăm asupra discursului, hawkingian, întrucât ni se pare că este foarte important atunci când abordăm problema prejudecăților. Chiar și atunci când spunea că „Philosophiae Naturalis Principia Mathematica” este probabil cea mai importantă lucrare care a fost publicată vreodată în științele fizice”, el nu-i ridica lui Newton un monument cu statut de adevăr absolut. Acel *probabil* lăsa istoriei cunoașterii științifice loc de reevaluare. Hawking ne trimite (*ibidem*, p. 14) către un... probabil discurs al lui Bertrand Russell, care, într-o conferință publică, ar fi argumentat că pământul se învârtă în jurul soarelui, care, la rândul lui, se învârtă în jurul centrului unei colecții vaste de stele, numită galaxia noastră. O bătrânică aflată în sală ar fi replicat: „Ceea ce ne-ați spus sunt prostii. În realitate, lumea este un disc așezat pe spatele unei broaște țestoase gigantice”. Zăbind superior, Russell a întrebat-o: „Și pe ce stă broasca țestoasă?” „Ești foarte deștept, tinere, foarte deștept. Dar sunt broaște țestoase până jos.” Hawking se întreabă de ce găsim, cei mai mulți dintre noi, ridicolă imaginea unui univers ca un turn infinit de broaște. El sugerează că am putea oferi șanse și unei asemenea ipoteze, de vreme ce, probabil, într-o zi, alte răspunsuri la întrebarea „Ce este universul?” vor părea tot atât de evidente ca și mișcarea pământului în jurul soarelui sau poate că tot atât de ridicole precum un turn de broaște țestoase.

Valeriu Vanaga – *Dialog* (2010)

Nicoleta POPA BLANARIU

Despre omul interior: nici (post)structuralism, nici distant reading

Apărut de curând la Editura „Tracus Arte”, volumul Marianeii Boca, *Povești despre omul interior*, merită toată atenția. Autoarea, absolventă de Filologie la Universitatea București, este profesor de literatură și studii comparate la Facultatea de Litere a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Titluri apărute anterior, sub aceeași semnătură, sunt o bună carte de vizită pentru noul volum: *Modernismul între literatură și filosofie* (2002), *Mentalități europene* (2006), *Literatura română în secolul XX. Mașina modernismului și istoriile identității* (2007).

Preocupată de omul interior, aceasta este o carte curajoasă, străină de oportunistul metodologic și de prejudecata aderării la ultima modă intelectuală. Titlul duce cu gândul la Blaise Pascal și Cornelius Jansenius. Din cel de-al doilea, primul citește, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, *Réformation de l'homme intérieur*. De fapt, ideea coboară mult în timp, până la Augustin, Antonie cel Mare, Socrate trecut prin Platon, epistolele pauline și izvoarele înțelepciunii evanghelice. Ideea omului interior nu rămâne însă captivă într-un timp revolut. Literatura, în felul ei, o validează în repetate rânduri. E tocmai ceea ce lasă de înțeles Mariana Boca, servindu-se de niște povestiri exemplare: „Nu avem nevoie de literatură ca să trăim și să ajungem la sensul și esența lucrurilor. [...] Avem nevoie însă de povești. Iar literatura este unul dintre teritoriile poveștii”.

Cartea Marianeii Boca se dovedește actuală și necesară. Întâi de toate, prin situarea ei față de niște metode de analiză care, de la structuralism încoace, eviscerează literatura de mecanismele ei discursive și scot în evidență mai mult niște instrumente analitice decât opera de care încearcă ele să dea seama. Mariana Boca evită o îngreunare metodologică prin care esafodajul teoretic al comentariului să treacă în plan secund freazăntul unei conștiințe care hrănește literatura. Pariul ei este de a concilia justetea analizei cu plăcerea lecturii, a instalării în universul moral și afectiv al poveștii pilduitoare. Scalpelul teoreticianului se ferește să lezeze însă obiectul de analiză, să-l sculpeze asiduu, până ce respirația unei conștiințe se stinge în corpurul textului, iar literatura se predă cu arme și bagaje analizei formale. Doar cu spirit de geometrie, fără finețe și empatie, „cercetarea literară poate ucide nu literatura, ci emoția cathartică pe care o așteaptă cititorul, ca recompensă”. Or, Mariana Boca vrea să păstreze viaa poveștii, emoția lecturii care despăgubește de neajunsul de toată ziua, așezându-l sub o boltă de sens.

(Post)structuralismul a izgonit autorul din text ori l-a marginalizat, lipsind opera de bogăția ecorurilor subiective care vin spre ea dinspre cel care scrie și cel care citește deopotrivă. În plină epocă a distant reading și a moștenirii (post)structuraliste, pentru Mariana Boca, „a citi o carte este egal cu provocarea unei legături între conștiințe”. Ea vede literatura ca pe o epifanie a omului interior. Acesta își face cathartic apariția în punctul de întâlnire al conștiinței autoarei „cu toate celelalte conștiințe care și-au dezvăluit memoria, convingerile, neputințele și visele în textele citite”. Mai mult, „mediatorul întâlnirii dintre mintea cititorului și lumea evocată în cartea de literatură este chiar conștiința, pe cât de tăcută, pe atât de elocventă, existentă în textul literar”.

Lectura înseamnă mărturisit pentru Mariana Boca o căutare a sensului, a celui etic mai ales. Numai cu pretul unei mari frustrări poate rămâne cititorul la un inventar de „funcții” și „roluri” ale elementelor de expresie. Textul se face deopotrivă purtătorul a ceva de alt ordin, ceva ce zace printre rânduri și așteaptă să fie descoperit. E ceva ce reșetează imprezvizibil întâlnirea dintre premeditarea autorului și inițiativa de semnificare a cititorului.

Obligații școlare sau profesionale îl pot pune pe cititor pe urma celor șase funcții ale lui Jakobson, a actanților lui Greimas, a analepsei, prolepsei sau altor figuri retorice. Ele nu sunt însă decât niște „mijloace de acces”, nici pe departe un scop în sine, așa cum remarca, pe bună dreptate, Tzvetan Todorov¹, deplângând „literatura redusă la absurd” prin exces de formalizare analitică. De când literatura, cititorul caută în ea „un sens care să-i permită să înțeleagă mai bine omul și lumea”, de fapt „pe el însuși”². În povestea căutării Graalului, mai mult decât „rolul cutărui personaj, al cutărui episod, al cutărui detaliu”, stărneste interes „semnificația însăși a acestei căutări”³.

Dintr-o asemenea perspectivă, merită reconsiderat învățământul literar, felul în care se citește și se explică operele în școală. Este sugestia savantu-

lui franco-bulgar, dar și a Marianeii Boca. Ea face din aceasta coloana vertebrală a cărții pe care o semnează. De aceea nu ratează o întrebare esențială: „Literatura poate genera viață?” Netrecută cu vederea, o asemenea întrebare ar putea ameliora multe dintre cele ce țin de veștejirea interesului pentru lectură în școală și în afara ei, mai ales pentru poveștile „vechi”, cu patină de lume apusă. Precum biddivul voinicului după o tipisic cu jăritic, textele acestea și-ar recăpăta forța și strălucirea dacă am fi din nou în stare să le dezghiocăm miezul de istorie exemplară, fără vârstă.

„Între povești și viața adevărată” există „culoare de trecere”, „dar și blocaje”. Un lucru totuși e sigur și, în opinia Marianeii Boca, el face asemenea lumea aievea și pe cea închipuită: „dilemele etice reprezintă miezul dur al existențelor fictive”, după cum „poziția morală” se dovedește a fi o „piatră de încercare a existențelor reale”. „Orice poveste bine spusă ne poate călăuzi, prin răspunsurile pe care i le dăm, spre ultimele frontiere ale teritorializării binelui și răului din mintea noastră ascunsă, aceea foarte greu accesibilă altfel pentru noi înșine”. Autoarea nu se ancorează însă cu obstinație într-o grilă de interpretare, fie ea și una etică, preferând s-o rafineze cu prudentă și simț al nuanței. „Dacă trecem (doar) brutal lumea textului printr-o sită etică, ca să alegem bobul de neghină – binele de rău”, ne previne ea, atunci riscăm să „ucidem viața imaterială a acestei lumi”. Or, aceasta înseamnă deopotrivă latura estetică a literaturii și bogăția ireductibilă a omului interior, pe care o captează ea.

Autoarea polemizează uneori cu ea însăși, într-un solocliviu al receptării care aduce laolaltă, ba chiar față în față, vârste diferite ale lecturii, ale identificării fascinate sau, dimpotrivă, ale distanțării dintr-un avansat etic, de protagoniștii unor povestiri clasice. Iată, de pildă, amintindu-și de calul troian și isprăvile lui Ulise, autoarea se întreabă, trecând panașul eroului printr-o „sită etică”: „Câtă măreție este într-o victorie obținută prin sfidarea zeilor și înșelarea oamenilor? Câtă măreție este în moarte, în pustiire, în distrugere?” Neîn-doișos, „Odysseus polytropos generează o energie histrionică, seducătoare, dar opusă adevărului”. În fapt, însăși tradiția Antichității eline îi dă dreptate autoarei. Dacă nu mă înșală memoria, Filocet al lui Sofocle sau Hecuba lui Euripide surprind tocmai latura de Trickster, ba chiar violentă, perfidă și întunecată a „abrasului” „snovos”, cum îl încon-deiază George Murmu pe Ulise în tălmăcirea sa. Și totuși, autoarea se recunoaște învin-să de aura pe care, alunecându-i printre degete, „abrasul” a căpătat-o în conștiința ei odată cu primele lecturi: Ulise este fatalmente „unic, mă contrazice memoria aprigă a convingerilor de nezdrcinat”.

Examinând fațete ale „conștiinței textuale”, această carte vine în descendența unei tradiții hermeneutice constituite în jurul ideii de survenire a textului ficțional, așa cum o dezvoltă mai ales Wolfgang Iser. Mai degrabă însă decât o estetică în felul școlii de la Konstanz, Mariana Boca practică o etică a receptării, pentru care ne oferă un argument și exemple din Homer, Sofocle, Platon, Antonie cel Mare, Augustin, Dante, Shakespeare, Cervantes, Dostoievski.

Îndatorată simțitor hermeneuticii lui Hans-Georg Gadamer, dar și altor gânditori care o precedă, estetica receptării așeza într-un nou cadru teoretic, prin Hans Robert Jauss și Wolfgang Iser, aproape o evidență: necesara înțelegere a opereii literare ca fenomen intersubiectiv, desfășurat între „orizontul de așteptare” al opereii și „orizontul de experiență” al cititorului. La rândul ei, Mariana Boca propune o etică a receptării întemeiată pe conectarea a două „conștiințe”:

autorul și cititorul, copărtași la viața opereii, la spiritul ei viu, dincolo de litera sa. Pentru că, nu-i așa, „puterea cărților [...] stă în mintea cititorului”, după cum ne încredințează Mariana Boca, iar coerența textului devine efectivă doar prin imaginația cititorului care umple „golurile” inevitabile ale opereii, pe care le detecta Iser⁴. Tocmai „actele de imaginare” ale cititorului preschimbă – „traduc”, preferă Iser – niște „structuri de text” într-un „pachet de experiență” ale aceluiași cititor.

Impresia mea este că modelul de lectură propus de Mariana Boca rezonază, așadar, cu postulatele „survenirii” ficționale, cu ideea unei maieutici textuale săvârșite de orice cititor care „participă” la text prin umplerea „golurilor” acestuia și, astfel, prin întregirea subiectivă a sensului său. Completarea lacunelor dă „consistență” textului, iar cititorul implicat în așa ceva „produce” el însuși consistență, este „prins” în ceea ce el „aduce la lumină”, cum bine spunea Iser.

De pe meterezele eticului, dar cu o largă deschidere către orizontul estetic, Mariana Boca își asumă un punct de vedere pe care îl apără convingător, fără a se înfeuda unor metodologii apricice sau vre-un *isme* la modă. Analitică și loială unor principii de la început anunțate, Mariana Boca nu sovăie să polemizeze cu autorități în domeniu, de la (post)structuraliști, la Harold Bloom. Cu ultimul, de pildă, e în dezacord în privința monopolizării centrului canonului de către Shakespeare, până la a deriva din viziunea dramatică a acestuia, așa cum procedează profesorul de la Yale, nu numai literatura, ci chiar întreaga mentalitate occidentală. Pe scurt, o carte curajoasă prin asumarea fără dubii a unei anumite opțiuni de lectură cu care, de altfel, cititorul se poate descoperi afin.

Mariana Boca este o cititoare de cursă lungă, în memoria căreia s-a așezat ecoul operelor, la vârste diferite ale lecturii. Ea dă credit poveștii pilduitoare, în al cărei univers moral, afectiv și estetic călătorește, urmărind nodurile cu relevanță etică ale istorisirii.

1. Tzvetan Todorov, *Literatura în pericol*, traducere din limba franceză și postfață de Luigi Bambulea, București, Editura „Art”, 2011, p. 22.
2. *Ibidem*, p. 25.
3. *Ibidem*, p. 21.
4. Wolfgang Iser, *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, traducere și prefață de Romanița Constantinescu, Pitești, Paralela 45, 2006.

Iuri Kazakov (RUSIA)

Despre bărbăția scriitorului

Mă găseam în camera noastră de la etaj a unui hotel ademenitor din Arhanghelsk (în aripa lui veche). Un hotel murdar, jerpelit și plin de cicatrici, însă umblat și plin de fel de fel de marinari și de expediții. Printre rucsacuri desfăcute, lucruri azvârlite peste tot, printre cizme, pachete de țigări, brice, puști, cartușe și toate celelalte. Stăteam sprijinit de fereastră, după o discuție apăsătoare și inutilă despre literatură. Era deja târziu și nu mai știam a căta oară smerita noapte albă venise și se revărsase în mine ca o otrăvă, chemându-mă tot mai departe. Și deși eram întors pe dos, îmi făcea bine gândul că în ziua următoare ne vom afla pe o goeletă de vânătoare de animale polare. Ca să mergem spre Novaia Zemlia și apoi mai departe, spre undeva prin Marea Karsk...

Pe stradă fășăiau mașini tot mai rare și zăngăneau tot mai rar tramvaie, iar la parter se zbcuima și urla restaurantul, în care scotea sunete stridente o mică orchestră improvizată. La intrare, neînlocuibil și eternul unchi Vasia, ca un cerber, nu lăsa să intre pe nimeni dintre șmecherășii amatori de viață ușoară. În restaurant petrecea la ora aceea și fericitul meu amic cu niște artiști români de circ. Vorbea cu ei în spaniolă și eschimosă, iar eu eram singur și-mi aminteam cum tocmai ne certaserăm acolo despre literatură cu un cunosător din partea locului. Acum stăteam și cugetam la bărbăția scriitorului.

Un scriitor trebuie să dea dovadă de bărbăție, mă gândeam eu, deoarece viața lui este peste măsură de grea. Când el este de unul singur, cu foaia imaculată de hârtie în față, totul îi este categoric potrivit. Împotriva lui sunt milioanele de cărți scrise mai înainte. Este pur și simplu înfiorător să te gândești la ele! Te strivesc gândurile – ce rost are să mai scrii atunci când despre toate a fost deja scris? Împotriva lui sunt durerile de cap și nesiguranța de sine din diferite zile și nopți, și oamenii diferiți, care îi telefonează ori vin să-l vadă în această clipă. Împotriva lui sunt fel de fel de griji, necazuri și treburi, care par importante, cu toate că pentru el nu există la acea oră treabă mai importantă decât cea pe care urmează să o facă. Împotriva lui este soarele care îl ademenește să iasă din casă ca să-l ducă n-are importantă unde, ci doar ca să vadă ceva și să încerce nu se știe ce satisfacție. Și ploaia îi este împotriva, atunci când ea îi apasă sufletul posomorât și nu-i vine să lucreze.

Peste tot în jurul lui, întreaga lume trăiește, freamătă și se rotește, umblă încoace sau incolto. Iar el, scriitorul, chiar de la naștere a fost înhățat și a fost făcut prizonier de această lume și este nevoit să trăiască laolaltă cu toți atunci când chiar în această clipă el are nevoie să fie de unul singur. Pentru că exact în această clipă pe lângă el nu trebuie să fie nimeni: nici iubita, nici mama, nici copiii, ci trebuie să fie cu el doar eroii lui, doar cuvântul lui, doar patima căreia i s-a dedicat.

Când un scriitor se așază în fața foi albe de hârtie, împotriva lui se ridică deodată atât de mulți și de multe, neîn-

Iuri Pavlovici Kazakov (1927-1982) a absolvit Institutul de Literatură „Maxim Gorki” în 1958, dar până atunci a urmat și serioase studii muzicale. A început să tipărească din 1952. Scrierile lui nu se impun prin dimensiune, dar sunt captivante, zemoase, lirice, iar descrierile de natură sunt adesea inegalabile, cum afirmă unii critici. Tot critica îl compară cu Cehov. Iată câteva titluri: „Pe drum”, „Viață ușoară”, „Mirosul pâinii”, „Cei doi în decembrie”, „Tipete îndelungate” (Jurnal de Nord). Din acest jurnal face parte și „Despre bărbăția scriitorului”, un manifest, o spovedanie, un adevărat țipăt de neputință, dar și de speranță și victorie.

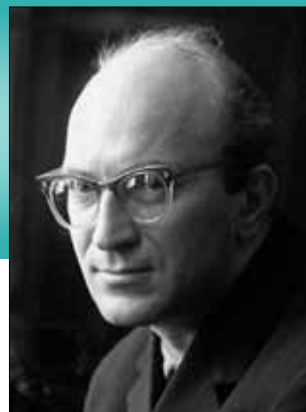
În românește și prezentare de Tiberiu IONESCU

durat de mulți și de multe, și toți și toate îl cheamă și îi amintesc că există, însă el trebuie să trăiască într-o altă viață, pe care el însuși a născocit-o. În această altă viață sunt niște oameni pe care nimeni și niciodată nu i-a văzut, dar ei sunt vii și el trebuie să se gândească la ei ca la cei mai apropiați oameni. Și el stă, se uită undeva spre fereastră sau spre perete și nu vede nimic și pe nimeni; vede doar șirul nesfârșit de zile și de nopți, de pagini care au fost și care vor urma, își vede eșecurile și retragerile trecute și viitoare. Și îl cuprind tristețea și amarul. Iar de ajutor, nimeni nu îl poate ajuta, întrucât el este singur. Aici și stă ascunsă întreaga nenorocire, căci nimeni și niciodată nu-l va ajuta, nu va pune mâna pe condei sau pe mașina de scris, nu va scrie în locul lui, nu-i va arăta cum trebuie să scrie. El trebuie să o facă singur. Și dacă el însuși nu e în stare înseamnă că totul este pierdut, că el nu este scriitor. Pe nimeni nu-l va interesa dacă scriitorul este bolnav ori sănătos, dacă păsește ori nu pe drumul adevărat și dacă el, scriitorul, are ori nu răbdare. Scriitorul are nevoie de bărbăția cea mai veritabilă. Și dacă el scrie prost, nu-l vor salva nici titlurile, nici decorațiile, nici succesele trecute. Titlurile îl vor ajuta uneori să-și publice o scriere proastă, prietenii se vor grăbi să-l laude, va mai primi și bani pentru ea. Însă oricum el nu este scriitor... El trebuie să se țină tare, trebuie să dovedească bărbăție, ca să înceapă totul de la capăt. Trebuie să dispună de bărbăție ca să

rabde și să aștepte dacă talentul l-a părăsit pe neașteptate și el simte repulsie față de simplul gând de a se așeza la masa de scris. Talentul pleacă uneori pentru timp îndelungat, însă el se reîntoarce dacă scriitorul dovedește bărbăție. Un scriitor veritabil lucrează câte zece ore pe zi. Adesea el se blochează și atunci trece o zi și încă o zi, și încă multe alte zile. El nu trebuie să abandoneze, dar nici nu poate să scrie mai departe și atunci cu disperare, aproape în lacrimi, simte cum se scurg zilele, care îi sunt atât de puține și care se scurg în pustiu.

Dar într-un sfârșit scriitorul pune punct și atunci el este gol, este într-atât de gol, încât i se pare că nu va mai scrie cândva fie și un singur cuvânt. Fie ce-o fi, poate el să-și spună, dar eu mi-am făcut treaba, iată că în fața mea pe masă se înalță un teanc de hârtie scrisă. Și așa ceva înainte de mine n-a mai scris nimeni. Or fi scris înainte de mine Tolstoi și Cehov, dar pe acesta l-am scris eu. Și e un alt lucru. Și chiar de-o fi scris mai prost, totuși mi-a ieșit și mie ceva și încă nu se știe deloc dacă e mai prost ori mai bine. Să încerce și altcineva să scrie așa cum am scris eu!

Când treaba e încheiată, un scriitor poate să gândească și în felul acesta. El a pus punct și asta înseamnă că s-a învins pe sine însuși. Și urmează o scurtă zi de bucurie! O zi scurtă. Cu atât mai mult cu cât el trebuie să înceapă neîntârziat o altă scriere, însă acum are nevoie de bucurie, care e atât de scurtă!

Și asta pentru că el vede brusc cum a trecut primăvara, cum peste el s-a scurs o imensă cantitate de timp din clipa în care, la început de aprilie, a început să bată un vânt cald, și zăpada a început să se destrame. S-au scurs și sloiurile de gheață, pârăiele și-au ieșit din maluri bolborosind, s-au întors pasările călătoare, pământul s-a acoperit de verdeață, spicele s-au umflat și au început să se îngâlbenească. S-a scurs o veșnicie, iar el a pierdut-o, n-a văzut nimic din toate astea. Atâtea s-au mai întâmplat în lume în timpul acesta, atâtea întâmplări cu toți oamenii, însă el a muncit și a muncit, a pus mereu înainte noi și noi file de hârtie albă și din lume n-a văzut decât ceea ce i-au dat voie să vadă eroii pe care i-a zămislit. Timpul acesta nu i-l va da nimeni înapoi, el este pierdut pentru totdeauna.

Apoi scriitorul își trimite scrierea la o revistă. Să ne închipuim cea mai fericită variantă, să admitem că scrierea îi este acceptată pe loc, cu bucurie. I se telefonează ori i se trimite o telegramă. Este fericit, și cei de la redacție sunt încântați că scrierea n-a ajuns la o altă revistă. Se duce și scriitorul la redacție, intră acolo cu dezinvoltură, ca la el acasă. Toți sunt bucuroși să-l vadă, este și el de bucuroși, toți sunt niște oameni atât de simpatici! „Dragă – i se spune –, îi dăm drumul! Îi dăm drumul! O băgăm în numărul 12!” Însă numărul 12 înseamnă decembrie. Iarnă. Iar acum este vară...

Și toți se uită la scriitor cu înșuflețire, zâmbesc, îi strâng mâna, îl bat pe umăr. Toți sunt incredințați că scriitorul are înaintea lui cinci sute de ani de viață. Și că pentru el să aștepte o jumătate de an e ca și cum ar avea de așteptat șase zile. Pentru scriitor începe un timp ciudat și apăsător. El grăbește timpul. De-ar trece cât mai repede vara, de-ar trece cât mai repede vara! Și toamna, s-o ia dracu' de toamnă! Decembrie – iată de ce are el nevoie. În așteptarea lui decembrie, pe scriitor îl părăsesc puterile. Și el se apucă iarăși de lucru, și iarăși ba îi iese câte ceva, ba nu-i iese, anul trece, roata s-a răsucit și nu se știe a căta oară iarăși izbucnește aprilie, însă în joc intră acum critica, i se dă răspuns pentru scrierea de anul trecut.

Scriitorii citesc ce scrie critica despre ei. Nu este adevărat cum că pe unii scriitori nu-i interesează ce se scrie despre ei. Acum ei iarăși au nevoie de întreaga lor bărbăție. Ca să nu se simtă obijduiți de defăimări și de nedreptăți. Ca să nu fie cuprinși de mânie. Ca să nu abandoneze munca atunci când este terfelit din cale afară. Și ca să nu creadă în laude, dacă este laudat. Laudele sunt înfiorătoare, ele îl obișnuiesc pe scriitor să gândească despre sine însuși că este mai bun decât este în realitate. Atunci el începe să învețe pe alții, în loc

• Sorin Otinjac – Compoziție (2013)

• continuare în pag. 25